

T.C. BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ SİYASİ YAŞAMI
VE DEMOKRASİYİ GELİŞTİRMESİ ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ: ELAZIĞ ÖRNEĞİ

Hazırlayan

Mehmet Aydın DAĞDÖĞEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Abdullah TAŞKESEN

Bingöl - 2019

T.C. BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ SİYASİ YAŞAMI
VE DEMOKRASİYİ GELİŞTİRMESİ ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ: ELAZIĞ ÖRNEĞİ

Hazırlayan

Mehmet Aydın DAĞDÖĞEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Abdullah TAŞKESEN

**Bu çalışma *Bingöl Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı* tarafından nolu
Yüksek Lisans tez projesi olarak desteklenmiştir.**

Bingöl - 2019

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	iv
ÖNSÖZ	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
KISALTMALAR	ix
TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE GELİŞİM SÜRECİ	4
1.1.1. Sivil Toplum Kuruluşlarının Tanımı ve İşlevleri	4
1.1.2. Sivil Toplum Düşüncesi ve Tarihi Gelişimi	9
1.1.3. Günümüzde Sivil Toplum Gereksinimi ve Sebepleri	13
1.2. TÜRKİYE'DE STK'LARA GENEL BAKIŞ	16
1.2.1. Türkiye'de Sivil Toplum Yapılanmasının Temelleri	16
1.2.2. Cumhuriyet'in İlk Döneminde Türkiye'de Sivil Toplum	18
1.2.3. 1980'li Yıllar ve Sonrasında Türkiye'de Sivil Toplum	20
1.2.4. Günümüz Türkiye'sinde Sivil Toplumun Durumu	22
1.3. STK'LARIN SİYASİ YAŞAM İLE ETKİLEŞİMİ	26

1.3.1.	STK'lar ve Siyasi Kültür	26
1.3.2.	Yerel Aktörler ve Sivil Toplum Arasındaki İlişkiler	30
1.3.3.	Sivil Toplum Devlet İlişkisi	33
1.3.4.	Sivil Toplum ve Siyasi Aktörler Arasındaki İlişki	37
1.4.	STK'LARIN DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	41
1.4.1.	Sivil Toplum ve Yerel Düzeyde Demokrasi İlişkisi	41
1.4.2.	STK'ların Demokratikleşme Süreçlerindeki Rolü	44
1.4.3.	STK'ların Temsili ve Katılımcı Demokrasi ile Etkileşimi	47
1.4.4.	Birleştirici Demokrasinin Modeli ve Sivil Toplum	51
1.4.5.	STK'lar İçin Çok Kademeli Yönetişim Modeli Önerisi	57
2.	BÖLÜM: ELAZIĞ İLİNİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI ve STK'LAR	61
2.1.	ELAZIĞ İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	61
2.2.	DEMOGRAFİK YAPI	62
2.3.	EKONOMİK YAPI	63
2.4.	ELAZIĞ İLİNDEKİ STK'LARIN GENEL YAPISI VE FAALİYETLERİ	64
3.	BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	69
3.1.	ARAŞTIRMA MATERYALİ	69
3.2.	ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI	70
3.3.	ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	71

3.4.	ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI	71
3.5.	ARAŞTIRMANIN ÇALIŞMA GRUBU	72
3.6.	VERİ TOPLAMA SÜRECİ	73
3.7.	ANALİZ TEKNİKLERİ.....	74
3.8.	ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	76
4.	BÖLÜM: BULGULARIN SUNUMU VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	77
4.1.	GÖRÜŞME YAPILAN STK'LARIN ARKA PLANI.....	77
4.2.	GÖRÜŞME BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	79
4.2.1.	Yerel Yönetimlerin Karar Süreçlerinde STK'lara Yaklaşımı.....	80
4.2.2.	STK'ların Yerel Yönetim Karar Süreçlerine Katkısı.....	82
4.2.3.	Yerel Karar Süreçlerinin Şeffaflığı ve Hesap Verilebilirliği.....	83
4.2.4.	Temsilcilerin STK Politika ve Karar Süreçlerine Katılımı.....	85
4.2.5.	Özel Sektör İşbirliği ve Ortak Projeler	87
4.2.6.	Bölgesel ve Ulusal Düzlemde STK'lar ile İşbirliği	89
4.2.7.	Bireysel Katılımcı Süreçlerde Karşılaşılan Zorluklar	91
4.2.8.	STK'ların Yerel Siyasete ve Demokrasiye Katkıları	92
5.	BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER	96
	KAYNAKÇA	99
	ÖZGEÇMİŞ.....	108

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım **Sivil Toplum Kuruluşlarının Siyasi Yaşamı ve Demokrasiyi Geliştirmesi Üzerindeki Etkileri: Elazığ Örneği** adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

15 / 03/ 2019

İmza

Mehmet Aydın DAĞDÖĞEN

TEZ KABUL VE ONAY SAYFASI

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mehmet Aydın Dağdöğen tarafından hazırlanan *Sivil Toplum Kuruluşlarının Siyasi Yaşamı ve Demokrasiyi Geliştirmesi Üzerindeki Etkileri: Elazığ Örneği* başlıklı bu çalışma, [Savunma Sınavı Tarihi] tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda [oybirliği/oy çokluğuyla] başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan : İmza:

Danışman : İmza:

Üye : İmza:

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../201.. tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Yaşar BAŞ

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“Sivil Toplum Kuruluşlarının Siyasi Yaşamı ve Demokrasiyi Geliştirmesi Üzerindeki Etkileri; Elazığ Örneği ” konusu, günümüz sivil toplum kuruluşlarında, siyasi katılımı ve özellikle bireylerin ve grupların demokrasiye olan inançlarının gelişmesinde önem arz etmektedir. Bu bağlamda üzerinde durulması gereken konuların başında yer almaktadır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Abdullah TAŞKESEN'e; yine bana her zaman ve her konuda destek olan kıymetli eşim Halime DAĞDÖĞEN'e teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

15/03/2019

Mehmet Aydın DAĞDÖĞEN

ÖZET

Sivil toplumun demokratik ve siyasal katılımın gelişimindeki önemi ve oynadığı rol günümüzde genel itibariyle kabul görmektedir. Küreselleşme ile birlikte, sivil toplum olgusunun siyasal bilincin geliştirilmesindeki önemi daha yaygın bir şekilde tartışılmaya başlanmış ve sivil toplum kuruluşlarının değişen kurumsal yapılarda daha etkin bir şekilde yer bulmaları yönünde çalışmalara giderek hız verilmiştir. Bu doğrultuda ortaya konulan görüşler, STK'ların özel sektör, devlet yapıları, yurttaşlar ve yerel yönetimleri de içeren çok katmanlı yönetim modelleri vasıtasıyla işbirliğine dayalı etkin ve bütünsel bir kurumsal anlayışın bir parçası olarak değerlendirilmesi gerektiği konusunda büyük ölçüde hemfikirdir. Böylelikle STK'lar ve sivil toplumu oluşturan yurttaşlar demokratik ve siyasal yaşamın gerektirdiği karar süreçlerinde işlevsel bir role kavuşma fırsatı bulabilecektir. Sivil toplumun bir ülkede yaygın bir şekilde faaliyetlerini sürdürüyor olması, her zaman için aynı oranda etkin ve işlevsel olması anlamını taşımamaktadır. Kurumsal yapıya kavuşmuş ve işlevselliği bulunan bir sivil toplum oluşumunun temel şartları arasında o toplumdaki siyasal kültürün eriştiği olgunluk düzeyi ve bu kültürü meydana getiren aktörler arasındaki şeffaflığa dayalı ilişkiler ağı yer almaktadır. Bu çalışmada Türkiye'deki STK'ların demokrasi ve siyasal yaşamın gelişimi üzerindeki etkileri incelenirken, özellikle araştırma bölgesi olarak seçilen Elazığ ilindeki STK'lar da çok katmanlı yönetim, şeffaf iletişim ve siyasal kültüre katkıları açısından değerlendirilmektedir. Çalışmanın alan araştırması sürecinde Elazığ ilinde Memur-Sen (Eğitim-Bir-Sen), Türk Eğitim-Sen, Elazığ İş Kadınları Derneği (ELİKAD), MÜSİAD ve Genç Elazıglılar Derneği çatısı altında görev yapan toplam on kişi ile yüz yüze görüşmeler yürütülmüştür. Araştırmanın genel sonuçları, bölgesel düzeyde siyasal kültürün yeteri kadar gelişmediği, şeffaflıktan uzak olduğu, yönetim süreçlerine sivil toplumun gerektiği gibi entegre olamadığı ve gerçek anlamda STK işlevi gören kuruluşların sayısının yetersiz olduğu yönündedir. Bu durum STK'ların demokratik ve katılımcı süreçlerde beklenen işlevlerini gerçekleştirememelerine yol açmaktadır.

Anahtar kelimeler: Sivil Toplum Kuruluşları, Çok Katmanlı Yönetişim, Demokratik Katılım, Siyasal Kültür

ABSTRACT

Today, the role and importance of civil society in the development of democratic and political participation is widely accepted. Along with globalization, the importance of civil society in the development of political culture has begun to be discussed more extensively, and non-governmental organizations (NGOs) are increasingly working to find a more effective role in changing institutional structures. The views expressed in this direction mainly agree that NGOs should be regarded as part of an effective and holistic institutional approach based on co-operation among multilayer governance models, private sector, state structures, citizens and local governments. In this way, NGOs and citizens of civil society can find the opportunity to play a functional role in the decision-making process required by democratic and political life. The fact that civil society operates extensively in a country does not mean that it is always active and functional in the same area. The degree of maturity of the political culture and the presence of transparent relationships between the actors constituting the political culture are among the basic conditions of a civil society formation that is institutionalized and properly functioning. This study examines the effect of NGOs on the development of democracy and political culture in Turkey, especially by evaluating the NGOs in selected Elazığ province in terms of their contribution to multilevel governance, transparent communication and political culture. In the field research stage of this study, face-to-face interviews have been carried out with total ten respondents from five local NGOs namely Memur-Sen (Eğitim-Bir-Sen), Türk Eğitim-Sen, Elazığ İş Kadınları Derneği (ELİKAD), MÜSİAD and Genç Elazıglılar Derneği. The overall results of the interviews showed at the regional context that the political culture has not developed as well, and is far from being transparent, the civil society is not integrated properly into the governance processes, and the number of organizations that actively function as NGOs is inadequate. These lead NGOs to fail in performing their expected functions in democratic and participatory processes.

Key Words: Non-governmental Organizations, Multilayer Governance, Democratic Participation, Political Culture

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ASKON	: Anadolu Aslanları İşadamları
ASP	: Aile ve Sosyal Politikalar
BM	: Birleşmiş Milletler
DP	: Demokrat Parti
ELGİAD	: Elazığ Genç İşadamları Derneği
ELİKAD	: Elazığ İş Kadınları Derneği
ELSAD	: Elazığ Stratejik Araştırmalar Derneği
ELŚİAD	: Elazığ Sanayici ve İşadamları Derneği
ESOB	: Esnaf ve Sanatkârları Odaları Birliği
ETSO	: Elazığ Ticaret ve Sanayi Odası
EVADER	: Enerji Verimliliğini Artırma Derneği
GELDER	: Genç Elazığlılar Derneği
HAZARSAM	: Hazar Stratejik Araştırmalar Merkezi
MÜŚİAD	: Müstakil İşadamları Derneği
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
STK	: Sivil Toplum Kuruluğu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti

TÜMSİAD : Tüm Sanayici ve İş Adamları Derneği

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

TÜSEV : Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı

YADA : Yaşama Dair Vakfı

TABLÖLAR VE ŞEKİLLER LİSTESİ

TABLÖLAR

Tablo No:	Sayfa No.
Tablo 1. Türkiye’deki STK’ların Topografya Sınıflandırması	23
Tablo 2. Devlet – Sivil Toplum İlişkisinde Tarihsel Perspektif	34

ŞEKİLLER

Şekil No:	Sayfa No.
Şekil 1. Türkiye’de Bölgelere Göre Faal Dernek ve Vakıfların Oransal Dağılımı..	24
Şekil 2. Siyasi Aktörler ve STK’lar Arasındaki Etkileşim	38
Şekil 3. Elazığ İli Dernek Çalışan Sayısında Yıllara Göre Değişim (2007-2016)...	65

GİRİŞ

Sivil toplum kuruluşları (STK), üçüncü sektör, kar amacı gütmeyen kuruluşlar, gönüllü kuruluşlar ve hükümet dışı kuruluşlar gibi birçok farklı kavramla tanımlanmaktadır. Kavramsal çeşitliliğinin yanı sıra STK'ların sınıflandırılmasına yönelik de bir çeşitlilikten bahsetmek mümkündür. Bu bağlamda gerçekten de STK'lar çalışma biçimleri, hedef kitleleri, toplumsal yaşamdaki işlevleri, ölçekleri, statüleri ve daha birçok açıdan farklı özgünlüklere sahip oluşumlardır. Dolayısıyla, STK'ların sınıflandırması da kavramlaştırılması kadar zorluk içermektedir. Mevzuat yönüyle Türkiye'de STK'lar, vakıf, dernek ve kooperatifler ile bu kuruluşların temsilcilikleri, şubeleri ve üst kuruluşlarından oluşmaktadır.

Türkiye'de STK'lar son yirmi yıldır gündemde hem niteliksel hem de niceliksel olarak daha fazla ve etkin bir biçimde yer bulmaktadır. Diğer taraftan bu niteliksel ve niceliksel aktivite ve gelişime rağmen özellikle kapasite, kurumsallaşma, demokratiklik, şeffaflık ve katılım gibi birçok alanda da sorgulanmaya devam etmektedir. Demokrasi ve katılım birbirinin tamamlayıcısı birer unsur olarak değerlendirilmekte, bu durum ise Keser ve Hışım (2016: 202) tarafından demokrasinin müşterek ve bireysel özgürlüklerin kurumsal olarak tanınmasıyla gerçek halini alması gerekçesine dayandırılmaktadır. Ancak yönetenlerin yönetilenlerce serbest seçimler aracılığıyla seçildiği ve kurumsal yapıların oluşumuna ve dönüşümüne sivil inisiyatifin katılımı durumunda müşterek ve bireysel özgürlüklerin teminat altına alındığı Gerçek anlamda işleyen bir demokrasiden bahsetmek mümkün olabilmektedir.

Yukarıdaki ifadeden de anlaşılacağı üzere demokrasi yalnızca düzenli aralıklarla halkın yönetenleri seçmesi ile değil, aynı zamanda sürekli ve aktif bir şekilde siyasete katıldığı ve yönetimi üzerinde gerçekten söz sahibi olabildiği koşullarda gerçek kimliğini kazanabilmektedir. Diğer bir ifadeyle, katılımcı demokrasi olarak adlandırılan olgu, vatandaşın da karar süreçlerinde kesintisiz ve

aktif olarak yer almasıyla mümkün olabilmektedir. Sivil toplumun ilgili süreçlere dâhil olabilmesi ve beklenen rolünü yerine getirebilmesi için demokratik ve hukuka dayalı bir yönetim anlayışı, özgürlük ve demokratik hak kullanımına aşina bir toplumsal yapı ve bunu destekleyen bir siyasal kültürün varlığı hayati önem taşır. Tüm bunların geliştirilebilmesi için ise toplumu oluşturan bireylerin, yani vatandaşların katılım bilincinin arttırılarak kültürel zeminin hazırlanmış olması gerekir. STK'ların önemini ve işlevini arttırdığı nokta ise burada başlamaktadır.

Açıklanan bu döngünün gerçekleştirilebilirliği günümüzde birçok yerleşik demokratik rejimin gelişim süreçlerinde izlenmiş ve netice olarak sivil toplum ile demokratik ve katılımcı bir siyasi kültürün arasında önemli bir bağlantı olduğu görülmüştür. Diğer taraftan, sivil toplum ve demokrasi gibi çok boyutlu kavramların uygulama süreçlerinde dönemsel ve toplumsal farklılıklar da göz önünde bulundurulduğunda farklılaşması ve çeşitlenmesi söz konusu olabilmektedir. Örneğin tam olarak beklentileri karşılayacak nitelikte bir sivil toplum anlayışı ile demokratik katılım süreçlerini gerçekleştiren iki ayrı kültür arasında uygulama farklılıklarının bulunması da doğal karşılanabilecektir.

Bu koşullar altında sivil toplum, katılımcı demokrasi ve toplumsal gelişim üzerindeki etkileri bölgesel ve dönemsel olarak sürekli tartışmaya ve araştırmaya açık bir alan halini almaktadır. Bu çalışmada da, STK'ların katılımcı siyasi yaşamın ve demokrasinin geliştirmesi üzerindeki etkileri Elazığ ili örneği üzerinden ele alınmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde öncelikle STK'lara ilişkin temel kavramlar ve kavramsal yaklaşımlar incelenmektedir. Toplamda dört alt başlıktan oluşan bu bölümün ilk alt başlığında STK'larla ilgili temel tanımlamalar sunulmakta, toplumsal ve siyasi yaşam üzerindeki etkileri, ayırt edici özellikleri, tarihsel süreçteki gelişimi ve neden gerekli olduklarının incelenmektedir.

İkinci alt başlık, Türkiye'de STK'ların tarihsel ve kültürel süreçte uğradığı değişimler ve etkileşime girdiği önemli gelişmeleri incelemektedir. Bu alt başlık bünyesinde öncelikle günümüzde solduğumuz siyasi ve kültürel atmosferi önemli ölçüde etkileyen ve siyasi kültürün oluşumunda önemli pay sahibi olan etkenler

değerlendirilmektedir. Tarihsel süreçte önemli dönüm noktalarını temsil eden Cumhuriyet dönemi, çok partili sisteme geçiş süreci, 1980'li yıllarda gerçekleşen demokrasi kesintileri neticesinde gelişim sürecini sürdüren STK'ların mevcut siyasi, ekonomik ve kültürel şartlar altındaki durumu güncel veriler eşliğinde analiz edilmektedir.

Kavramsal çerçeveyi oluşturan üçüncü alt başlıkta STK'ların siyasi yaşam ile etkileşimleri, siyasi kültür ve yerel siyasi aktörler ile sürdürülen ilişkilerin doğası açısından incelenmektedir. Bu bölümün son alt başlığı ise çalışmanın STK'lara demokratikleşme süreçleri açısından yaklaşımını temellendirmek üzere temsili demokrasi, katılımcı demokrasi ve birleştirici demokrasi modelleri üzerinden kavramsal yaklaşımları sunmaktadır. Bu bölümde ayrıca demokratik katılım süreçlerinin önemli bir tamamlayıcısı olarak çok katmanlı yönetim sistemleri ve STK'ların bu sistem içerisindeki rolü incelenmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Elazığ ilinin sosyal, ekonomik ve demografik yapısı ile ilgili genel bilgiler verilmekte, Elazığ'da faaliyet gösteren STK'ların yapısı ve katılımcı süreçlerde yapılan etkinlikler ile ilgili bilgi verilmektedir. Üçüncü bölüm araştırma modeli ve yöntemleri hakkında bilgi sağlamakta, dördüncü bölümde ise çalışma kapsamında yapılan yüz yüze görüşmelere ilişkin bulgular değerlendirilmektedir.

1. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE GELİŞİM SÜRECİ

1.1.1. Sivil Toplum Kuruluşlarının Tanımı ve İşlevleri

STK'lar günümüzde her toplumda önemi giderek artan, demokratikleşmenin ve toplumsal sorunlara ilginin göstergesi olan aktörlerdir. Çiftçi, (2012: 4), sivil toplum olgusunun, toplumun devlet dışındaki yeni enformel ve formel kurumsal düzenlemelerinin yapılabilmesi için önem arz ettiğini, sivil toplum hareketi ve STK'lar olmak üzere iki kaynaktan beslendiğini ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, sivil toplum, katılımcı süreçlere yasal çerçeveden ilerleyen ve toplumu devletsiz ya da devletle düzenlemenin bir aracı olarak görülmektedir.

Aslan (2010: 365)'ın tanımına göre, STK'lar ise "sivil toplum içinde ortaya çıkıp, devletin yönetim aygıtının dışında kalan, belirli toplumsal amaçlar veya üyelerinin çıkarlarını gerçekleştirmek için kurulan kuruluşlardır". Yine STK'lar, temel tanımında siyasi iktidarı etkileyebilen fakat siyasi partilerden farklı bir biçimde siyasi iktidarı geçirme amacı gütmeyen oluşumlardır.

Sarıbay (1997: 148), STK'ların en belirgin özellikleri olarak, sadece kendi değer ve amaçlarına hizmet etmemeleri, siyasi partilerden, kamu makamlarından ve hükümetlerden bağımsız olmaları, kar amacı gütmemeleri, vatandaş ile merkezi otorite arasında arabuluculuk yapmaları ve ticari çıkar gözetmemelerini göstermektedir.

Bunların yanı sıra, STK'lara ait diğer ayırt edici özellikler ise Tekeli (2006:109) tarafından şu şekilde sıralanmaktadır:

- STK'ların temel amaçları, “toplumsal iyi”ye katkıda bulunmak ve topluma bir şey sunmak olmalıdır,
- STK'lar, özel alandan fedakârlık yapılmasına ve gönüllülük esasına dayanmaktadır,
- STK'lar, belirli bir konuda uzmanlaşmış ve şeffaf olmalıdır,
- STK'lar, hiyerarşik ilişki yerine enformel, yatay ilişkiler ya da eşitler arası ortaklık ilişkisi anlayışını benimsemelidir.

Becerikli ve Köroğlu (2017: 131), STK'ların belirleyici nitelikleri üzerinde durarak onları tek bir tipe indirgemenin bu kuruluşların işlevlerini yerine getirmesine engel oluşturabileceğini, STK'ların sundukları hizmetler, oluşum biçimleri, süreklilik dereceleri, kapasiteleri ve faaliyetlerinin mekânsal dağılımı gibi ölçütlere göre gösterdiği çeşitliliğin gerekli olduğunu ifade etmektedir. Bu çeşitlilik içinde yer alan kuruluşlar, kuşkusuz ki süreç içinde yeni biçimlere dönüşmeye açık olacaklardır. Bu zengin çeşitliliğe rağmen STK'ların bazı ortak özellikleri onların tanımlanmasında kavrayıcı bir rol üstlenmektedir. Becerikli ve Köroğlu bu özellikleri şu şekilde sıralamaktadır (2017: 131-132):

Bu bağlamda STK'ların ortak özelliklerinden ilki gönüllülük ve özel alandan fedakârlık yapılması ilkelerine dayandırılmasıdır. İkinci önemli STK niteliği, bu kuruluşların amaçlarının toplumsal iyiye katkıda bulunmak, topluma iyi bir şey sunmak ve bu amaç için hiç bir şekilde diğerleri üzerinde bir iktidar oluşturma çabasının bulunmamasıdır.

STK'ların üçüncü önemli niteliği hiyerarşik ilişkilerin yadsınarak yatay ilişkilerin ön plana çıkmasıdır. Bu nitelik STK'lardan beklenen demokratik yapılanma olgusuyla yakından ilişkilidir. Böylelikle STK'lar toplumdaki diğer gruplarla eşit ilişkiler ve ortaklıklar kurabilmektedir. STK'lara ilişkin dördüncü ve son önemli nitelik ise bu kuruluşlarının belirli ve açık bir konuda uzmanlaşmış olmalarıdır. Bu nitelik, sivil toplum alanının çatışmalı ve iktidar oluşturmaya açık bir alan halini almasını engelleyecektir. Becerikli ve Köroğlu (2017: 132)'na göre bu yaklaşım özellikle toplumsal hareketlerin örgütlenmesi bakımından önem

kazanmakta ve geniş katılım gerektiren konularla ilgili toplumsal hareketlerin partileşmeden gerçekleştirilmesine fırsat tanımaktadır.

Günümüzde hemen hemen tüm sivil toplum tartışmalarında sivil toplumun temel şartları olarak beş ortak özellik dile getirilmektedir. Bu özellikler, “toplumsal düzeyde otonomileşme”, “toplumsal örgütlenme”, “toplumsal farklılaşma”, “gönüllü birliktelik” ve “baskı mekanizması oluşturma” şeklinde özetlenebilir (Çaha, 1997: 31). İdeal anlamda sivil topluma ulaşabilmek için toplumun taşıması gereken beş ön koşul Çaha (1997); Sarıbay (1997), Gümüş (2014) ve Keser ve Hışım (2016) tarafından etraflıca incelenmektedir.

Bunlardan toplumsal farklılaşma, Gümüş (2014: 535) tarafından dinsel, ideolojik, etnik, kültürel, cinsiyet, siyasi ve ekonomik açıdan farklılaşmalar örneğiyle, sivil toplumun varlığı için temel bir gereklilik olarak dile getirilmektedir. İkinci olarak ise, sosyal örgütlenme, toplumun belli bir kesimine değil bütün farklı kesimlerine doğru kapsamı genişletilmiş olması ve belirtilen örgütlenmenin farklılaşmış alanlarda politika üretebilecek nitelikte olması yönüyle sivil toplumun sağlayıcısı niteliğindedir (Sarıbay, 1997: 141).

Üçüncü gereklilik ise, örgütlenmenin hem sosyolojik temelde hem de yasal çerçeve farklılıkları manipüle edecek tarzda sivil toplumun varlığı açısından vazgeçilmez bir zorunluluk olması ve her şeyden önemlisi gönüllü olması ile ilişkilidir (Çaha, 1997: 32). Bu durum, bireylerin tek başlarına siyasi otoritelerin karar ve uygulamalarına karşı bir duruş gösterememekle birlikte, gönüllü birliktelik esası çerçevesinde örgütlendikleri durumlarda verilen ya da verilebilecek olan kararlara karşı tepkilerini gösterebilmelerini sağlamaktadır. Keser ve Hışım (2016: 208)’a göre vatandaşlar, örgütlenerek düşüncelerini daha özgür şekilde ifade etmekte ve böylece siyasi otoritelerin kararlarını etkileyebilmektedir. Bireyin kendi rızasıyla kendisi için meşru bir hak olarak gördüğü her tür örgütlülük bu açıdan bir çeşit sivil toplum oluşumdur.

Yukarıdaki unsurların bir tamamlayıcısı olarak sivil toplumun gelişmesi için dördüncü gereklilik, STK'ların siyasetle meşru bir zeminde uğraşmalarının temin edilmesi ve kendi politikalarını otonom şekilde belirlemeleri ile sağlanmaktadır. Esasında bu gibi bir otonomi, esasında sistemin demokratik olup olmamasıyla ilişkili olan bir durumdur. Gümüş (2014: 536) bu çerçevede devlete göbek bağıyla bağlı olan ve sosyal otonomi sağlayamayan grupların resmi ideolojiyi eleştirerek, devletle ilgili alanları geliştirici şekilde etkilemelerini düşünmenin oldukça zor olduğunu ifade eder. Hâlbuki sivil toplum düşüncesinin özünde sivil örgütlerin otonom yapısı yer almaktadır. Bu açıdan devlet denetiminin dışında olmak ve devlet kontrolünde olmamak STK'lar için oldukça önemlidir.

Sivil toplumun son bir şartı ise STK'ların baskı grubu niteliği sergileyerek demokratik yoldan bir baskı mekanizması oluşturmasıdır. Çaha (1997: 32), bu baskının siyaset ve hukuk kuralları çerçevesinde ve şiddetten uzak bir şekilde gerçekleştirilmesinin önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, STK'ların oluşturdukları baskı mekanizması yoluyla üyelerinin özgürlüklerini, haklarını ve çıkarlarını koruması bu örgütlerin temel amacı olmalıdır.

STK'lar hangi görüşe sahip olursa olsun tüm vatandaşların ortak bir paydada ve ilkede buluşabilecekleri varsayımından yola çıkmaktadır. Bu açıdan, STK'ların üstlendikleri işlevler Güloğlu ve Es (2006: 150) tarafından aşağıdaki başlıklar altında toplanmaktadır:

- Kamuoyu oluşturmak suretiyle vatandaşların taleplerinin dile getirilmesine yardımcı olmak.
- Demokratik ve çoğulcu bir sosyal yapının geliştirilmesini sağlayarak, egemen piyasa değerlerine ve metalaşmaya karşı dengeleyici bir rol oynamak.
- Kendi içlerinde oluşturacakları çoğulcu ve katılımcı bir siyasi kültüre sahip ve aynı zamanda yönetim deneyimi edinmiş vatandaşların yetişmesini sağlamak.

- Örnek projeler tasarlayarak, bu projelere kaynak yaratmak ve bu projeleri hayata geçirmek yoluyla istihdam, eğitim ve sosyal refah konularında mevcut politikalarına alternatif veya paralel sorumluluklar alabilmek.
- Kültürel ve siyasal yaşama katkıda bulunmak.

Ne tür örgütlenmelerin STK kapsamına gireceği hususunda alan yazında tam olarak bir fikir birliği olmamakla birlikte Dündar-Sezer (2006: 38), dünyada genel kabul gören yaklaşımda vakıflar, dernekler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kooperatifler ve sendikaların STK olarak kabul edildiklerini ifade etmektedir. Türkiye'deki duruma bakıldığında ise günümüzde yasal olarak sadece dernek, vakıf ve kooperatif statüsündeki kuruluşların STK olarak görülmektedir (Ersen, 2016). Sosyal girişim, inisiyatif ve platform gibi farklı oluşumlar da sivil alanda yer almalarına rağmen STK tanımına dahil edilmemiştir. Oysa Türkiye'deki mevzuata dahil edilmemiş olsa da, inisiyatif ve girişim örgütlenmeleri de sivil alanın en önemli aktörleri arasında yer almaktadır.

STK tanımları bu sınıflandırma çerçevesinde incelendiğinde, Yıldız, (2004: 87) dernekleri "belli bir amaç etrafında bir araya gelen ve zaman içinde devamlılık gösteren kişi toplulukları" olarak tanımlamaktadır. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve sendikalar ise kısaca "üyelerinin çıkarlarını korumaya yönelik olan örgütlenmeler" olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda hem işveren hem de işçi sendikaları STK olarak tanımlanabilecektir.

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarını STK'lardan ayıran özellikleri ise kanunla kurulup zorunlu üyelik esasına dayanmaları ve gönüllülük esasına dayanmamalarıdır. Bu özelliklerinden dolayı bu kuruluşlar bazı yazarlar tarafından STK kapsamında değerlendirilmemektedir (Öner, 2001: 63). Vakıflar, Dündar-Sezer (2006: 38) tarafından "belli bir amaca özgülenmiş mal toplulukları", kooperatifler ise "ortaklarının belirli ekonomik yararlarını ve özellikle meslek ve geçimlerine ait gereksinimlerini karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet biçimiyle sağlayıp koruyan kuruluşlar" olarak tanımlanmaktadır.

STK'ları sınıflandırmak amacıyla Yada Vakıf (2015: 16) tarafından hazırlanan çalışmada, kuruluşların üstlendikleri sosyal rolleri ve bunların açık hale getirdiği belli zayıflıkları bu alanda en elverişli analiz değişkenleri olarak sunulmaktadır. Vakıf, STK'ların öne plana çıkan altı sosyal rolü olarak, camia oluşturma ve demokratikleştirme, hizmet, savunuculuk, yenilikçilik, ifade etme ve liderlik geliştirme sıralanmaktadır. STK'ların beş zayıf yönü ise paternalizm, tekillik, aşırı profesyonellik veya amatörlük, hesap verilebilirlik açığı ve kaynaklarının yetersizliği şeklinde ifade edilmektedir. Yada Vakıf tarafından ortaya konulan çerçevenin özgünlüğü, yukarıda açıklanan sınıflandırma çalışmalarının neredeyse tamamı gönüllü kuruluşlar ve sivil topluma sadece olumlu kimlik atfederken, bu uygulamanın, STK'ların faaliyetleri esnasında meydana getirdikleri zayıflıklara da dikkat çekmesinden kaynaklanmaktadır.

1.1.2. Sivil Toplum Düşüncesi ve Tarihi Gelişimi

En önemli demokrasi belirtkenlerinden birisi de, bireyin temel özgürlük ve haklarını özgür bir şekilde kullanma imkânına sahip olduğu, devletin etki alanının dışında var olan ve bununla birlikte yine aynı devletin güvence altına aldığı sivil bir alanın varlığıdır. Tarihsel olarak kökenleri Aristoteles'e kadar gidebilen bu sivil alan, namı diğer sivil toplum Demir ve Acar (2002: 368) tarafından kısaca, "devlet denetimi ve baskısının ulaşamadığı veya belirleyici olamadığı toplumsal etkinlikler" olarak tanımlanmaktadır.

Tabii ki Aristoteles'in ifade etmiş olduğu sivil toplum, günümüzde uygulanan biçimiyle sivil toplum olgusundan oldukça farklıdır. Aristoteles'in tanımladığı sivil toplum, yaşamın her alanını kapsayan siyasal toplum ile aynı alanı işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle "polis", aynı zamanda da sivil toplumdur. Böylelikle günümüzdeki anlamının tersine devlet ile sivil toplum arasında bir farklılık bulunmamaktaydı. Eğitim, aile ve din gibi unsurların hepsi "polis" in yani siyasal toplumun birer parçası olarak görülmekteydi (Haşlak ve Güleler, 2006: 4).

Günümüzdeki anlamıyla sivil toplum kavramının şekillenmesinde Avrupa'da 12. ve 19. yüzyıl arasında ortaya çıkan bazı değişimler gelişmeler etkili olmuştur. Bu sürecin iki ana dinamiğini özellikle burjuvazinin doğuşu ve sanayi devrimini takiben

üretim araçlarında meydana gelen gelişmeler oluşturmuştur. Devletin dışında günümüzdeki anlamıyla sivil toplum olgusu bu sürecin sonunda ortaya çıkmıştır (Türköne, 2003: 348). Sivil toplum kavramının bugüne taşınmasında özellikle 17. ve 18. yüzyıldan itibaren teorilerini “toplumsal sözleşme” olgusu çerçevesinde geliştiren Locke, Hobbes ve Rousseau ve bunların yanı sıra Marx, Hegel ve Gramsci gibi çatışmacı teorinin başlıca temsilcilerinin önemli katkısı olmuştur (Bayhan, 2002: 5).

Siyasal toplum ve sivil toplum sözleşmecî düşünürlerden Hobbes tarafından benzeri bir anlamda kullanırken, Hobbes’in aksine Locke, devleti mutlak egemen bir güç olarak tanımlamayıp, “toplumun amaçlarını gerçekleştirmek için oluşturulmuş bir araç” olarak betimler. Toplumsal sözleşmenin ardından Rousseau ise “bireysel iradenin genel irade içinde yok olacağını” ve “genel iradenin belirmesi sonucunda sivil toplum ve siyasal toplumun (devlet) birlikte doğacağını” ifade eder (Tamer, 2010: 93). Devleti aşkın bir örgütlenme olarak gören çatışmacı teorinin önemli düşünürlerinden Hegel ise her ne kadar devleti kutsallaştırıyor olsa da bunun yanında sivil toplumu devletin dışı bir alan olarak algılayan ilk düşünür olma özelliğine de sahiptir (Abay, 2004: 273).

Devlet ve sivil toplumu kavramsal olarak birbirinden ayıran ilk yaklaşımlardan birisi Marx’ta görülebilmektedir. Sivil toplumu Hegel’in tam zıttı bir çerçevede tanımlayan Marx, önceliği devlete veren Hegel’in görüşünü sert bir şekilde eleştirmektedir. Sivil toplumu “siyasi hayatın belirlendiği bir alan” olarak tanımlayan Marx, devleti sivil toplumdaki çatışmaları uzlaştırarak sentezleyen bir kurum gibi değil, sivil toplumun direkt olarak bir yansıması şeklinde görmektedir. Yine Marx’a göre Avrupa’da burjuvazinin gelişimi ile yayılma alanı bulan sivil toplum, buna bağlı olarak üretici süreçlerin belirli bir safhasında ortaya çıkarak “bireylerin bütün ekonomik ilişkilerini kapsayan bir kurum” halini alır. Bu haliyle sivil toplum hem devleti hem de ulusu aşmaktadır (Yatkın, 2006: 442).

Marx ve Hegel’in ortasında bir konumu benimseyen Gramsci, siyasal toplum ile sivil toplumu birbirine yaklaştırmayı hedef alan bir yaklaşım göstermektedir. Gramsci “siyasal toplum ve sivil toplumun birbirine karıştırılmasının devleti putlaştıracağını” ve devletin ikna edici bir yönünün devleti bir zorba gibi görmenin önündeki engel bulunduğunu dile getirmektedir (Arslan,2001: 57). Yine Gramsci,

sivil toplumu yalnızca bir ekonomik ilişkiler ağı olarak görmeyerek sivil toplumun, devletin kültürel ve ideolojik hegemonya altında bulunduğunu ve sivil toplumu bu alanda devletin bir tamamlayıcısı olarak görmek gerektiğine vurgu yapar. Ayrıca siyasal toplumun yani devletin zaman içinde sivil toplum içinde çözünerek varlığını yitireceğini ve bunun neticesinde demokratik sosyalizm idealinin gerçekleşeceğini öngörür (Gönenç, 2001: 37).

18. ve 19. yüzyıl düşünürlerince yoğun bir biçimde tartışılan ve kullanılan sivil toplum olgusu, 20. yüzyılın başlarına gelindiğinde demokrasi ve yeni özgürlük hareketlerinin artmasıyla gündemdeki yerini kaybetmiştir. Çaha (2003: 72-73)'ya göre Avrupa'da yaşanan iki önemli gelişme, sivil toplum kavramının bu süreçte gündemden düşmesinde önemli pay sahibi olmuştur. Bunlardan birincisi, Batı Avrupa'da 20. yüzyılın başlarından itibaren temsili demokrasi kavramı sivil toplum kavramından daha çok tartışılmaya başlanmasıdır. Bu çerçevede ise genel itibarıyla hukuksal düzenlemeler, siyasi katılımın şekli ve temsili demokrasinin kurumları gündemi işgal etmiştir.

İkinci olarak ise, Akçeşme (2013: 206) tarafından da vurgulandığı gibi, Sovyet sisteminin Bolşevik devrimiyle yükselmesi, Doğu Avrupa'da otoriter ve katı merkezî devletlerin kurulmasına yol açmış, sivil toplum kavramını ise arka plana itmiştir. Sovyet Blok'u içinde yer alan yeni devletler ve sivil toplum kavramına sıcak bakmayan Sovyet sisteminin etkisiyle bu ülkelerde kavram yeraltına itilmiştir. Sivil toplum kavramı bu iki önemli gelişme neticesinde 1960'lı yıllara değin pek fazla gündem işgal etmeyen bir konu olarak kalmıştır.

Özellikle 1980'lerin ikinci yarısına gelindiğinde sosyalist ve liberal devlet modellerinin arasında yaşanan rekabette liberalizmin giderek kazanan taraf olmaya başlamıştır. Buna karşılık, her iki devlet modeli de pratik düzeyde karşılaştıkları ekonomik, sosyal ve siyasal sorunlara çözüm getirme hususunda krize girmiş ve geniş anlamıyla sivil toplum-devlet ilişkilerinin ve dar anlamıyla ise devlet kavramının baştan yapılandırılmasına ilişkin tartışmaların başlangıcı olmuştur.

Modernite sonrasında devlet-toplum ilişkisi açıklayan hâkim modellerden birisi olan Marksizm ve getirdiği karmaşa, bazı çevreler tarafından liberalizmin

alternatifsizliğini ortaya koymaktaydı. Bu bağlamda, 1980 ve 1990'larda yapılan tartışmalar bir taraftan etik-soyut sivil toplum alanına, diğer taraftan ise onun kurumlarına, kamu politikalarının hayata geçirilmesinde STK ve devletlerin arasındaki etkileşime odaklanmışlardı. Sürmekte olan tartışmalarda ise öne sürülen görüşlerin ortak referansı ve paydası olarak sivil toplum karşımıza çıkmaktadır (Tosun, 2005: 23).

Belek (1997: 136), 1990'lı yıllarda gelişen sivil toplum içindeki yeni toplumsal hareketlerin yapısal reformları, partiler ve sendikalar aracılığıyla doğrudan katılımcı mekanizmaları kullanan ve toplumu enine kesen birlikler oluşturmayı, hedeflediğini ifade etmektedir. Bununla birlikte, demokratik yeni toplumsal hareketler, politik ilişkilerin incelenmesinde sınıf değerinin yerini alma eğilimi göstererek sivil toplum olgusunu pratik olarak bu tartışmaların içine dâhil etmiştir. Özetle, devlet ile sivil toplum arasındaki ilişkinin yeniden kurgulanması konusu 1990'lı yıllardaki demokrasi tartışmalarının merkezinde yer almaktadır.

Günümüzde modern sivil toplum kavramının yeni tanımı özellikle Durkheim, Tocqueville ve Weber gibi düşünürlerden ilham alarak kabul görmekte ve genel bir uygulama alanı bulmaktadır (Çiftçi, 2012: 7). Bu yorumda dayanılan beş temel kural Çiftçi tarafından aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Sivil toplum, yerel yaşam, aile ve devletten bağımsız bir sosyal alandır.
- Sivil toplum, hukuki yapının dışında kalmaz, kurallara dayanır ve araçsal bir özellik göstermez.
- Bireylerin, sivil toplumu oluşturan herhangi bir örgütlenmeye dâhil olmaları zorlanamaz.
- Ancak kendi girişiminin vatandaş açısından, ulusal veya bölgesel girişimden daha yararlı ve etkin olduğu durumlarda devlet harekete geçmelidir. Bu bağlamda Sivil toplum, "yetki devri" boyutunu getirmiştir.
- Sivil toplum, vatandaşları temsil eder ve kolektif hedefler koyar. Örgütlü sivil toplum devlet ve bireyler arasında "itici güç" ve "aracı" rolü üstlenir.

1.1.3. Günümüzde Sivil Toplum Gereksinimi ve Sebepleri

Günümüzde gerek ülkemizde gerekse dünya genelinde, sosyal yaşamda STK'lar özel bir öneme sahip aktörler olarak kabul edilmektedir. Bir toplumda farklı işlevleri yerine getiren kamu ve özel sektör kuruluşlarının yanı sıra uzun süredir bugün STK adını verdiğimiz, kâr amacı gütmeyen vakıflar, dernekler gibi gönüllü kuruluşlar önemli görevler üstlenmektedir. Geçtiğimiz son birkaç on yılda bu kuruluşlara ilişkin temel değişimlerin başında, sosyal ve politik anlamda kamuoyu beklentilerinin çok yükselmiş olması gelmektedir (Tekeli, 2012: 25).

Fakat böylesi bir beklenti yükselmesini değerlendirirken odaklanılması gereken en önemli gelişmelerden birisi ise bu aşamanın STK'lar için ne gibi sorumluluk ve fırsatlar ortaya çıkardığının tespit edilmesidir. Bu noktada Aslan (2011: 262), yükselen beklentinin ilk etapta STK'ların meşruiyet alanını genişleteceği, yurt içi ve uluslararası kuruluşlardan sağlayabileceği kaynak miktarını artıracak ve insan kaynaklarını geliştireceği sonucuna varmaktadır. Ancak bu sonuçlarla sınırlı olmayan bu dönüşüm farklı fırsatlar da yaratmakta, aynı zamanda da STK'lara bu beklentileri karşılayabilme gibi önemli bir sorumluluk getirmektedir.

Aslan'a göre STK'ların iki ayrı konuda başarılı olması hayal kırıklığı yaratmadan bu beklentileri karşılayabilmesi açısından önem arz etmektedir. Bunlardan ilki, sivil toplum alanında yer alan kuruluşların halkla, toplumun diğer kuruluşlarıyla ve kendi aralarındaki ilişkilerinin bu alana yönelik güveni artıracak ve saygınlığı sürdürecektir şekilde geliştirilmesinin zorunluluğudur. İkincisi ise sivil toplum alanında yeterli kapasite ve çeşitlilikteki kuruluşların oluşturulması ve işlerliğinin etkili bir biçimde sağlanmasıdır.

STK'lara yönelik artan ilginin temelinde birçok sebep bulunmaktadır. Özer (2008: 94) bu konuyu öncelikli olarak bireysel ilgi çerçevesinde incelemektedir. Özellikle bireyler günümüzün demokratik toplumlarında, sosyal çevrede meydana gelen olayların kendileri dışında kararlaştırılmasını ve ister piyasa malları alanında isterse kamu hizmet ve malları konusunda sadece tüketici durumuna indirgenmeyi kabullenmemektedir. Diğer bir deyişle, insanlar günümüzde kendi yaşamlarını etkileyen ve toplumu yönlendiren kararlara katılmak istemektedirler.

Bireylerin gerçekleştirmek istedikleri öz benliğe ilişkin hedeflerinde başarıya ulaşmaları için öncelikle eylem mekânının genişletilmesi önemli bir rol üstlenmektedir. Fakat günümüzde temsili demokrasiler bireysel eylem alanında büyük oranda tüketimi özendirmekte, bireyler ise özel alanlarında kalmaya zorlanmaktadır. Oysa öz benliğe ilişkin hedeflerini gerçekleştirmek isteyen günümüzün bireyleri sadece özel alanda sınırlanmak yerine kamusal alanda işlev üstlenme ve içinde yaşadığı toplum için faydalı bir özne olmayı istemektedir.

Çalışma zamanlarının azalması, üretimdeki verimliliğin artması ve dolayısıyla iş dışı zamanın bireylerin genel yaşamı içindeki payının giderek artması, hem maddi kaynaklar hem de zaman bakımından bu gibi öz benliğe yönelik isteklerin gerçekleştirme potansiyelini artırmaktadır. Bireyler, bir araya gelerek veya tek başlarına oluşturdukları STK'lar aracılığıyla kamusal özne haline gelmekte kamusal hizmet ve mallar üretebilmektedirler. Bu şekilde bir yandan öz benliğe yönelik hedeflerini gerçekleştirmekte diğer yandan toplumda saygınlık kazanmaktadırlar (Tekeli, 2012: 26).

Bu imkânlar çok farklı alanlarda, değişik çeşitlerde, çok sayıda STK'ların oluşumuna sebep olmaktadır. Diğer taraftan günümüzde bir toplumda bu karmaşık organizasyon ağının meydana getirdiği gelişmiş bir sivil toplum alanının oluşması, demokratik rejimler için bir güvence mekanizması olarak görülmektedir. Günümüzün derinliğe sahip demokrasi anlayışı ile ulus devlet anlayışına bağlı içinde gelişen temsili demokrasilerdeki sadece oy çokluğuna dayalı karar mekanizmalarının bağdaştırması mümkün değildir. Bunun yerine demokrasi günümüzde daha çok farklı seslere imkân tanınması ve çoğulculuğa yapılan vurgu ile tanımlanmaktadır. İşte böylesi bir çoğulcu toplumun meydana getirilmesinde sivil toplumun varlığı ve etkinliği hayati bir konum elde etmeye başlamaktadırlar (Tuncel, 2014: 46).

STK'lardan beklentilerin artmasına ilişkin yukarıda açıklanan ulus devlet ve bireysel düzeyde sebeplerin yanı sıra, küreselleşmeyi sürdüren dünyada ortaya çıkan gelişmeler de dikkate alınmaktadır. Küreselleşme ile ilişkili olarak ortaya çıkan yeniden düzenlenen organizasyonlar ve teknolojik gelişmeler karşısında artık ulus devletler hâkimiyet alanlarındaki sosyal denetimi sağlamakta yetersiz kalabilmektedirler. Bu durum genel itibariyle ulus devletlerin kapital, mal ve

özellikle de bilgi ve haber akımı üzerindeki kontrolünü giderek azaltmış, ulusların bir arada kalabilmesini sadece yerel düzlemde verilen kararlara bağımlı olmaktan çıkarmıştır. Artık ulusların varlığı ve geleceği o ulusların hâkim alanları dışında yani tüm dünyada ve özellikle de kapitalist merkezlerde alınan kararlara ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, dünyada yaşanan küreselleşme neticesinde, toprak hâkimiyetiyle tanımlanan bir toplumdaki, toprak hâkimiyetinden bağımsız ağlar toplumuna geçiş aşamasına gelinmiştir (Tekeli, 2012: 27).

Tüm bu gelişmeler ve dönüşümler eşliğinde, iki önemli sebep küreselleşmiş bir dünyanın bağı topluluklarının STK'lara olan gereksinimini ortaya çıkarmaktadır. Bunlardan birincisi gün geçtikçe önemini artıran ekonomi, çevre ve demokratikleşme gibi birçok konuda, ulus devlet düzeyindeki eylem ve düzenlemelerin yetersiz kalması, ulus aşırı aktörlere ve uluslararası çözümlere gereksinim duyulmasıdır. Diğer bir ifadeyle kendi çalışmalarını düzenleyici rol üstlenen ulus aşırı kuruluşlar ağının günümüz dünyasında oluşması beklenmektedir. Birleşmiş Milletler gibi kuruluşlar ve temsilcisi oldukları ulus devletler tanımları gereği bu işlevleri yerine getirmek için yetersiz kalmaktadır (Akşit vd., 2002: 5).

İkinci sebep ise ağ temelli toplum yapısına geçiş süreciyle doğrudan alakalıdır. Ağ temelli toplum, devlet olgusuyla sınırlı olan toplumdaki belirgin bir çizgiyle ayrılmaktadır. Bu yapı oldukça esnek olup kolayca çözülebilmekte ve genişleyebilmektedir. Bu sebeple, böylesi bir sistem dâhilinde hiyerarşik bir denetimi zorunlu olarak sürdürmek mümkün değildir. Bu durumda ilişkilerim yatay etkileşime bağı şekilde yürütülmesi ve karşılıklı etkileşimle bir kararlılık ortaya konulması gerekmektedir. Böyle bir sistemde değişim merkezi yönlendirme ya da kararlar ile değil, ancak toplumsal hareketler vasıtasıyla gerçekleşebilecektir. Bu hareketler de sivil toplum alanı içinde gerçekleştirilme durumundadır (Akşit vd., 2002: 6).

1.2. TÜRKİYE’DE STK’LARA GENEL BAKIŞ

1.2.1. Türkiye’de Sivil Toplum Yapılanmasının Temelleri

STK’ların dünyadaki gelişimine bakıldığı zaman, önceki bölümde de kısaca ifade edildiği gibi, devlet merkezli olmaktan uzaklaştıkları ve toplumsal katılımı güçlenen bir şahsiyet kazanarak küreselleşme eğiliminde olduklarını görmekteyiz. Sivil toplum anlayışının Türkiye’deki gelişimine bakıldığında ise aslında oldukça köklü bir geçmişe sahip bir sivil toplum kurgusu bulunduğu görülmektedir. Birçok yazara göre tarihsel süreçte kökleri Selçuklu Dönemi’ne (örn. Yılmaz, 2013) kadar dayandırılan, Osmanlı Dönemi’nde ise daha kurumsal bir yapıya kavuşan (örn. Akçeşme, 2013) bir sivil toplum tanımı, günümüzde oluşan genel sivil toplum yapısını da etkilemiştir.

Türkiye’de sivil toplum kavramının, pratiğinin ve onun özünde görülen öğelerinin gelişimi Batı’dan oldukça farklı bir seyir izlemiştir. Öncelikle Batı’da sivil toplumun gelişimi köken olarak şehre ve şehirli dinamiklere dayanan ve bu süreçlerin neticesinde özerk şehirler, yaygınlaşan kitle iletişim araçları, kamuoyu oluşturulması, şehirli yerleşiklerin politik ve iktisadi imtiyaz ve haklara erişmesi, şehir örgütlenmelerin ilk kez ortaya çıkması, kent meclisleri ve güçler ayrılığı gibi aşamalardan geçmiştir. Neticede sivil toplum olarak isimlendirilen ve kurumsallaşan yapıların, tarihsel bağlamda Osmanlı İmparatorluğu’ndaki gelişim ile kıyaslanması açık farklılıkları ortaya çıkarmaktadır (Mardin, 1995: 1918).

Bunların yanı sıra, Mardin (1995: 1922)’e göre, milliyetçilik ve ulus-devlet akımlarının gelişimiyle eş zamanlı yapılanan “ulusal menfaat” kavramına da Türk kültüründe Batı’da taşıdığından daha farklı bir kolektivist anlam yüklenmektedir. Bu bağlamda kolektivist anlayış Türk bürokrasi geleneğinde öncelikle devlete dayalı idari meşruiyet yaklaşımına, sonrasında ise aydın kitlelerin ve iletişim araçlarının gelişimindeki sorunlara temel oluşturmuştur. Böylelikle, Batı’daki gelişmelere benzeyen toplumsal dayanaklardan uzaklaşmış, İslâmî gelenekte devlete karşı koyma pratiğinin kabul görmemesi ile de meşruiyet kaynağı elde etmiştir (akt. Akşit, 2003: 35).

Cumhuriyetten önceki dönemlere dayanan köklü vakıf geleneği, Çiftçi (2012: 13)'ye göre Türkiye'deki sivil toplum anlayışına dayanak oluşturmaktadır. Bu geleneğin yanında, Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarında farklı toplum kesimlerinin örgütlenmesine imkân tanıyan "Kanun-i Esasi"nin etkisi de önem taşımaktadır. Ayrıca anayasada 1877'de yapılan bazı değişiklikler neticesinde dernek kurma hakkı ticari örgütlenme çerçevesinde de tanımlanmaktadır.

Keyman (2006: 23)'a göre, aslında yeni Türkiye'yi oluşturma süreci, gelişmemiş bir ulusun, yukarıdan aşağıya yönlü gerçekleşen bir süreçle devlet merkezli bir modernite dönüşümüne uğramasıdır. Diğer bir deyişle, Türk modernitesi 1923'teki başlangıcından itibaren devletin merkezde olduğu bir modernite anlayışına dayanmaktadır. Bu daha kapsamlı bir şekilde incelendiğinde ise, Türk modernitesinin devlet merkezli yapılanması bir takım kuralcı parametreler eşliğinde şekillenmektedir. Bunlardan birincisi sosyal olguların gelişiminde devletin farklı biçimlerde egemen ve baskın bir rol üstlenmesidir. Yani kurumsal modernite, mevcut güçlü devlet geleneğinin bir eseridir.

Keyman, Türk modernleşmesinin tam manasıyla toplumdan bağımsız biçimde işleye devlet geleneğinin toplumsal dönüşümü gerçekleştirme amacıyla yukarıdan, bağımsız ve ayrıcalıklı bir özne şeklinde yaklaştığını belirtir. Modernite sürecinde, siyasete kim katılacağına, nasıl bir içerik olacağına ve hangi sınırlarda yapılacağına siyasi otorite değil devlet belirleyici olmaktaydı. Devlet, bu bağlamda devlet çıkarları ile ulusal çıkarların eşdeğer olarak elit devlet sınıfı tarafından ne şekilde tanımlanacağına belirlendiği merci olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerçekte, ulusal çıkarlarla devlet çıkarlarını eşitleyen bu yaklaşım, millet ve devlet arasındaki bağı güçlü devlet geleneği zoruyla kurmayı ve yukarıdan yönetimi amaçlamaktadır.

Gerçekten de Osmanlı'nın en görkemli dönemi olan yükseliş sürecine, "sosyal farklılaşma", "hoşgörü" ve "özgürlükler" üçgeninde zenginleşen ve parlak bir sivil toplum yapısının eşlik ettiği söylenebilmektedir (Yılmaz, 2013: 8). Fakat duraklama ve çöküş dönemlerinde refah seviyesindeki değişim, yıkıcı savaşlar ve dış etkilere kapanma politikaları önceki dönemde oluşan sivil toplum mirası üzerinde de yıkıcı bir etkiye yol açmıştır. Her ne kadar 19. asırdan cumhuriyete kadar devam eden modernleşme sürecinde sivil toplum bir taraftan modern unsurlarla birlikte

canlansa da, bu dönem bürokratik ve merkeziyetçi idarenin, kati suretle sivil toplumu kontrol altında tuttuğu ve kendine bağlayacak duruma getirdiği bir dönem olarak hatırlanacaktır (Akçeşme, 2013: 209).

Türk toplumsal yapısının temel özelliklerinden birisi de bürokratik yönetim geleneğine bağlı olmasıdır. Böylesi bir yapı, sivil toplumun devlet seçkinleri tarafından hesaba alınmaması ve halkın yönetime katılımına olumsuz yaklaşması eğilimi taşımaktadır. Toplumsal bütünlüğü korumanın ve u bir arada kalabilmenin bir gerekliliği olarak görülen bu gelenek, aynı zamanda Osmanlı döneminden itibaren zayıf bir sivil topluma karşılık kuvvetli bir devlet yapısının oluşmasına ve bu mirasın Cumhuriyet dönemine de aktarılmasına sebep olmuştur (Durgun, 1997: 220).

Dolayısıyla Osmanlı döneminden miras alınan geleneksel merkeziyetçi yapı içerisinde, özellikle de tek parti dönemini takip eden iki kutuplu dünya düzeninin hâkim olduğu yıllarda, Türkiye’de sivil toplum örgütlerinin varlıklarını devlete rağmen sürdürdükleri yönünde bir algı bulunmaktadır (Emini, 2013: 48).

1.2.2. Cumhuriyet’in İlk Döneminde Türkiye’de Sivil Toplum

Cumhuriyet’in tek partili ilk dönemlerinde teorik açıdan yurttaşlara hak ve özgürlükler tanımakta, ama özellikle zaruri güvenlik gerekçeleriyle bu özgürlük ve hakları gerçekleştirmenin bazı araçlarından mahrum bırakabilmekteydi. Tüm yetkinin TBMM’de toplanması, hükümet üzerinde denge ve kontrol görevi üstlenecek bir gücün bulunmayışı, temel özgürlük ve haklarla ilgili anayasa hükümlerinin gerçekte anlamını yitirmesine yol açıyordu.

Gerçekten de 1930 yılındaki Serbest Fırka denemesi ve özellikle 2. Dünya Savaşı yıllarının uygulamaları bunu göstermişti. Özgürlüklerin kısıtlanmasının gerekçesi, hükümete göre rejimin politik ideolojiden değil, yapılan devrimlerin yürütülmesi gereğiyle alınan pratik ve acil tedbirlerle ilişkili bulunmaktaydı (Karpaz, 1996: 125).

II. Dünya Savaşı'nın sona erdiğinde Türkiye'nin ekonomik ve politik çıkarlarının katiben Batının tarafında olduğu görüldü. Tek parti rejimi, Türkiye'nin BM'ye üyeliği ve Batı'ya yaklaşması sonucunda temelden sarsılmıştır. Bunun dışında, dış ülkelerde, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde demokratikleşme yönünde atılan adımlar ve totaliter rejime sahip olan Almanya, İtalya ve Japonya gibi ülkelerin yenilgisi, Batı'nın desteğinin siyasi sistemin demokratikleştirilmesine bağlı olduğunun birer göstergesiydi (Gönenç, 2001: 106).

Diğer yandan, savaş yıllarında alınan çeşitli sosyal, politik, iktisadi önlemlerin halkta doğurduğu hoşnutsuzluk o denli ciddi bir duruma gelmişti ki, genel bir karışıklığa yol açmamak için, acil önlemler alınması zorunluydu. Ayrıca Türkiye, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesini kabul ederek, bu bağlamda daha özgürlükçü ve demokratik bir rejime geçilmesini taahhüt etmiş oluyordu. Tüm bunların ötesinde, savaş sonrasında yeni sosyal sınıflar ve kitlelere ortaya çıkmıştı. Okuryazarlık oranı yüzde 30'a yükselmiş, üniversite temeline dayalı yeni bir aydın sınıfı oluşmuştu. 1930'ların iktisadi gelişmeleri ise, tüccarlar sanayicilerden oluşan bir orta sınıf doğurmuştu. Bunların tümünün çıkarlarını bir parti içinde denkleştirmeye çalışmak olanaksızdı (Karpaz, 1996: 128).

Bu gelişmeler doğrultusunda, devlet ve partinin 1930'lu yıllardaki bütünleşmesi sonucunda, 1950'li yıllarda Demokrat Parti (DP) iktidara gelene değin Türkiye'de sivil toplum gerekli alanı bulamamış ve devletçi elitin önünü açmadığı hiçbir alternatif seçenек sosyal açıdan sürdürülememiştir. Farklılaşan medya, köylü gruplar, işveren kesimi, işçi sendikaları ve dini grupların başı çektiği geçmişte baskıya uğrayan sivil örgütler, DP'nin iktidara gelmesi ile yeni bir sürece girmiştir (Çaha, 2000: 236).

Dernek kurabilme hakkı Cumhuriyet döneminde de sürmüşse de, örgütlenme hakkı "kamu düzeninin ve genel ahlakın korunması" uyarısı ile sınırlandırılmıştır. 1961 Anayasası, en basit ifade ile örgütlenme hak ve özgürlüklerine zemin hazırlamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında örgütlenme kamu kontrolünde gerçekleştirilmekteyken, vatandaşların özgür biçimde örgütlenmesi 1961'de yayınlanan Anayasa ile mümkün olmuştur (Çiftçi, 2012: 13).

1.2.3. 1980'li Yıllar ve Sonrasında Türkiye'de Sivil Toplum

1980'li yılların ikinci yarısı, Türkiye'de sivil toplumun genişlemeye başladığı yıllardır. Sovyetler ve Doğu Avrupa'da 1980'li yılların ortasında başlayan değişim süreci, bazı Güney ve Batı Avrupa ülkelerinde askeri rejimlerden başarılı bir biçimde demokrasiye geçişin etkileri, sivil toplumun tüm dünyada yeniden ön plana çıkmasında önemli rol oynamıştır. Bunlarla ilişkili bir şekilde, Türkiye'de de süregelen demokratikleşme beklentileri doğrultusunda sivil toplumun devlet ile olan ilişkisini irdeleyen tartışmaların arttığı görülmektedir (Tosun, 2001: 5).

Dünyada 1980'lerle birlikte başlayan değişimlerden söz ederken hatırlatılmadan geçilemeyecek bir faktör ise küreselleşmedir. Bu kavram soğuk savaşla bağlantılı olarak ortaya çıkmış olsa da, etkileri günümüzde dahi önemle hissedilebilmektedir. Türkiye'nin 1980'lerdeki dışa açılma politikalarının temel desteği olan küreselleşme, sivil topluma ilişkin fikirlerin daha liberal bir çerçevede yayılmasına katkıda bulunmuştur (Oktay ve Pekküçükşen, 2009: 177).

Bu sürecin başlangıcında, 1970'li yıllardaki kriz ortamı belirleyici etkide bulunmuş, ulusal ekonomilere ve politik yapılara ait kapalı dinamiklerinin artık sürdürülemez olduğu fikri kabul görmüştür. Ardından ekonomideki liberalleşme ve yönetim süreçlerinde uygulanan neo-liberal yaklaşıma dayalı açıklık politikaları etkisini sivil toplum gibi örgütlenmeler üzerinde de göstermiştir (Özdek, 1999: 26).

Türk siyasi yaşamında 1960-1980 yılları arasında yaşanan demokrasi kesintileri ve özellikle de 1980 darbesi, Türk toplumsal kesimlerinin politikadan soğuması ve siyasete uzak durması gibi sonuca neden olmuştur. Diğer bir ifadeyle, bu süreçte bütün yetkilerin tek elde toplandığı ve sosyal yaşam alanında demokratik özgürlük ve hakların baskı altında tutulduğu, totaliter bir devlet anlayışı hâkim olup tüm dinamikleri kontrol etmektedir (Görün, 2006: 436).

1980'lerin ilk yarısında Türkiye'de oluşan demokratik kesinti neticesinde 1983'te yapılan seçimlerine değin süren bir ara dönem başlamıştır. Yönetimin Milli Güvenlik Konseyi'ne devredildiği bu dönem, belediye başkanlarının görevden el çektilendiği, belediye meclislerinin yetkisinin alındığı ve yeni bir anayasanın işlerliğe

girdiği bir süreçtir. Bu yeni anayasada sendikal özgürlükler kısıtlanmış, grev ve toplu sözleşme hakkı sınırlanmış, dernek ve sendikalara siyasi yasak getirilmiştir. Memurların ise sendikalara ek olarak dernek kurmaları da yasaklanmıştır (Oktay ve Pekküçükşen, 2009: 180).

Tüm bunlara karşın, 1980’li yıllardaki küresel gelişmeler, Türkiye’de etnik haklar, çevresel girişimler, din özgürlüğü, sağlık sorunları kadın hakları ve insan hakları gibi alanlar başta olmak üzere STK’lar çevresindeki örgütlenmelerin giderek arttığı bir sürecin başlangıcı olmuştur. Böylelikle türdeş ve tek tipe dayalı bir sosyal anlayış, yerini farklılıkların tartışılabilirliği ve çoğulculuğu dikkate alan bir gündeme bırakmıştır. STK’ların devlet üzerindeki etkisi ile toplum-devlet arasındaki tek yönlü ilişki tarzı da değişim yoluna girmiştir (Uluç, 2012: 14).

1980’lerin ortalarından günümüze, yukarıda da ifade edildiği gibi küresel ölçekteki değişimler Türkiye’deki STK’ları direkt ya da dolaylı yönden etkilemiştir. Bu etki, küresel bağlamda örgütsel bir yaşam alanı olan STK’ların, Türkiye’de de farklı yapılanmalar biçiminde yaygınlaşmasına ve sosyal dönüşümün önemli bir etkeni olarak her geçen gün daha da güçlenmesine yol açmaktadır (Esen, 2014: 2).

Fakat Tekeli (2012: 28)’nin de belirttiği gibi, sosyal ve politik gerçeklikten çok sivil toplum kavramının kendisine önem atfedilmesi “sivil toplumculuk” olarak adlandırılan politik tavrın doğuşunda etken olmuştur. Bu tavır, başlangıçta katı bir şekilde var olan toplum-devlet karşıtlığının zeminini güçlendirerek aslında demokrasinin bir örgütlenme modeli olduğu gerçeğini geri plana itebilmektedir.

1980’lerle birlikte küresel ölçekte liberalizmin yeniden ilgi odağı haline gelişi, sosyal ve politik alanda olmasa da diğer her platformda liberalizmle birlikte anılan sivil toplumun piyasa düzleminde baştan tanımlanma önemli bir zemin hazırlamıştır. Bu doğrultuda, Türkiye’de 1980 sonrasında yapılan yasal ve anayasal ve düzenlemelere bağlı bir şekilde yürütülen demokratikleşme tartışmalarında sivil toplum-devlet ilişkisinin sorunları ve görünümü ağırlığını her geçen gün arttırmıştır (Tosun, 2001: 6).

1.2.4. Günümüz Türkiye'sinde Sivil Toplumun Durumu

Bugün Türkiye'de gerek vakıfların gerek derneklerin kuruluşları çok zorlaştığı için birçok girişim bir kooperatif veya anonim şirket olarak kurulma yoluna gitmektedir. Bu alanda hukukçuların yaptığı çalışmalar da Cumhuriyet'in ilk yıllarına kıyasla günümüzde vakıf veya derneklerin kurulmasının daha zorlaştığını göstermektedir. Tüzel kişiliğe sahip olan dernekler ve vakıflar ile gerçek kişiler arasında Medeni Kanun'da hak ehliyeti bakımından herhangi fark öngörülmemektedir. STK'ların vakıf ve dernek olarak tüzel kişiliğe sahip olmaları ülkemizde bazı aktiviteleri gerçekleştirebilmeleri bakımından daha sıklıkla tercih edilmektedir. Bu iki statü STK'ların bazı aktivitelerini gerçekleştirebilecek yetkilerle donanmalarını sağlamaktadır. Bunlardan en önemlileri taşınır ve taşınmaz mal edinmek, bağış almak, kendi adlarına sözleşme yapmak, yargıya başvurmak ve personel çalıştırabilmektir (Tekeli, 2012: 66).

STK'ları fiziksel yayılımını ve gelişimini dönemsel olarak karşılaştırdığı çalışmasında Çiftçi (2012: 14) 1938'e değin kurulmuş olan dernek sayısı yalnızca 205 iken, 1961 yılından sonra bu sayının 41.000'e ulaştığını belirtmektedir. Bunun temel sebeplerinden birisi, "Herkes önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir" ifadesiyle Anayasanın 29. maddesinde tanımlanmıştır. 1983'te sayısı yaklaşık 54.000 olan dernekler, kamuda yapılan bazı uygulamalar sebebiyle yaklaşık 45.000'e inmiştir. Örgütlenme özgürlüğünün 2004 yılında yapılan düzenlemelerle esneklik kazanması sonucunda, 2012 yılında dernek sayısı yaklaşık 86.000 rakamına ulaşmıştır.

Ersen (2016) Türkiye'de sivil toplumun son 10 yılını değerlendirdiği makalesinde, Avrupa Birliği üyelik süreci ile birlikte 2004-2008 yılları arasında temel özgürlük ve hakların kapsamını genişletecek çerçevede düzenlemeler yapıldığını ifade etmektedir. Fakat 2008 yılından itibaren, yasal reformlar bakımından kayda değer adımların atılmadığı, özellikle toplanma, ifade ve örgütlenme özgürlüklerinin kullanılması açısından kontrollerin sıkılaştığı, uluslararası standartlarla uyumlu olmayan problemler alanların belirdiği yorumunu yapmaktadır.

Türkiye’deki STK’ların mevcut durumlarını daha iyi kavrayabilmek amacıyla TÜSEV (2016) tarafından hazırlanan bir çalışmada, Türkiye’de faaliyet gösteren STK’lara ilişkin bazı önemli veriler sunulmaktadır. Bu verilerden ilkinde göre, Türkiye’de kurulmuş yeni vakıfların yüzde 43,5’i eğitim, 28,9’u sosyal yardım alanlarında çalışırken sadece yüzde 0,5’i hukuk, insan hakları ve demokrasi alanlarında çalışmaktadır. Türkiye’deki derneklerin ise sadece yüzde 0,9’u demokrasi, insan hak ve özgürlüklerinin geliştirilmesine yönelik çalışmaktadır. Bu görünüm, çalışmamızın temel konusunu oluşturan STK’ların demokratikleşme ve siyasal yaşama katkıları açısından önemli bir görüş açısı sağlamaktadır.

Tablo 1. Türkiye’deki STK’ların Topografya Sınıflandırması

SİVİL TOPOGRAFYA KATEGORİSİ	YÜZDE	HEDEF GRUP	KURUCULAR	AMAÇLAR
HEMŞERİ	%17,2	HEMŞERİLER	HEDEFLENEN GRUP	SOSYALLEŞME VE DAYANIŞMA
YAPTIRMA YAŞATMA GÜZELLEŞTİRME	%11,4	SEMT SAKINLERİ	HEDEFLENEN GRUP	İNŞAAT VE BAKIM, EN FAZLA İBADETHANE İNŞAATI
SOSYALİZASYON	%10,7	HOBİ SAHİPLERİ, MEZUNLAR, EMSALLER	HEDEFLENEN GRUP	HOBİ AKTİVİTELERİ, SOSYALLEŞME, NETWORK KURMA
SİYASİ YÖNELİMLİ	%9,8	TOPLUM	POLİTİKACILAR, POLİTİK OLUŞUMLAR	PROPAGANDA
KULÜP	%8,4	SPORCULAR, SANATÇILAR, SPORSEVERLER	HEDEFLENEN GRUP	YARIŞMALAR, LİGLER, TURNUVALAR
YAN KURULUŞ	%7,2	KURUCU KURULUŞUN PAYDAŞLARI	BAŞKA BİR KURULUŞ (ÖZEL ŞİRKET VEYA KAMU KURULUŞU)	KURUCU KURULUŞA FAYDA SAĞLAMAK
MESLEK/SEKTÖR EKSENLİ	%5,6	MESLEKTAŞLAR, SEKTÖR PAYDAŞLARI	MESLEKTAŞLAR, ŞİRKETLER	BİR MESLEĞİN YA DA SEKTÖRÜN PROMOSYONU VE GELİŞTİRİLMESİ
HAYİRSEVER	%5,3	YOKSULLAR, DEZAVANTAJLILAR, MAĞDURLAR	HAYİRSEVER VATANDAŞLAR	YARDIM
ÖZÖRGÜT	%5,1	DEZAVANTAJLI BİR GRUP	HEDEFLENEN GRUP	SOSYALLEŞME, DAYANIŞMA, SAVUNUCULUK
UZMAN	%4,7	KARAR VERİCİLER, UZMANLAR, POLİTİKACILAR, KANAAT ÖNDERLERİ	UZMANLAR	BİLGİ ÖRETİMİ VE PAYLAŞIMI
HİMAYECİ	%4,3	DEZAVANTAJLI BİR GRUP, DOĞA VE CANLI TÜRLERİ	DEZAVANTAJLI BİREYLERİN YAKINLARI VE/VEYA UZMANLAR	HASSAS TOPLUMSAL GRUPLARIN VEYA DOĞANIN KORUNMASI
SAVUNUCU	%3,3	HAK MAĞDURLARI, DOĞA	SAVUNUCU YURTTAŞLAR	FARKINDALIK UYANDIRMA, HAK SAVUNUCULUĞU
PAZAR EKSENLİ	%7,0	FARKLI TOPLUMSAL KESİMLERİN HEPSİ	ÜYELER, YÖNETİCİLER	ÜYELERİN, YÖNETİCİLERİN BİREYSEL FAYDALARI

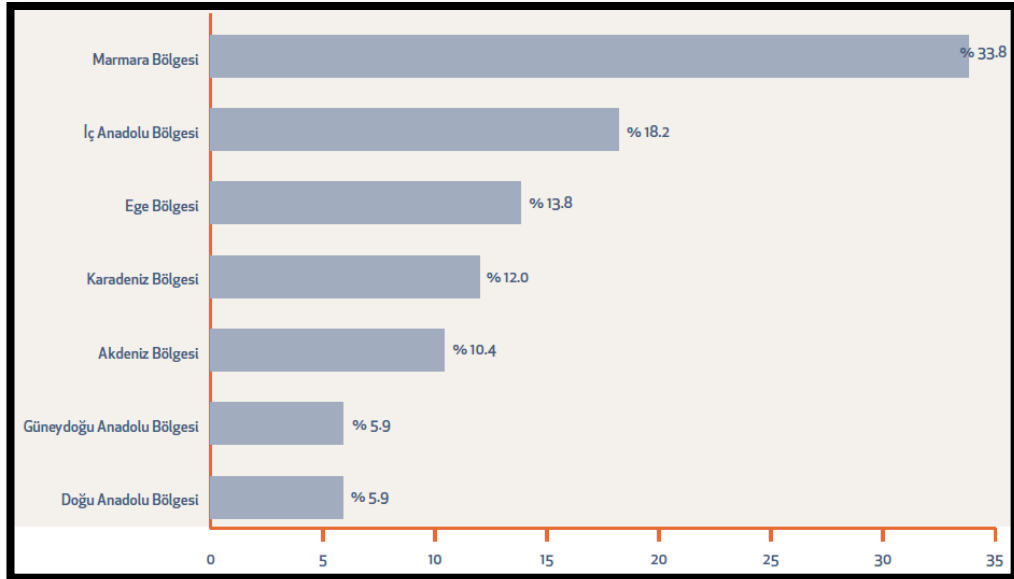
Bu çerçevede, Yaşama Dair (YADA) Vakıf (2015), sınıflandırma ve nitelik sorunlarına yönelik orijinal ve bütünsel bir tutum almak ve STK’ların sınıflandırmasında karşılaşılan kısıtları ortadan kaldırmak maksadıyla, “Türkiye’de

Gönüllü Kuruluşlarda Sivil Toplum Kültürü” adlı çalışmanın bir sonucu olarak bir rapor hazırlamıştır. Bu araştırma, sivil toplumun Türkiye’deki potansiyelini, zaaflarını, farklı yönlerini, özgünlüklerini ve belirleyici özelliklerini ön plana çıkaran yeni bir sınıflandırma ölçütü ortaya koymaktadır. Türkiye’de STK’lar bünyesinde yapılan araştırmanın sonuçları, bir analiz aracı olarak kullanılan Sivil Topografya Sınıflandırmasında aşağıdaki kategorilere indirgenmektedir:

Bu tabloda belirlenen niteliklerden bir ya ad daha fazlasına sahip bulunan STK’lar mevcut olsa da, yukarıda tarifi yapılan 13 kategori, bir anlamda Türkiye’deki STK’lar için ideal tiplerdir. Diğer bir deyişle, Türkiye’deki STK’lar, ağırlıklı ya da öne çıkan özellikleri açısından ele alındığında büyük oranda tarif edilen bu kategoriler altında tanımlanabilmektedir (YADA Vakıf, 2015: 25).

Bu tabloda ortaya çıkan görünümün sonucu olarak, çalışmamızın odak noktasına binaen, demokratikleşme ve siyasi yaşantıya ilişkili STK gruplarının en çok siyasi yönelimli STK oluşumlarıyla yüzde 9,8 ve savunucu karakterli STK oluşumlarıyla ise yüzde 3,3 oranında temsil edildiği görülmektedir.

Şekil 1. Türkiye’de Bölgelere Göre Faal Dernek ve Vakıfların Oransal Dağılımı

Kaynak: YADA Vakıf (2016: 49).

Yine Türkiye'deki faal dernek ve vakıfların bölgesel dağılımları incelendiğinde, Marmara ve İç Anadolu bölgelerinin toplam paylarının yüzde 52'yi bulduğu fakat Doğu ve Güney doğu Anadolu bölgelerinin toplam paylarının yüzde 11,8'de kaldığı görülmektedir (Şekil 1).

Bu tablo bize STK'ların niteliksel olarak geliştirilmesi problemine yaklaşırken bölgesel eşitsizliklerin de göz önünde bulundurulması ve sivil toplumun ülkenin her bölgesinde eşit bir destek ve ilgi ile geliştirilmesi gerekliliğini sergilemektedir.

Yine TÜSEV (2016) tarafından yapılan çalışmada Türkiye'de çeşitli derneklere üye olan kişi sayısının 2010-2016 yılları arasında 4,5 milyon kişiden 8,5 milyon kişiye çıktığı görülmektedir. Bu rakam toplam nüfusun yaklaşık 12'sini oluşturmaktadır. Her ne kadar STK'ların ve katılımcı vatandaşların rakamsal değerlendirmesi dünya genelindeki ortalamalara yakın görünse de bu alanda yapılan çalışmalar, Türkiye'deki STK'lara niteliksel açıdan sorgulayıcı yaklaşımlarını sürdürmektedir.

Bugün Türkiye'de STK'lar, önceki bölümlerde sayılan özelliklere sahip dernekler, vakıflar ve yurttaş girişimlerinden oluşmaktadır. Bu alanda çok değişik sorunlara ve hizmetlere yönelmiş, farklı kapasite ve ölçekte, münferit örgütlenme biçimlerine sahip STK'lar yer almaktadır. Bu alana, özel kesimin, medyanın, Türkiye'deki siyasetçilerin ve uluslararası kuruluşların belirli bir anlayış ve sempati ile yaklaştıkları söylenebilirse de bürokrasi içinde yer alan belirli kesimlerinin aynı sempati içinde olduğunu söylemek her zaman için olanaklı olmamaktadır. Bu kesimin yaklaşımının ardında zaman zaman tahrip edici bir rekabet duygusunun varlığından da bahsedilebilmektedir (Tekeli, 2012: 32).

Son olarak ise Türkiye'deki STK'lar ile ilgili önemli yapısal sorunlarının da varlığını dile getirmek önem arz etmektedir. Becerikli ve Köroğlu (2017: 134)'na göre kapasiteleri ve sayıları açısından Türkiye'deki STK'lar kendilerinden beklenenleri gerçekleştirebilecek niteliğe henüz kavuşmamıştır. Bunda en önemli etkenlerin başında düzenli gelirlerinin ve maddi kaynak yapılarının sınırlı olması ile ilişki ağlarının darlığı gelmektedir. Bu bağlamda dış dünya ile ilişki kurabilen

STK'lar sayıca az olup, sürekliliği sağlayarak uzun süredir deneyim ve birikime sahip olanlar oldukça sınırlı sayıdadır. Bu durum STK'ların birbirleriyle olan ilişkileri için de geçerli olup alanı düzenleyen bir kurallar ve ilişkiler ve sisteminin yeteri kadar gelişmediği görülmektedir. Bu veriler doğrultusunda Türkiye'deki STK'ların kendilerinden beklenen işlevleri yerine getirecek ve bu alanın gerekliliklerini sağlayarak gelişmesini sağlayacak bir potansiyele henüz kavuşamadığı söylenebilecektir.

1.3. STK'LARIN SİYASİ YAŞAM İLE ETKİLEŞİMİ

Günümüzde demokratik toplumun vazgeçilmez unsurlarından biri olarak kabul edilen STK'ların kurulması, toplum tarafından kabullenilmesi, üye olunması ve faaliyetlerini sürdürmeleri her kültür ve coğrafyada belirli farklılıklar arz etmektedir. Bu farklılıkların en önemli sebepleri, siyasal kültür farklılığı, sosyal faktörler ve ekonomik faktörlerdir (Aksoy ve Torun, 2006: 50).

1.3.1. STK'lar ve Siyasi Kültür

Sivil toplumun gelişimini sağlıklı bir biçimde sürdürebilmesi için devletin, hukuk devleti olması yani temel hak ve hürriyetleri tanıyan ve hukukla sınırlanmış bir yapıyı kurması gerekmektedir. Jörke (2012: 143)'ye göre, siyasi açıdan işlev gören bir kamunun var olması ve var kalabilmesi, temel hak ve hürriyetler ile hukuk devleti ilkesini tanınmasının yanı sıra, halkın özgürlüğe alışık bir siyasal kültüre sahip olmasını da gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle STK'ların gelişmesinde siyasal kültür önemli bir rol oynamaktadır.

Yıldırım (2004: 75)'a göre, sivil toplum örgütlerinin en önemli işlevi siyasi iktidarın yekpareliğini parçalayarak adem-i merkezi bir hale getirmek, siyasi iktidara nüfuz etmek, bireyleri otoritenin baskısına karşı korumak ve bu yolla anti-demokratik bir rejime karşı güvence oluşturmaktır. Güloğlu ve Es (2006: 150) buna ek olarak, farklı düşünceleri dile getirme fonksiyonu sayesinde, sivil toplumun kendini ifade edebilen bireylerin katılımını sağladığı ve dolaylı olarak rejimlerin istikrarını sürdürmek ve çeşitli grupların sistemden uzaklaşmasını engellemek gibi işlevlerini ön plana çıkarmaktadır.

Tekeli (2012: 44)'ye göre temsili demokrasinin çoğunluk sultanı biçimine dönüşebilmesi ve bunun sakıncasının kavranması yeni bir durum değildir ve çok önceleri fark edilmiştir. Bu gibi eleştiriler neticesinde çoğulcu demokrasi anlayışının gelişimi hızlanmıştır. Temsili demokrasinin çoğulculuğu dışlayıcı niteliğini ilk fark edenler toplumun güçsüz kesimleri değil dışlanan güçlü azınlıkları olmuştur. Bu nedenle temsili demokrasinin yarattığı sorunlara ilişkin düzeltmeler de yine bu güçlü azınlıkların sorunlarını çözmeye odaklanmıştır.

Benzeri şekilde, Tamer (2010: 94) temsili demokrasinin düzenlenmesinde, temelde birçok farklı çıkar grubunun örgütlü bir şekilde bulunduğu toplumlarda, çoğunluk koalisyonlarının kararlılıklarını tutarlı bir şekilde koruyamayacakları ve birçok konuda bakış açılarının değişerek, bazı durumlarda yeniden kurgulanacağı varsayımı etkili olmuştur. Buna dayanarak, belli bir güce sahip olan azınlıklar genel eğilim olarak kendileri için önemli konularda isteklerini gerçekleştirebilecek şekilde düzenlemeler için çabalamışlardır.

Aslan (2010: 264)'a göre ise çoğulcu demokrasinin bu açıdan getirdiği öngörü, siyasal partilerin yanında çok sayıda çıkar grubunun örgütlü bir şekilde faaliyet göstermesini desteklemesidir. Kamu alanında yer alan bu gruplar, buldukları alanı kendi çıkarları doğrultusunda etkilemeye çalışmakta, karşıt görüşlerini sergilemekte ve seçilmiş meclisin kararlarını lobiler oluşturmak suretiyle istedikleri yönde etkilemeye uğraşmaktadırlar. Yine meclisler tarafından oy çokluğuyla alınan kararlar kamuoyu tarafından meşruiyet kazansa da bu kararların değişik toplumsal düzeylerde tartışmaya açılmasına katkıda bulunmaktadırlar. Böylelikle kararların müzakere edilebilir olması neticesinde farklı çıkar gruplarının dengesini oluşturacak bir meşruiyet etrafında uzlaşmaya sağlanmış olmaktadır.

Tekeli (2012: 45), mecliste varılan kararların toplumda tek meşru çözüm olarak görüldüğünü ve tek düze bir biçimde uygulanmakta olduğunu ifade etmektedir. Uygulama kısmı ise tek çözüm üzerinden gerçekleştirilse dahi muhtemel farklı çözümler ve bunların çıkarlarla ilişkileri kamuoyu nezdinde sergilenmiş olmaktadır. Bunun yanı sıra, kararlı bir çoğunluğun her alanda kendi isteklerini dikte etmesi olanağı kalmamakta fakat toplumun güçsüz kesimlerinin dışlanmasına devam edilmektedir. Eğer adalet beklentisi belirli bir ölçüde sürdürülüyorsa, tartışma

süreçlerinde güçsüz kesimleri savunacak örgütlenmelere ihtiyaç duyulacaktır. Bu durum ya güçsüz kesimler dışındaki örgütlenmelerin onları savunma işlevlerini yüklenmesi ya da bu kesimlerin kendilerinin örgütlenmesi yoluyla gerçekleştirilebilecektir.

Gümüş (2014: 538), çoğulcu demokrasilerin bu biçimde gelişmesinin temsili demokrasilerin kurumsallaşmış yapısında çok önemli değişimlere yol açmadan onlara kolayca eklemlenmesi ve böylece uygulanmasına olanak verdiğini belirtmektedir. Bu durum temsili demokrasiden kayda değer bir sapma oluşturmamakla birlikte, katılımcı demokrasi üzerinde günümüzde sıklıkla durulmaya başlanması önemli bir ayrılığa işaret etmektedir. Demokrasi, katılımcı yaklaşımda önce halkın yönetimi şeklinde tanımlanmaktayken, katılımcı demokrasi kavramının yer edinmesiyle birlikte, çeşitliliklere imkân tanıyan bir rejim şeklinde tanımlanmaya başlanmıştır.

Günümüzün modern toplumunda bireyler, kendi yaşamlarını belirleyici etkisi olan siyasete artık çok daha yakın bir ilgi göstermekte, iletişim imkânlarının artmasıyla birlikte siyasete girmeden siyasi kararların aktif bir şekilde belirleyici öznesi olmak, topluma sunacakları hizmetlerle faydalı olmak ve saygınlık kazanmak istemektedirler. Bu durum her ne kadar zaman zaman bazı toplumların genel olarak benimsediği yaşam kalıplarının dışında da olsa, toplumsal yaşamın bireyler için yeni değerler kazanabilmesi için bu durum önemli bir katkı sağlayabilmektedir. Bunun için birincisi siyasal sistemin izin verici karakterini koruyor olması, ikincisi ise bireyin bir özne haline gelerek kendisi ve toplum için bir şey yapma iradesini kazanmış bir aktif yurttaş olması önem arz etmektedir (Öner, 2001: 52).

Akşit vd. (2012: 14)'ne göre modern yaşamda bireylerin özgürlüğüne atfedilen değerler veya önyargılar, bu konuda bireylerin aktif yurttaşlık rollerini ve katılımcılığı kolaylıkla benimseyecekleri konusunda bir beklenti uyandırmaktadır. Fakat aktif yurttaşlığın ve katılımcılığın gelişmesi için temsili demokrasinin uygulamasındaki kayırmacı siyaset yaklaşımının gelişmiş olması gerekmektedir. Temsili ve çoğulcu demokrasinin siyaset yapma süreçlerinde Türkiye gibi ülkelerde kayırmacı pratikler ön plana çıkmaktadır. Örneğin siyasi partiler bünyesinde iktidarı kontrol etmek isteyen çevreler, iktidar sahibi olduğunda parti yandaşlarına ve

üyelerine, sadakat karşılığı çıkar sunabilmektedir. Bu gibi siyasi partiler, siyasal başarı yoluyla kadroları şekillenen örgütler olmaktan çok, parti içi sadakate dayalı örgütler halini almaktadır.

Yıldız (2004: 88)'e göre, STK'ların varlığının güçlendirilmesine yönelik girişimler siyasal otoriteler tarafından doğrudan desteklenmediği sürece, bu alanın tanımlanması, siyasal olanın zıttı olanı esas alması beklenmektedir. STK'ların ait olduğu sivil alan, devlet karşısında otonom bir yapıda, siyasi otoritenin baskısından soyutlanmış, kolektif ve kamusal bağlamda etkiye sahip olan bir girişimler alanı şeklinde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bu kuruluşlar ortaya çıkarken ve mevcut haklardan faydalanırken, aynı zamanda da bu alanı genişletmeye, bir bakıma kamu alanını üzerindeki devletin tekeline kırarak herkese ait bir alan haline getirmeye çalışmaları beklenmelidir.

Türkiye açısından bakıldığında, Aksoy ve Torun (2006: 50) ülkemizde siyasal kültürün oluşmasında, geleneksel Türk kültürü ve İslam kültürünün ağırlıklı bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Bu iki kültürün bir potada erimesi ile oluşan Osmanlı Kültürü mozaïği, genç Cumhuriyet'e bir miras olarak devredilmiş dolayısıyla tüm devlet kurumlarına, siyasal kurumlara ve sivil yapılanmalara etkide bulunmuştur.

Keyman (2004: 6), STK'ların ülkemizdeki siyasal kültürün oluşturduğu etki sebebiyle uzun yıllar boyunca siyasal iktidarlar tarafından kontrol altında tutulduğunu ifade etmektedir. Bu doğrultuda, baskı gruplarının siyasal iktidarlar tarafından benimsenmeyen idarecileri değiştirilmiş, grupların faaliyetleri durdurulmuş veya o alanda farklı bir örgüt kurulmuş ve eskisi pasif bir hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu durum ise STK'ların siyasi katılım ve nitelikli çalışma potansiyelleri üzerinde kalıcı etkilere yol açmıştır.

Görüldüğü üzere, siyasal kültür oluşumu üzerinde devletin sivil toplum ile kurduğu ilişki belirleyici bir rol üstlenmektedir. Bu ilişkinin niteliği, unsurları ve boyutlarının daha net anlaşılabilmesi geliştirme fırsatlarının değerlendirilebilmesi açısından önem arz etmektedir.

1.3.2. Yerel Aktörler ve Sivil Toplum Arasındaki İlişkiler

Çalışmanın buraya kadar olan kısımda, Türkiye’deki yerel yönetimlerin önemli oranda bir rant yaratma potansiyeli taşıdığı, yönetimde şeffaflık ile ilgili sorunlar olduğu, korumacılık pratiğinin egemen olduğu bir politik gelenek içinde yerel bir kamu alanının oluşmamış olduğu veya merkez tarafından kontrol ediliyor olması sebebiyle kontrolcü pratiklerin kolayca sürdürülebildiğine kısaca değinilmişti. Bu bölümde yerel siyasetin aktörlerinin siyasal ortamın oluşmasına ne gibi katkılarda bulunduğu ve bu sistem içinde nasıl çalıştıkları değerlendirilmektedir. Burada tanımlama kapsamına alınan aktörler genel bir yerel siyaset çerçevesi dikkate alınarak belirlenmiştir.

Öncelikle yerel siyasetten bahsedilebilmesi için gerekli olan en önemli koşul, ilgili birimler için yerel özerkliğin söz konusu olmasıdır. Yerel özerklik, yerel yönetimlerin merkezi idare ile ilişkileri bakımından incelendiğinde sahip olunan en önemli özellikleridir. Yerel özerklik, Boztepe (2014: 96) tarafından “tüzel kişiliğe sahip yerel yönetimlerin karar organlarının seçimle iş başına gelmiş olmaları ve işlerini kendi organları eliyle dışarıdan hiçbir karışma olmaksızın görmeleri” şeklinde tanımlanmaktadır.

Yerel özerkliğin kapsamını ve tanımını belirleyen en önemli düzenleme Türkiye tarafından da 1992 yılında imzalanmış olan “Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı”dır. Bu uygulamadaki üçüncü madde, özerk yerel yönetim kavramını aşağıdaki şekilde tanımlamaktadır (Alagöz, 2011: 2):

“Özerk yerel yönetim kavramı, yerel makamlara, kanunlarla belirtilen sınırlar çerçevesinde kamu işlerinin önemli bir bölümünü kendi sorumlulukları altında ve yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı ve imkânı tanınmasıdır. Bu hak, doğrudan, eşit ve genel oya dayanan gizli seçim sistemine göre serbestçe seçilmiş üyelerden oluşan ve kendilerine karşı sorumlu yürütme organlarına sahip olabilen meclisler veya kurul toplantıları tarafından kullanılacaktır”.

Türkiye’de yerel demokrasi ve yerel yönetim deyince akla ilk olarak belediyeler gelmektedir. Belediye meclisleri doğrudan seçilen en geniş politikacı grubunu oluşturmaktadır (Özbay, 2016: 293). 5393 Sayılı Belediye Kanunu’nda tanımlandığı şekliyle “belediye meclisi, belediyenin karar organıdır ve ilgili kanunda gösterilen usul ve esaslara göre seçilmiş üyelerden oluşur” (Resmi Gazete, 2005: 9474).

Türkiye’de yerel yönetimlerin temel karar organları olan meclislere ait organlarının oluşturulması için düzenlenen seçimler özellikle temsil ve yerel özerklik sağlamaya yönelik eksiklikleri açısından eleştirilmektedir. Yerel meclis temsilcileri ile temsil edilen kitle arasında gelişmesi beklenen yakın iletişimin aday-seçmen ilişkisinin ardından temsilci statüsüyle devam etmediği yönünde veriler bulunmaktadır. Diğer taraftan, yerel seçmenin yerel temsilci adaylarının belirlenmesi sürecindeki etkinliği de istenen düzeyde gelişmediği görülmektedir. Bu durum aday-seçmen iletişiminden ziyade parti-seçmen iletişiminin gelişmesine yol açmakta, sonuç itibarıyla siyasal açıdan güçlü olan temsilciler partilerince aday gösterilmektedir (Yıldırım vd. 2015: 33). Bu durum Türkiye’de yerel meclislerdeki temsil ve yerel özerklik olgularının gelişiminin önündeki en önemli engellerden birisini teşkil etmektedir.

Türkiye’de yerel yönetimlerin temel birimlerini oluşturan belediye ve büyükşehir belediyelerinin tanımlanması ve idaresine ilişkin belirli ayrımlar ve kademelendirme kriterleri karşımıza çıkmaktadır. Örneğin belediyelerin il, ilçe ve belde belediyeleri olarak kademelendirilmesi ve büyükşehir kriterlerini sağlayan yerleşimlerde kurulan büyükşehir belediyeleri bu tanımlarla belirlenmektedir (Sayan, 2013: 12).

Belediye Kanunu ve Belediye Meclisleri Çalışma Yönetmeliği çerçevesinde 2005 yılında meclis komisyonlarına ilişkin yeni düzenlemeler yapıldı. Buna göre eski dilde kullanılan encümen ifadesi komisyon olarak değiştirildi. Ayrıca belediye meclislerinin konumunu güçlendirici düzenlemeler çerçevesinde meclis tek karar organı durumuna getirilerek aylık düzenli toplantı yapılması ve komisyonların etkinliğinin sağlanması gibi yenilikler getirildi (Oktay, 2015: 970).

Tekeli (2012: 206)'ye göre, belediye meclisi belki de yerel yönetimlerimizin en sorunlu demokratik organıdır. Bu sorun öncelikli olarak temsil ile yakından ilgilidir. Örneğin belediye meclislerinde geleneksel olarak esnaf, yüklenici gibi belediyenin rant oluşturuvcu kararlarından çıkar sağlayabilecek gruplar ağırlıklı olarak temsil edilmekteyken, buna karşılık memur, tüketici, işçi gibi, oluşturulan rantın maliyeti ile gerçekte yüzleşen kesimler yeteri kadar temsil edilmemektedir.

Yine Tekeli, Türkiye'nin yönetiminde başkanlık sistemine geçilmesi gündemdeyken ve sıklıkla tartışılırken, belediyelerde uzun yıllardır uygulanmakta olan başkanlık sistemine ilişkin aksaklıkların yeteri kadar tartışılmadığını ifade etmektedir. Özellikle 1960'lı yıllara kadar belediye başkanlarının meclis içinden ve meclisin oyuyla seçildiği düşünülürse, günümüzde uygulanan halkoyuyla seçilmiş ve meclise karşı son derece güçlü olan belediye başkanı modelinin yarattığı etki daha net anlaşılabilir.

Bu konuda Oktay (2015: 970)'ın yaklaşımı ise, belediyelerde başkanlık sistemi yürütülürken, bir icra organı görevini üstlenen belediye encümeninde siyasetçilerin bulunmaması gerektiği yönündedir. Böylesi bir karışık durumun encümenin yalnızca icra görevlerini değil, aynı zamanda meclisin bazı işlevlerini de üstlenmesi sebebiyle ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Encümen günümüzdeki yapısıyla, belediye başkanını daha da güçlendiren bir rol oynamaktadır.

Bu sebeple, STK'ların yerel yönetimlerle ilişkilerinde belediye başkanlarının erişilebilirliği ve aktif katılımcı pratiklerin uygulanabilmesi için encümen üyeleri kritik bir öneme sahiptir. Ancak yine de STK'lar açısından belediye sistemi ile kurulan etkileşimde önemli ölçüde üzerinde durulması gereken aktörler hali hazırda başkan ve meclistir üyeleri olmaya devam etmektedir.

Belediyelerin yapısına ve STK'lar ile olan ilişkileri incelenirken yukarıda değinilen temel aktörlerin yanı sıra göz önünde bulundurulması gereken önemli bir unsur ise yerel parti örgütlerinin belediyeler ile ilişkisi ve onların üzerindeki etkisidir. Tekeli (2012: 209), yerel parti örgütü ile belediyeler arasındaki ilişkilerin genel itibarıyla gerilimli ve çatışma potansiyeli barındıran ilişkiler olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda özellikle popülizm ve kayırmacılık yapmayan bir belediye

başkanının aynı zamanda parti hiyerarşisi içinde tırmanma amacını taşıdığı durumlarda bu gerilimin daha da arttığı görülmektedir.

Türkiye’deki yerel yönetim sisteminde belediye başkanına parti başkanı olma yolunun prensipte kapalı olması da belediyeler ile parti arasındaki iletişimi kutuplaştıran bir etken halini alabilmektedir. Bu durum aslında STK’lar açısından tarafsız bir siyasi kimlik ile çalışmalarını sürdürebilmeleri açısından Türkiye gibi politik yandaşlık algısının üst düzeyde olduğu bir çevrede önemli bir fırsat olarak değerlendirilebilmektedir.

1.3.3. Sivil Toplum Devlet İlişkisi

Sivil toplum ile devlet arasında klasik dönemde ortaya çıkan benzerlik yerini günümüzde farklılığa bırakmış ve bu durumda toplum-devlet ayrımı gündeme gelmiştir. Sivil toplum ile devlet arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar da ekseriyetle bu iki olgu üzerinden yapılmaktadır. Abay (2004: 274)’a göre sivil toplumun anlaşılabilmesi öneli ölçüde devlet kavramının anlaşılmasını gerektirmektedir. Sivil toplum ile ilgili çalışmalar incelendiğinde devlet kavramının sivil toplum tartışmalarının odak noktasını teşkil ettiği görülmektedir. 17. Yüzyıldan itibaren genel itibariyle “birey-eksenli” ve “devlet-eksenli” olarak iki siyasal düşünce akımının ortaya çıktığı gözlenmektedir. Yine bu iki düşünce akımı, sivil toplum tartışmalarını etrafında toplamaktadır.

Günümüzde kamu alanları önemli değişiklikler geçirmektedir. Geçmişte sadece siyasal partiler ve devletin faaliyet gösterdiği bu alanda artık yeni aktörler de boy göstermeye başlamaktadır. STK’lar ve demokratik kitle örgütleri bu alanda devlet organlarının yanında çok etkili aktörler haline gelmiştir. Böylesi çok aktörlü bir yeni kamu alanı için günümüzde yönetim kavramı yerine karşılıklı etkileşimle ortaya çıkan bir yönlendirme, diğer bir ifadeyle yönetim olgusundan bahsedilmeye başlanmıştır. Yönetişim olgusunun kamu yönetimi ve ilişkileri alanında kurumsal olarak daha fazla kabul görmeye başlaması, STK’ların kamusal aktörlerle ilişkisinde çift yönlü kazanımların artmasına yol açabilecektir (Güloğlu ve Es, 2006: 147).

Devlet ile sivil toplum arasındaki ilişkiyi tarihsel perspektiften inceleyen aşağıdaki tabloya göre, 19. yüzyılda devlet modeli olarak hâkim olan düzenin koruyucusu rolü içerisinde sivil toplum daha çok kendi kendine örgütlenmiş ve sosyal sorunların çözümünde görev almış bir kurumlar bütünüdür. Aynı dönemde sivil toplum ve devlet arasındaki iş birliği modeli ise genel itibariyle birbirinin yerini doldurmaya dönük yetki ikamesi şeklinde ifade edilebilmektedir (Tosun, 2005: 30).

20. Yüzyılda devletin sosyal varlığın düzenleyicisi rolü çerçevesinde sivil toplumun etkinlik alanı genel olarak tamamlayıcı hizmetlerin sağlanmasıyla sınırlanmış, ikili arasındaki iş birliği modeli ise devletçi ve hiyerarşik özellikler taşımıştır. Devletin rolü 1990'lı yıllardan itibaren toplumsal dengenin koruyuculuğu yönünde ilerlemiş, sivil toplum ise genel olarak yurttaşların aktif bir şekilde sivil topluma katılması için bir anahtar rolüne bürünmüştür. Yeni dönemde ortaya çıkan iş birliği modelinin üzerine bina edildiği iki temel eksen ise piyasa güçlerinin liberalleştirilmesi ve sivil toplumun yeniden canlandırılmasıdır (Tablo 2).

Tablo 2. Devlet – Sivil Toplum İlişkisinde Tarihsel Perspektif

	Devletin Rolü	Sivil Toplumun Rolü	İş Birliği Modeli
XIX yy.	Düzenin koruyucusu	Kendi kendine örgütlenerek sosyal sorunların çözümünde görev alma	Yerini alma (yetki ikamesi)
XX. yy.	Sosyal varlığın düzenleyicisi üreticisi	Hizmetlerin tamamlayıcısı	Hiyerarşik devletçi paternalizm
XX. yy. sonu XXI yy-	Toplumsal dengenin koruyucusu	Sivil topluma girişin anahtarı	Sivil toplumun yeniden canlandırılması - Piyasa güçlerinin liberalleştirilmesi

Kaynak: Tosun (2005: 31).

Sonuç itibariyle, günümüzde sivil toplum- devlet--piyasa üçgeni içinde yer alan unsurların yeniden tanımlanması, demokratik yapının yeniden gözden geçirilmesi, devletin merkezde olduğu yaklaşımların yerini sivil toplumun, toplumun yeniden üretildiği yer olarak tanımlanması almaktadır. Güncel olarak kabul gören model içinde ne toplumsal gruplar arasında piyasa temelli yeni bir yapılanma ne de toplumdan soyutlanmış bir devlet modeli oluşturmak istenir. Liberal model neticesinde birbirinden ayrılmış olan üç önemli parça, politika vasıtasıyla yeniden bir araya getirilmeye çalışılmaktadır (Tosun, 2005: 31).

Kurumsal yapıların küreselleşmenin de etkisiyle güçlenmesi sonucunda bireylere bakış açısı önemli bir ölçüde değişim göstermektedir. Akşit vd. (2002: 416)'in ifadesiyle, günümüzde ulus devletler döneminin genel itibariyle tek tip olarak tanımlanmış yurttaş kavramı yerini aktif yurttaşlık kavramına terk etmektedir. Devletlerin bireylerini şekillendirme çabaları artık genel kabul görmemekte, bunun yerine onların potansiyellerini artırarak bireysel hedeflerini gerçekleştirmeye teşvik etmenin, onların temel hak ve özgürlüklerinin bir gereği olarak görüldüğü bir dönem yaşanmaktadır. Aktif yurttaşlar olarak da tanımlanabilecek bu bireylerin aynı zamanda katılımcı demokrasinin sağlayacağı başarıya temel bir dayanak oluşturması beklenmektedir.

Kabasakal (2008: 79), sivil toplum ile devlet arasındaki ilişki katılımcı demokrasinin başarısı üzerinden değerlendirildiğinde aktif yurttaşlığın araçsal olarak önemli bir rolü bulunduğu düşünülmektedir. Ancak aktif yurttaşlık olgusu aynı zamanda bir varlık kategorisi olarak da gelişmekte ve bireylerin toplum içindeki ilişkileri kendilerini diğerlerinden ayıracak aktivitelerle şekillenmektedir.

Kabasakal'a göre demokrasilerde bireyin bir yurttaş olarak sağlayacağı katkı, bu farklılıkları görmezden gelerek değil, ortaya çıkan çeşitliliğe teşvikte bulunarak ve imkân tanıyarak, hem bireyin hem toplumun pozitif gelişimini hızlandırabilecek bir etki oluşturabilecektir. Devlet sivil toplum ilişkilerinde de sivil toplumu oluşturan bireylerin kimliği sürekli olarak bir oluşum ve değişim içinde olduğundan devletin kapsayıcı ve destekleyici girişimleri ile bu oluşum süreci toplumsal açıdan pozitif sonuçlar doğurabilmektedir.

Sivil toplumu oluşturan unsurlarda yaşanan tüm bu değişimler, Tekeli (2012: 266)'nin deyişiyle yeni demokrasi anlayışının kaynağını oluşturmaktadır. Bununla paralel olarak dernekler demokrasisi, güçlü demokrasi, müzakereci demokrasi gibi pek çok yeni demokrasi yaklaşımının devlet bünyesinde yapılandırılması önerilmektedir. Fakat önerilen bu yapıların hiçbirisi, tam olarak temsili demokrasi pratiklerini ortadan kaldıramamakta, daha çok onun yanı sıra var olan ve onu kısmen sınırlayan ya da tadil eden öneriler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Böylelikle, devlet çizgisinde değişim gösteren dinamikler neticesinde demokrasi kavramından ne anladığımız her gün değişime uğramakta, devlet bünyesinde var olan karar süreçleri tek başlarına iktidarların kararlarının meşruiyetini sağlamakta yetersiz kalmaktadır.

Bu noktada devlet olgusunun ortaya çıkışına dair yaklaşımlar incelendiğinde ise Arslan'ın (2001: 70) aktardığı gibi iki temel odak bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, gruplar ve toplumlar arasındaki çıkara dayalı çatışmaları düzenleyecek ve “genel kabul gören” algıyı temsil edecek bir otoriteye duyulan ihtiyaçtır. İkinci odak, bir grubun diğer bir grup üzerinde sınıf hâkimiyeti kurması neticesinde ya da bir sosyal grubun diğer bir sosyal grubu savaşta yenerek hâkimiyeti altına alması neticesinde devletin ortaya çıktığına dair yaklaşımdır. Her iki yaklaşım da devletin ortaya çıkışında otoriter rolünü ön plana çıkarmakta, bu durum ise devlet-toplum ilişkilerinin temel dinamiklerini nereden aldığı konusunda bir öngörü geliştirilmesine yardımcı olmaktadır.

Yatkın (2006: 445), sivil topluma ilişkin çalışmalarda sivil toplumun geçirdiği safhaların her birisinde devletle olan ilişkisinin vurgulandığını belirtmektedir. Bu aşamalardan birincisi, sivil toplumun bir devletin mensubu olmakla eşdeğer olan anlamından sıyrılmasıdır. İkinci safha, toplumu oluşturan bağımsız bireylerin varlıklarını devlete karşı korumalarının meşruiyet kazanmasıdır. Üçüncü safha, sivil toplum kavramıyla ifade edilen özgürlüğü sosyal çatışmaların kaynağının olarak gören bir yaklaşımı işaret etmektedir. Son olarak dördüncü safha ise üçüncü safhadaki devlet müdahalesi görüşüne tepki olarak, sivil toplumun yavaş yavaş boğulacağından ve yok olacağından korkulmaya başlandığı yaklaşımın hâkim olmasıdır.

Tekeli (2012: 373)'e göre, sivil toplum ve siyasal kamu alanlarının birlikte var olmalarının elzem olduğunu anlayabilmek sadece yeterli değilken, aynı zamanda bu iki kamusal alanının birbirlerine göre ne şekilde konumlandırılacağı üzerinde de düşünce geliştirmek önem arz etmektedir. Siyasal kamu alanındaki gücü elde etmek isteyen baskı grupları, siyasal partiler ve hareketler çatışmakta, siyasal gücü ele etkilemek veya geçirmek için kıyasıya faaliyet göstermektedir. Dolayısıyla devlet yapısını meydana getiren, dışsal güçlerle görüş birliği oluşturmaktan uzak, asine diğer aktörleri dışlayıcı bir çatışma ortamının yoğunlaştığı noktalar, sivil toplum ve devlet ilişkisinin zorlaştıran çerçeveyi belirlemektedir.

1.3.4. Sivil Toplum ve Siyasi Aktörler Arasındaki İlişki

Sivil toplumun devlet kökenli aktörlerle karşılaştığı kamu alanının bir çatışma alanı haline gelmiş olması, ortaya çıkan gücün görüş birliği ve uzlaşma sağlamaya değil, verimsizlik sağlayan yıkıcı bir etkiye dönüşmesine yol açabilmektedir. Aksi bir yapının gelişimi için bu alanda bulunan aktörlerin karşılıklı görüş geliştirme ve bir öğrenme sürecini belirlemeleri önem taşımaktadır.

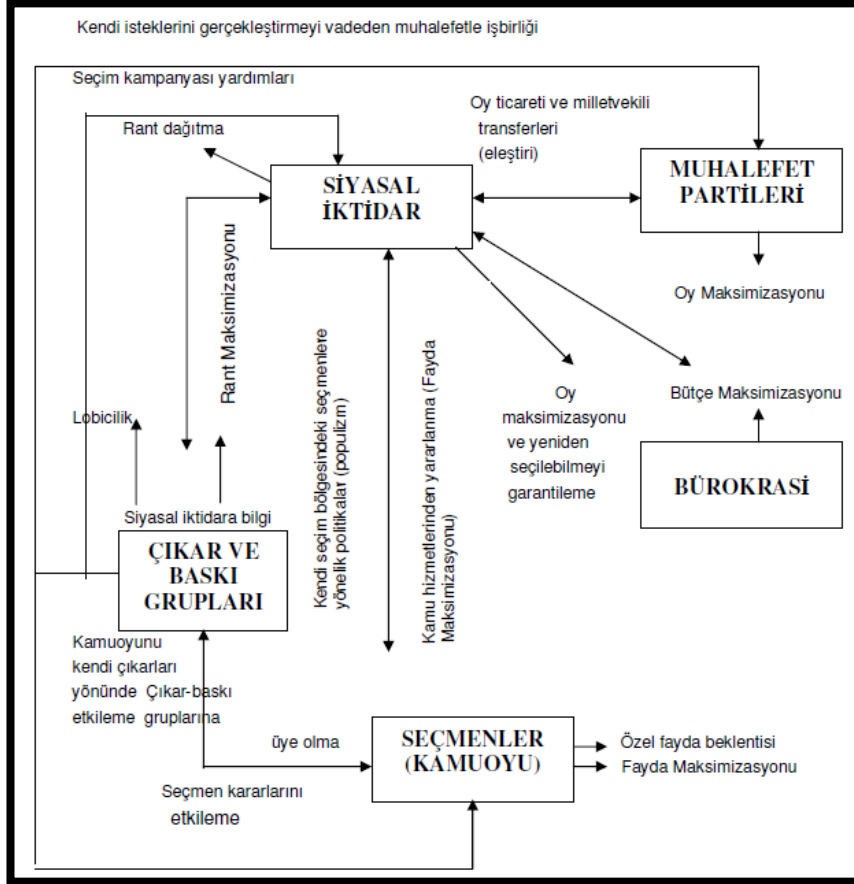
Her koşul altında devlet yapısı, iktidar aygıtlarını kullanarak kendi görüşlerini sivil aktörlere kabul ettirmeye çalışmak yerine karşılıklı kazanıma dayalı bir politika benimsemelidir. Diğer bir ifadeyle, bir sivil toplum kamu alanı içinde birçok farklı görüş gelişebilmekte, klasik devlet yapısının bir gereği olarak karşılıklı görüş geliştirme yerine ikna ve çatışma dinamikleri harekete geçirilmektedir (Güloğlu ve Es, 2006: 147).

Bu çerçevede Demircan (2006: 191)'in dikkat çektiği nokta, STK'ların baskı grubu işlevi görmekteyken, kişisel veya grupsal çıkarları gerçekleştirmeye yönelmesi durumunda gerek bilgi hizmeti sunumunda, gerekse siyasi bireylerin seçimindeki etkili rolü dolayısıyla Nepotizm ve Kronizm gibi olumsuz sonuçlarda pay sahibi olabileceği gerçeğidir.

Şekil 2'de görüleceği üzere, seçmenler ile politik iktidar arasındaki ilişki, oy verme ve kamusal hizmetlerden faydalanma kapsamında iken, muhalefet partileri ile politik iktidar arasındaki ilişki, iktidarın muhalefetçe eleştirildiği bir rekabete

dayanmaktadır. Bürokrasi ise Siyasal iktidarın aldığı kararları uygulayan birim olarak bütçe imkânlarından faydalanmaya çalışan ve siyasal iktidara bilgi sunumunda tekel konumunda olan bir birimdir.

Şekil 2. Siyasi Aktörler ve STK'lar Arasındaki Etkileşim

Kaynak: Demircan (2006: 191).

Aslan (2010: 364), sivil ve siyasal toplum kamu alanlarının bir arada bulunmasının devlet algısında meşruiyeti bulunan iki farklı yapının toplumsal olarak kendilerine yer açma yarışı olarak algılanabileceğini ifade etmektedir. Özellikle devlet sistemini temsili demokrasi kabulüne göre oluşturmuş bir toplulukta, meşruiyet alanı ve siyasal gücün kullanılması seçim süreçlerinin işleyişiyle meydana getirilmiş ve yürütülmektedir. Ancak sivil toplum açısından bakıldığında ise gücün kamu alanında oluşması görüş birliğinin sağlanması ile doğrudan ilişkilidir. Bu

noktada karşımıza çıkan en temel soru, yeni bir meşruiyet algısının kurumsallaşmış mevcut temsili meşruiyet düzenine rağmen kendisini nasıl kabul ettirebileceğidir.

Çaha (2003: 79)'ya göre temsili yolla siyasal gücü sahip olan gruplar devlet yapısı adına söz söyleme, iktidarı elinde bulunduran grubun sağladığı görüş birliğini ve bunun oluşturduğu gücü başkalarına dayatarak onların görüşlerini görmezden gelme gücünü kendisinde bulacaktır. Böyle bir durumda sivil toplum ve göreceli küçük kamu alanlarının kendilerini görünür kılabilmesi için Çaha iki seçeneğin varlığından bahsetmektedir. Bunlardan birincisi STK'lar ile kamu otoriteleri arasında ortaklıklar kurarak her iki meşruiyet zeminini bir araya getirmektir. İkincisi ise STK'ların faaliyetlerini, kurumsallaşmış kamu otoritesinin faaliyet alanları dışına yönelterek yeni faaliyet alanları açmasıdır. İkinci seçeneğin sivil toplum ve devlet arasındaki ilişkilerin çalışmanın bu aşamasına kadar dile getirilen dışlayıcı doğasına atfen belirlediğini ifade etmek önem arz etmektedir.

Karakurt (2006: 21), 1980'li yıllardan itibaren güçlenen yeni kamu yönetimi yaklaşımı ve neo-liberal anlayışlar çerçevesinde, merkezi hükümetlerin özel sektör ve STK'lar ile daha yakın ortaklık ve işbirliği süreçleri geliştirdiklerini belirtmektedir. Çünkü vatandaşlara kamu hizmeti sunmak yeni dönemde sadece devletin görevi olarak görülmemektedir. Devlet birçok kamu görevini direkt olarak kendisi sunmak yerine özel sektör, yerel yönetimler ve STK'lar ile ortaklık ve işbirliği süreçleri geliştirerek hizmetlerin sunumu için gerekli kaynakları bu kurumlara aktarmakta, kendisi ise daha çok süreci denetleme ve yönlendirme görevini üstlenmektedir.

STK'ların devlet ile olan ilişkilerinde kırılma Aksoy ve Torun (2006: 54)'a göre işte tam bu noktada başlayabilmekte, STK'lar devlet denetimi ile karşı karşıyayken gerçek fonksiyonları gerçekleştirmek yerine hâkim olan siyasi iktidarlarla ya da devletle özdeşleşerek devlet ideolojisinin devamının sağlanması görevini üstlenebilmektedir. Bu doğrultudaki diğer bir yaklaşım ise sivil toplum ile devlet arasında ortaya çıkan çıkar ilişkilerini ön plana almaktadır.

Güloğlu ve Es, (2006: 150) tarafından verilen örnekte, kendileriyle ilgili bir yasanın reddi ya da kabulü hususunda STK'lar hükümet temsilcileriyle temasa geçerek bir etki oluşturmakta ve kararın kendi lehlerinde olmasını sağlamaktadırlar. Kendileriyle ilgili hususlarda STK'lar sürekli araştırma yapmakta, bilgi toplamakta ya da bir yasa tasarısı düzenlenmesine önemli katkı sağlamaktadırlar. Bunun karşılığında ise kendi politikaları ile ilgili olarak hükümetler de STK'ların onayı ve desteğini alarak yurttaşların gözünde meşruiyet kazanmaktadırlar.

Bu yaklaşım doğrultusunda, Keser ve Hışım (2016: 213)'ın da ifade ettiği gibi, devlet sivil topluma karşı hukuk devleti ilkesi ile hareket etmelidir. Fakat bunun yanı sıra sivil toplum devlet karşısında özerk bir kimliğe sahip olmalı ve sivil topluma serbest hareket edebileceği bir alan tanınmalıdır. Bu koşullar STK'ların politikalarını yürütebilmeleri ve özgürce hareket edebilmeleri için önemli görölmektedir.

Buradaki özgürlük alanı politik açıdan olduğu kadar, ekonomik açıdan da sağlanmalıdır. Zira devlet tarafından sağlanan yardım ve ödeneklerle faaliyette bulunan ve bunlara bağımlı durumda olan STK'lar sivil toplum işlevlerini yerine getirmeye çok uygun olmamaktadır. Yukarıda çerçevesi çizilen süreç ve ilişkilerin bir etkileşim alanı oluşturduğu gerçeğinden yola çıkarak, Demircan (2006), muhalefet partileri, siyasal iktidar, seçmenler (kamuoyu), bürokrasi ve STK'ların (çıkarcı ve baskı grupları) temel aktörler olarak yer aldığı bir etkileşim diyagramı hazırlamıştır (Şekil 2). Bu diyagramda gösterilen her bir aktör arasındaki etkileşim türü, amacı ve yönelimi, bize STK'ların demokratik işleyişe sahip bir siyasi ortamda ne şekilde bir işlev yürütebildiğini daha iyi açıklamaktadır.

1.4. STK'LARIN DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

1.4.1. Sivil Toplum ve Yerel Düzeyde Demokrasi İlişkisi

Katılımcı ve çoğulcu demokrasi yaklaşımına, çoğunluğu temsil eden kitlenin bilinçsiz ya da bilinçli olarak demokrasi, hukuk devleti ya da insan hakları ile çatışan uygulamalara yol açabildiği gerçeğinden hareketle, çoğunluk yönetimine göre azınlıkta olan bireylerin hürriyet ve haklarının korunması hedeflenmektedir. Çoğulcu demokrasi, bu bağlamda çoğunluğun kısıtlı egemenliği olarak tanımlanabilir. Çoğunluğa ait idare hakkı, çoğulcu demokrasi çerçevesinde azınlık haklarıyla kısıtlanmış bir anlam ifade etmektedir (Gümüş, 2014: 539).

STK'lar temel tanımlamalarında ifade edildiği gibi, demokratik bir toplumsal yapının oluşturulması, temel özgürlük ve hakları tanımlayan alanının genişletilmesi ve sosyal sorunlara uzun soluklu ve etkin çözümler bulunmasına dönük politikalar üretilmesi hususunda politik aktörleri harekete geçirme gereksinimiyle çabalayan gönüllü örgütlerdir (Genç ve Erdoğan, 2012: 178).

Sivil toplum-demokrasi ilişkisine bakıldığında, Abay (2004: 275) ilk olarak 17. yüzyıldan itibaren batı toplumlarındaki değişmelerin sivil toplum ve devlet ayrımında sivil toplum lehine geliştiği ve devletlerin mülkiyet ve sözleşme kavramı çevresinde vuku bulan temel haklar bağlamında anayasa ile sınırlandırıldığını ifade etmektedir.

Keyman (2004: 8), bu süreçte devlet yapılanmalarında toplumdan gelen bu taleplere paralel değişmeler olduğunu ve "Daha çok toplum daha az devlet" cümlesinin sloganlaştığını belirtmektedir. Bu bağlamda Keyman'a göre demokrasilerde sivil toplumu oluşturan unsurlar, "çoğunluğun diktatoryası"nın karşısında yegâne bariyerdir. Demokrasi, politik çabalar neticesinde erişilen bir idare biçimi olarak ele alınırsa, demokratik haklara erişim hususunda sivil toplum yapılarının ne denli gerekli olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.

Embacher (2010: 4)'a göre yerel düzeyde mevcut bulunan temsili demokrasi pratikleri genel itibariyle iki açıdan eleştiriye konu olmaktadır. Bunlardan ilki ve belki de en çok karşılaşılan eleştiri, toplumun bütün kesimlerinin yeterince temsil edilmeyişi yani temsil yeterliliği kavramına ilişkindir. Kuşkusuzdur ki bu gibi temsil yetersizliklerinin giderilmesi önemlidir fakat bunun ortadan kalkması sivil toplum yerel yönetim ilişkilerinin gelişimi için yeterli değildir. Bu noktada esas gerekli şart olarak, demokratik sistemin işlerliğini sağlayan eleştirel rasyonel tartışmanın içinde sürdürüldüğü kamu alanının varlığıdır.

İkinci olarak ise siyasal kamu alanının yetersizlikleri temsili demokrasilerin eleştirildiği diğer önemli alandır. Tüm bunların yanı sıra Embacher, şeffaf bir siyasal kamu alanının eksikliği bakımından yerel yönetimlerin temsil ettikleri ulusal yapıya kıyasla daha olumsuz bir portre çizdiklerini ifade etmektedir.

Yerel düzeyde demokratikleşme, Tekeli (2012: 173)'nin bakış açısına göre önemli ölçüde sivil toplum kuramlarının gelişmesi ve güçlenmesi ile sağlanabilecektir. Siyasal kamu alanının mevcut işleyişinin bir toplumdaki bireyleri tatmin etmeyişi neticesinde siyasal kamu alanı yanı sıra STK'lar da çok sayıda küçük kamu alanları oluşturmaktadır. STK'lar, toplumda yaşayan bireylerin siyasal kamu alanını bireysel olarak etkileyerek gerçekleştiremediklerini, bir araya geldikleri küçük kamu alanlarında gerçekleştirerek ve toplumun kullanımına sunmalarına yol açmaktadır.

Bununla bağlantılı olarak, Tekeli, bir toplumda siyasal kamu alanının yanı sıra çok sayıda STK'nın oluşturduğu küçük kamu alanlarını sivil toplum kamu alanı olarak adlandırmaktadır. Sivil toplum alanında hareket eden aktörler, çeşitli ve çok sayıda projenin hayata geçirilmesini sağlayarak farklılıkların gerçekleşmesine olanak tanıyabilmektedir.

STK'ların ve yerel yönetimlerin gönüllü işbirliklerinin sonucunda oluşacak bir yerel yönetim sisteminin gelişimi ancak iyi bir örgütlenme ile başarılı olabilmektedir. Bu gibi birlikteliklerde elde edilecek sonucun farklı örgütlenme biçimlerine göre büyük oranda değişim gösterebileceği dikkate alınmalıdır. Keser ve Hışım (2016: 210), bir örgütlenme sürecinde bireylerin yaratıcı güçlerinin harekete

geçirilmesi, yüksek katılım sağlanması ve insanların daha fazla sorumluluk yüklenmesi için öncelikle örgütlenme biçiminin tüm aktiviteleri denetlemeyi hedefleyen hiyerarşik bir yapıda gelişmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Devlet yapısı ile yerel yönetimler arasında genel itibariyle bulunan organik bağ, ilgili kitlelerin katılımına açık, ilgisi tükenenlerin ise dilediklerinde ayrılacakları gönüllülük esaslı ilişki biçimlerini bir oranda zorlaştırıcı etki doğurmaktadır.

Bireylerin karar süreçlerinde, aktif birer rol üstlenmesi temeline dayalı katılımcı demokrasi, toplumla ve devletin arasında bir aracı rolü oynayan sivil toplumun önemini artırarak ve ona bağlı unsurların yönetim konusunda görev almasını gerektirmektedir. STK'ların katılımıyla açık toplumlarda demokrasi, sorunsuz bir biçimde işlerken, demokratik anlamda tam olgunlaşmamış ya da kapalı toplumlarda, STK'ların demokratik kurumlar içerisindeki işlevleri yeteri kadar gelişmemiştir (Akçeşme, 2013: 204).

Bu bağlamda sivil toplum demokrasi ilişkisinde, yukarıda değinildiği üzere en önemli belirleyicilerden birisi siyasal kültürdür. Genç ve Erdoğan (2012: 11) bunun sebebi olarak, siyasal kültürün sosyoekonomik ve siyasal değişimlerin şekillenmesinde önemli bir rol oynamasını göstermektedir. Böylelikle, demokrasinin kalitesinin artırılması açısından çok kritik bir önem taşıyan STK'lar, gerek temsili demokrasi gerekse katılımcı demokrasi tarafından üretilen kamusal hizmet kararlarıyla bütünleşebilme potansiyelini bünyesinde barındırmaktadır.

Keyman (2004: 12), bir toplum için uygulanan demokrasi kalitesinin başlıca ölçütü olarak o toplumda oy çokluğuyla iktidarı elinde bulunduran grupların yurttaşlara sağladığı katılım arz alanı ve yurttaşlardan gelen katılım talepleri arasındaki boşluğun düşük olmasını göstermektedir. Bu gibi bir katılım alanı olarak ele alındığında, STK'lar ve yerel kamu otoritesi tarafından birlikte sağlanacak bir derinleştirilmiş arz yapısının aradaki talep boşluğunu azaltacağı ve demokrasinin kalitesi daha da yükseltebileceğini belirtmek hiç de zor olmayacaktır.

1.4.2. STK'ların Demokratikleşme Süreçlerindeki Rolü

STK'lar yukarıda da bahsedildiği gibi, demokratikleşme süreçlerinde ve demokrasinin kalitesinin yükselmesi bakımından devlete alternatif değil onunla birlikte tamamlayıcı işlevini yüklenmekte olan yapılardır. Tekeli (2004: 10), STK'ların bu alandaki başarısının önemli ölçüde toplumda yetişmiş aktif yurttaşların varlığına bağlı olduğunu ifade etmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi gerek çoğulcu gerekse de temsili demokrasiler bünyesinde kayırmacı pratikler gelişerek bahsedilen aktif yurttaş kitlesinin ortaya çıkmasını zorlaştırabilmektedir. Aktif yurttaş yetiştirmekte zorlanan toplumlarda başarılı STK'lar alanının gelişmesinin giderek zorlaşmakta olduğu bilinen bir gerçektir. Fakat bundan da olumsuz bir durum olarak, aktif yurttaş yetiştirme oranı düşen toplumlarda, STK işlevi gören kuruluşların sayısı artarken nitelik olarak kayırmacı siyasal pratiklerin bir aracı haline dönüşmesi ve iktidar yanlısı kazanç organizasyonu kimliğine bürünmeleridir.

Güloğlu ve Es (2006: 147), modern demokrasi yaklaşımında günümüzde seçim süreçlerine odaklanmak yerine kamusal alanda var olan uzlaşmaların ön plana çıktığını ifade etmektedir. Bu bağlamda demokratik süreçler kimin politik gücü kullanacağına değil, sosyal uzlaşmaya ne şekilde ulaşılacağına konsantre olmaktadır. Bireylerin talepleri, değişen demokrasi yaklaşımı neticesinde çeşitlenmiştir. Bu kapsamda, uzlaşmayı yakalayan ve birbirini daha iyi anlayabilen bireyler mikro kamusal alanlar oluşturmaya başlamıştır. Böylelikle bireylerin kamusal hizmetleri toplum yararına üretme imkânı ortaya çıkmıştır.

Bu doğrultuda Dündar-Sezer (2006: 38), STK'ların günümüzde demokratik toplum yapısının ve uzlaşma alanlarının vazgeçilmez birer unsuru halini aldığını belirtmektedir. Çoğulcu demokrasinin STK'lar olmadan sürdürülebilmesi ve katılımcı hale gelmesi mümkün değildir. Bireyler, modern toplumun karmaşık yapısı içinde seslerini yalnız başlarına duyuramazken, ancak belirli örgütsel yapılar içinde bulunarak bunu etkin bir biçimde gerçekleştirebilmektedir.

Emini (2013: 45)'ye göre toplum içinde örgütlenmiş birimler belirli karar süreçlerinde yürütme ve yasama organlarına dahi etki edebilmektedir. Bir STK çatısı altında bir araya gelen bireyler, sosyal, kültürel veya mesleki hususlarda şahsi faydalarını toplumsal çözümlerden öncelikli düşünebilmektedir. Ancak tüm bunlara karşın genel işlevsel bakımdan STK'lar, yoksullukla mücadele, kültürel işbirliği, çevresel sorunlar, kadın hakları, insan hakları, kadın hakları ve eğitim, gibi topluma mal olmuş önemli hususlarda gelişimin önünü açmakta ve devlete bu alanlardaki çözümleri işaret edebilmektedir.

Yine bu noktada, Öner (2001: 53) tarafından ifade edildiği üzere, modern anlamıyla STK'lar, temsili demokrasinin zayıflaması sonucu aşınan güçler ayrımı ilkesinin kontrol ve denetimine yardımcı olabilmektedir. Özellikle yürütme fonksiyonunun denetimi kamuoyuna bilgi aktarılması süreçlerinde STK'ların rolü hayati düzeylerde dir.

Diğer bir bakış açısına göre ise STK'ların demokrasi ile ilişkisinde devletin olduğu kadar sivil toplumun da demokratik bir yapılanma içinde olup olmadığı büyük önem arz etmektedir. Bu ölçütü ortaya koyan bir takım belirleyiciler söz konusudur. Bu belirleyiciler Görün (2006: 435) tarafından şu şekilde sıralanmaktadır:

- Kamusal alanda STK'lara katılım çeşitliliğinin artması ve farklılıkların içselleştirebilmesi, STK'nın demokratik bir anlayış içinde olduğunun göstergesidir.
- Siyasal partiler gibi kurumsallaşmış STK'lar da demokratik yaşamın istikrarına katkıda bulunurlar.
- Sivil toplumun demokratikliği içinde bulunduğu toplumun sahip olduğu demokratik kültür ile yakından ilişkilidir.
- STK'lar demokratik kültürün geliştirilmesi açısından birer eğitim kurumu işlevi göstererek faaliyetlerini sürdürüyorlarsa bu kuruluşların demokratik olduğu ifade edilebilir.

Devletin yetki ve müdahale alanlarının sivil toplum tarafından sınırlandırılmasının yanında sivil toplumun da gelişmesi ve korunması için devlete ihtiyacı olduğu ayrı bir gerçekliktir. Bu bağlamda Aslan (2010: 367), günümüzde liberal demokrasilerde, sivil toplum ve devlet arasındaki ilişkinin çift yönlü bir biçimde hayati olduğunu ve bu diyalektik ilişkiyi, yalnızca demokratik bir sivil toplumun demokratik bir devleti yaşatabileceği ve yalnızca demokratik bir devletin güçlü bir sivil toplum yaratabileceği varsayımlarıyla ifade etmektedir.

Bu görüşle paralel olarak Bayhan (2002: 4), sivil toplumun demokrasiye katkısını, demokratik tutumları yerleştirme, devlet iktidarını denetleme, demokratik katılımı sağlama, toplumsal talep ve ihtiyaçları biçimlendirme, devletin azınlık bir grup tarafından ele geçirilmesini önleme, yeni siyasal liderleri yetiştirme, kutuplaşmaları yumuşatma ve sosyal sorumluluk seviyesini yükseltme işlevleriyle ilişkilendirmektedir.

Diğer taraftan, Tekeli (2012: 42)'nin de belirttiği gibi, sivil toplum ve devlet arasındaki bağın demokratik unsurlar üzerinden şekillendirilmesini sağlayan belirli özellikler neticesinde, sistemde ortaya çıkan meşruluk ve temsiliyet krizlerinin giderilmesi, kirlendiği düşünülen politik yaşamla ilgili etik olguların yeniden üretilmesi sağlanabilmektedir.

Sonuç olarak, sivil toplum, demokratik kültürün bileşenleri olan uzlaşma, hoşgörü, farklı görüşlere saygı ve ılımlılık gibi değerlerin idari mekanizmaya ve toplumun bütün katmanlarında yaygınlaştırılmasına yardımcı olur. Farklı toplumsal kimliklerin teşvik edilmesi sadece yöneticilerin keyfi davranışlarını azaltmakla kalmaz aynı zamanda daha erdemli ve özgüveni yüksek vatandaşların yetişmesine de katkıda bulunur (Gönenç, 2001: 49).

Tüm bunlara ek olarak STK'lar kamuoyu oluşturmak suretiyle karmaşık ve büyük toplumsal yapı içerisinde bireylerin taleplerinin dikkate alınmasına yardımcı olurlar (Güloğlu ve Es, 2006: 150). Bu ilişkiler ağı içerisinde demokratik kurumların oluşturulması, yaygınlaştırılması ve kamuoyunun ve yönetimlerin demokratik oluşumların gelişimi konusunda bilgilendirilmesi açısından STK'lar vazgeçilmez bir işlev üstlenmektedir.

1.4.3. STK'ların Temsili ve Katılımcı Demokrasi ile Etkileşimi

Demokrasi çeşitliliklere imkân tanıyan bir rejim olarak tanımlanırsa, ister çoğunluk ister azınlık olsun kimsenin diğeri üzerinde hâkimiyet kurma olanağı kalmamaktadır. Bu bağlamda her gruba ve kişiye topluma faydalı olabilecek amaçlarını hayata geçirme ve bu şekilde toplumsal yapının aktif bir parçası olma imkânı sunulmaktadır. Böylelikle modernizm ile sunulan tek çözümlü anlayış yerine çok çözümlü anlayış kabul edilmekte ve post modernist bir düşünceye geçiş için adım atılmaktadır (Tekeli, 2004: 4).

Tekeli'ye göre, çeşitliliği savunan demokrasinin ön gördüğü insan modeli, her bireyin toplumsal üretim için emek sağlayarak bu emeğin yeniden üretilmesi için tüketim yapan bir bireyin ötesinde, her yaşama ayrı bir değer olarak bakılan ve aktif bireyselliğe açık kapı bırakan bir yaklaşımdır. Bu şekilde gelişen bireylerden oluşan bir toplumda bu amaçların gerçekleştirilmesine izin verilmesi ve çeşitliliğe yaratıcılığın kaynağı ve bir zenginlik olarak bakılması önem arz etmektedir.

Şen (2012: 37), katılımcı demokrasi kavramının temsili demokrasi karşısında güçlenmiş olmasının, çok önemli ve kavramsal düzeyde bir kopuşa işaret ettiğini ifade etmektedir. İdeal bir demokrasi tanımı, katılımcı demokrasinin ortaya çıkmasıyla birlikte bu kavram üzerinde, yani doğrudan demokrasi yaklaşımıyla ifade edilmeye başlanmıştır. Temsili demokrasi, katılımcı demokrasinin geliştiği koşullarda demokrasiye ilişkin idealleri gerçekleştirmekten önemli bir ölçüde uzaklaşmaktadır. İlaveten, temsili demokrasi gibi katılımcı demokrasi de küreselleşen dünyada ülkelerin sınırlarının artık önemli bir toplumsal denetim aracı olmaktan çıkmasıyla oluşan temsil kavramının anlam kaybı gibi sorunları da barındırmamakta ve buna karşın varlığını sürdürmektedir.

Ancak Keser ve Hışım (2016: 212)'in belirttiği gibi, katılımcı demokrasi barındırdığı bazı yetersizliklerden dolayı temsili demokrasinin yerine tamamen geçememektedir. Bunlardan en önemlisi, katılımcı demokrasinin iktidar karşıtı eğilimleri ve içerdiği bazı değerlerinin uygulamada sistemin sürekliliğine yönelik oluşturduğu tehditlerdir.

Bu durum, Tekeli (2012: 46) tarafından olası sistem krizlerinde katılımcı demokrasinin müdahale etme kabiliyetinin neler olacağı, yapılacak acil müdahalenin saptama yöntemleri ve bireylerin bu süreçte uyacağı kuralların nasıl geliştirileceği konusunda getirdiği çözümlerin yapısal problemler içerebileceği şeklinde yorumlanmaktadır. Aynı çerçevede temsili demokrasi ise kendi meşruiyetinin yanında katılımcı demokrasiye ilişkin pratiklere de büyük oranda alan bırakmak durumunda kalmaktadır. Bu yaklaşıma göre her iki demokrasi anlayışının iç içe yaşaması tercih edilmektedir. Böylelikle, Tekeli tarafından ifade edildiği gibi temsili demokrasi, kurumları ve toplumda uygulanacak kuralları oluştururken onların katılımcı ve teşvik edici niteliklerini dikkate alır bir yapıyı benimsemelidir.

Şen (2012: 45), temsili demokrasinin yurttaştan sınırlı beklentilerinin seçimlerde oy kullanması ve siyasal gücü kendisi adına kimin kullanacağını belirlemesiyle başlamaktadır. Daha sonrasında ise bu siyasal gücün belirlediği kurallar çerçevesinde üretim için gereken faktörleri sağlayarak, tüketimi gerçekleştirerek ve ekonomik faaliyetleri sürdürerek sistemin işleyişini teminat almak ise yurttaşın işlevsel görevi olarak görülmektedir. Yine katılımcı pratikler açısından, siyasal iktidarın başarı düzeyi seçimlerde yurttaşların oylarıyla değerlendirilerek, gerektiğinde değiştirebilecektir. Klasik temsili demokrasi kuramında hiyerarşik yönetim sisteminin yurttaştan bekledikleri bu kapsamda pasif bir görüntü ile sınırlandırılmaktadır.

Keyman (2004: 12) ise, temsili demokrasinin çoğulcu demokrasi ile etkileşimi neticesinde son dönemlerde vatandaşlardan beklenen rollerin pasif konumunu giderek değiştirmeye başladığını ifade etmektedir. Bunda yurttaşların pasif bir konumlandırmayı kabullenmemelerinin yanı sıra kendileri ve diğer yurttaşların çıkarlarını savunmak ve demokratik katılımı sağlamak üzere çıkar grupları halinde örgütlenen yurttaşların oranındaki artış da etkili olmaktadır. Ancak böylesi bir çoğulcu demokrasi anlayışının yurttaşlara yaklaşımı, Keyman tarafından faydacı bir çizgi olarak tanımlanmaktadır. Bunun sebebi, bu yaklaşımın eleştiri ve kamu alanında müzakere gibi olguları tanımlarken yurttaşları tam olarak birer siyasal bir özne olarak görmemesidir.

Tekeli (2012: 51)'ye göre, bireyin kendisine yeni yaşam ufukları açabilme güdülerini sadece tek bir birey olarak yerine getirmesi ve özne olması katılımcı demokrasilerde ikinci plana atılmaktadır. Benzer istekleri olan bireyler, isteklerini yerine getirmek için bir araya gelerek, örgütlenerek ya da küçük bir kamu alanı oluşturarak ortak bir enerji yaratmaya çalışmakta, böylece yeni bir toplumsal aktör olarak STK'lar ortaya çıkmaktadır.

Tekeli, STK'lar ve katılımcı demokrasinin, toplumdaki bireylere siyasal partilere dâhil olmadan bireysel ve kamusal özne olma amacına ulaşmanın yolunu açmakta olduğunu ifade etmektedir. Böylesi bir kamusal öznenin oluşumuna bir bireyin dâhil olması, onda çevresine yararlı olduğu ve kendisine ihtiyaç duyulduğu güdüsünü tatmin edecek, yeni bir sosyal çevreye katılmasını sağlayacak, saygınlık kazandıracak ve içinde yaşadığı topluma ilişkin aidiyet duygusunu artırabilecektir.

STK kavramının katılımcı demokrasi ile ilişkisinin netleştirilebilmesi açısından, Akçadağ (2010: 2), çoğulcu demokrasiden katılımcı demokrasiye geçilirken tanımlanmış STK'lara gereksinme duyulmuş olduğunu ifade etmektedir. Ancak yine de kavramsal düzeyde bir netlik sağlanmış olmasına karşın katılımcı demokrasi pratiklerinde aynı netliğin sağlanmış olduğunu söyleyebilmek kolay olmamaktadır. Bu kavramsal uyumsuzluğun sürmesinin temel sebebi ise çalışmanın önceki bölümlerinde ifade edildiği gibi pratikte, çoğulcu demokrasi, temsili demokrasi ve katılımcı demokrasinin aynı alanda farklılaşmalar kadar benzerlikler de gösteriyor olmasıdır.

Çoğulcu demokrasi çerçevesi içinde çıkarlarını savunmak isteyen çıkar grupları örgütlenmekte ve STK'lar kamu alanında kendi kuruluşlarının amaçlarına hizmet etmekte, müzakerelerle toplumsal faydalarını artırmayı amaçlamaktadırlar. Çıkar grupları STK'larla karşılaştırıldığında daha çok siyasal alanda örgütlenmektedir. Bu çatışmalı alanın söylem gereksinimleri genel itibariyle çıkar gruplarının söylem yaklaşımını belirleyici etkide bulunmaktadır (Tamer, 2010: 94).

Her ne kadar çıkar gruplarının işlevi sistem içerisinde tam olarak tanımlanmamış olsa da, bu gruplar çoğulcu demokrasinin gereği olarak benimsenmektedir. Diğer taraftan katılımcı demokrasinin pratiğini geliştiren

STK'lar, genel itibariyle üretken kamusal yapılardır. STK'ların demokratik sistem içindeki temel işlevi, kendi faydaları adlarına tartışmak veya çatışmak değildir. Çoğulcu demokraside ortaya çıkan ve çatışmaya dayalı siyasal kamu alanlarında faaliyet gösteren STK benzeri kuramları ise demokratik kitle örgütleri olarak tanımlamak mümkündür (Tamer, 2010: 95).

Oysa Çiftçi (2012: 11)'nin de ifade ettiği gibi, Türkiye'de demokrasi kurgusu içerisinde faaliyet gösteren tüm devlet dışı örgütler, herhangi bir ayırım yapılmadan STK olarak adlandırılmaktadır. STK'lar ve demokratik kitle örgütleri demokrasi tartışmaları kapsamında farklılaştırıldığında, ortaya netleştirilmesi gereken başka bir bulanık alan çıkmaktadır. Yukarıda Tamer (2010) tarafından da ifade edilen tanımında STK'lar karşıt konumlu ve eleştiren kurumlar değil, daha çok üreten ve katkı sağlayan kuruluşlar olarak değerlendirilmekte, onları bu durum ise onların çatışmalardan uzak ve tamamen arınık kurumlar olduğu yanlışına yol açabilmektedir.

Çiftçi (2012: 12), bu kanının oluşturduğu yanlış bilgiyi gidermek için, hangi durumlarda STK'ların çatışmacı roller üstlenebileceğine açıklık kazandırmaktadır. Bu aşamada STK'lara atfedilen birinci çatışmacı rol, toplumdaki tüm diğer aktörler gibi her STK'nın da kendi pozisyonunu savunma ve tartışma hakkıyla doğrudan ilişkilidir. Bu rol, aslında STK'lara mahsus bir rolden çok, çoğulcu demokrasinin gerektirdiği bir rol ve çoğulcu demokrasi içinde bir özne olmanın doğal bir neticesi olarak görülebilecektir. STK'lara atfedilen ikinci çatışmacı rol ise yine çoğulcu demokrasi içerisindeki dinamiklerle yakından ilişkili bir roldür. Çiftçi, örgütlü olmayan güçsüz grupların çoğulcu demokrasi ile yönetilen toplumlarda, dışlandığını ve muhtemel kazanımlarına erişemediğinin görüldüğünü ifade etmektedir.

Bu noktada Tekeli (2012: 53), STK'ların çoğulcu demokrasi toplumlarında dışlanan grupların müzakere süreçlerinde üstlendiği savunma rolüne dikkat çekmektedir. Böylesi bir rol paylaşımı ise STK'ları doğal olarak çatışmalı bir alanda faaliyet gösterir hale getirebilmektedir. Fakat STK'ların işleviyle uyumlu olan bu gibi bir çatışma rolü STK olmanın tanımı dışında algılanmamalıdır. Çünkü STK'lar direkt olarak kendilerinin faydalanmayacağı bir alanda hizmet etme dürtüsüyle, sınırlı ve belirli bir konuda bir çatışmaya dâhil olmaktadır.

Yine Tekeli (2012: 53) tarafından STK tanımıyla çelişmeyen üçüncü bir çatışma alanı örneği olarak, STK'lar tarafından toplumda yerleşik bulunan bazı değer yargılarını değiştirmeyi amaçlayan kampanyaların yürütülmesine değinilmektedir. Bu gibi durumlarda STK'ların toplumsal kalıp yargılar karşısında çatışmacı konuma düşmesi beklense de bu durum öğretici ve eğitici pratiklerle aşılmaya diğer örneklerle kıyasla daha uygun görülmektedir.

Bu bağlamda çoğulcu ve katılımcı demokrasinin gereği olan STK'ların işlevlerini sürdürebilmeleri ve vatandaşların katılımının teşvik edilebilmesi için siyasi bir kültürün gereklilik olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim Gümüş (2014: 564)'ün de ifade ettiği ve bir sonraki bölümümüzde işleneceği gibi, devlet-sivil toplum ilişkisinin sağlıklı bir biçimde yürütülebilmesi için gereken en önemli unsur, var olan siyasi kültürün demokratiklik şekilde yapılandırılmasıdır. Bunun bir neticesi olarak demokratik bir devlet sivil toplum ilişkisinin kurulmasının önündeki önemli engellerden birini de demokratik olmaktan uzak siyasi kültürün varlığı oluşturmaktadır.

1.4.4. Birleştirici Demokrasinin Modeli ve Sivil Toplum

Birleştirici demokrasiye ilişkin çalışmalarda, demokrasinin gerçekten de demokratikleştirilmesi ya da varsıl devlet anlayışının içine girdiği ideolojik ve iktisadi tıkanıklığın engellenmesinin yolunun, sivil toplumun devlet tarafından bir paydaş olarak kabul edilmesinden geçtiği öne sürülmekteydi (Koray, 2008: 19).

Sosyal sermaye, üçüncü sektör ve sivil toplum kavramları etrafında biçimlendirilen birleştirici demokrasi olgusu, temelde diğer tarafı ya da rakibi güçsüz duruma düşürmek, mümkünse tamamen yok etmek veya ona üstünlük kurmak amacıyla biriktirmek esasına dayalı kapitalist düzen içinde gelişen ilişki ve statünün eleştirisi niteliğindedir. Birleştirici demokrasi tezini savunanlar, sivil toplum etkinlikleri dolayısıyla demokrasilerin aksaklık yaratan unsurlarının önemli ölçüde giderilebileceği ve hatta tedavi edilebileceğini iddia etmektedir. Sivil toplum ve gönüllü aktivite esasına dayalı birleştirici demokrasi yaklaşımı, görünüşte neoliberalist özellikler taşısa da gerçekte sivil toplum ve gönüllü işbirliği ile ilgili ideal ve varsayımları açısından tartışmaya açıktır (Ateş ve Nohutçu, 2006: 250).

Karaçor ve Oltulu (2011: 408)'ya göre, günümüzde demokrasi olgusunun neredeyse küresel ölçekte popüler bir kültür öznesine dönüşmesi, bu alanda yapılan çalışmaların belirgin bir ağırlığının katılımcılık yaklaşımına odaklanması ile ilgili olduğunu göstermektedir. Katılımcı demokrasi kuramı üzerine yapılan çalışmalarda, toplumu meydana getiren tüm kitlelerin katılım seçeneklerinin artırılmasına yönelik çözüm önerileri getirilmektedir. Bu bağlamda örneğin eğitim ve iş dünyası gibi sosyal ve iktisadi alanların demokratikleşmesi bu amaca hizmet eden önemli adımlar olarak nitelendirilmektedir.

Demokratik teori çerçevesinde ortaya konulan katılımcı demokrasi yaklaşımı farklı model önerileri sunmuştur. Bunlardan en çok bilinenleri arasında radikal demokrasi müzakereci demokrasi, genişlemeci demokrasi, güçlü demokrasi ve diyalojik demokrasi modelleri yer almaktadır. Aslında temelde siyasal yurttaşlığın aktive edilmesini hedefleyen bu modelleri bazı ince detaylar dışında birbirinden ayırt etmek uygulamada oldukça zor bir görevdir. Aynı zamanda birbiri arasında yüksek bir girişken yapı bulunan bu modeller, belirli politika değişiklikleri yapılması durumunda benzeri sosyal sonuçlar doğurabilmektedir (Karaçor ve Oltulu, 2011: 408).

Gerçekte, temelde bütün katılımcı modellerin ideali, yurttaş betimlemesi yaparken cumhuriyetçi ve katılımcı bir kurgu yaparak bunu standartlaştırma çabasına girişmeleridir. Bunun yanı sıra, yine bütün bu modeller, eleştiri oklarını liberal temsili demokrasiye çevirmektedir. Öncelikli hedefleri, liberal temsili demokrasinin temsil ettiği unsur ve kurumların içsel ve dışsal ilişkilerinin tanımlanması ve bu ilişkilerin yeniden daha etkin bir şekilde kurgulanmasıdır (Tosun, 2005: 25).

Bu doğrultuda örneğin Yatkın (2006: 443), liberal temsili demokrasi kurgusunun sivil toplum, piyasalar ve devletten oluşan üç değişik etkinlik alanına sahip olduğunu ifade eder. Bireylerin iktisadi etkinliklerinin var olduğu piyasa alanı ve devletin etkinliğini sürdürdüğü politik alan dışındaki üçüncü alanı simgeleyen sivil toplum, belirli bir derece bu iki alandan bağımsız kalmayı başarmaktadır. Bunun gerçekleşmesinde, örgütlenmenin gönüllülük esasına dayanması ve kendi kendisine yeterli yönetim fonksiyonuna sahip olması etkili olmaktadır. İşte bu nokta birleştirici

ve liberal demokrasi yaklaşımlarının birbirinden ayrıldığı temel nokta olarak kabul edilmektedir.

Sivil toplum, piyasalar ve devlet arasında kati bir ayrıma gidilmesi gerektiğini savunan liberal kuramdan farklı olarak birleştirici kuramda bu üç bileşenin mevcut sosyal sorunların çözülmesinde birlikte hareket etmeleri gerektiği savunulur. Toplumun güncel problemlerine etkin çözümler bulunması amacıyla devlet ve sivil toplum arasındaki ilişkileri güçlendirecek yapının kurulması birleştirici kuramın ilk ve öncelikli hedefidir. Bu doğrultuda sivil toplumun, sosyal sermaye, iyi yönetim ve demokratikleşme olgularıyla etkileşimi incelenmekte, STK'ların etkinliklerinin siyasi boyutu öncelikli olarak değerlendirilmektedir (Gümüş, 2014: 555).

Birleştirici modele ilişkin çalışmada Hirst (1994) sivil toplumdaki piyasa beklentilerini yok saymadan ve neoliberal bakışla uyumlu bir yeniden yapılanma aracı olarak bahsetmektedir. Bunu gerçekleştirmenin ise ancak demokrasinin gerçek anlamıyla uygulanmasına bağımlı bir liberal ekonomik yapı ve çoğulculuğu gerçek anlamda benimseyen bir devlet alanı oluşturarak sağlanabileceğini ifade etmektedir (akt. Ataay, 2006: 130).

Tosun (2005: 27)'a göre, birleştirici demokrasi refah devleti ve temsili sistem eleştirisi açısından devlet ve sivil toplum alanı arasındaki ilişkilerin sorunsal boyutu ve bileşenlerini farklı bir bakış açısıyla incelemeyi hedeflemekte ve temelde iki ana temel üzerine inşa etmektedir. Bunlardan birincisi, sivil toplum ve devlet arasındaki farklılıkların dönüştürülerek, farklılıkları gidermeye yönelik bağlayıcı bir köprü kurulmasıdır. Ancak sivil toplum kamuya açıldığında ve devlet çoğulculuğu artırıldığında beklenen köprüler kurulabilecektir.

Tosun ikincisi olarak, hem özel hem de kamusal alandaki ortak bileşenlerin demokratik yönetimin geliştirilmesi vasıtasıyla yukarıdan aşağıya yönetim yaklaşımının kısıtlanması ve örgütsel etkinliğe ilişkin yeni bir model geliştirilmesini önermektedir. Bu noktada birleştiricilik, teorik bir iktisadi idare rejimi değil, tersine, demokratik gereklilikleri yerine getiren, sürdürülebilir biçimde yönetilenlerin onayını dikkate alan ve kamu birimlerince verilmiş kararlarla hayata geçen iktisadi ve toplumsal bir yönetim yaklaşımını tanımlamaktadır.

Gönenç (2001: 41-42), birleştirici modelin başlıca politik hedefinin sosyal etkinliklerin mümkün mertebe fazlaca bir bölümünün, kamusal fonlardan sağlanan, fakat kendi kendisini yöneten ve gönüllü gruplara geçmesi ve merkezsiz olmasını sağlamak olduğunu ifade etmektedir. Bu yaklaşımı hayata geçirecek olan ise sivil toplumun birleştirici bileşeni olan ve liberal devletin gücünü aldığı çoğulcu politik kazanımlar ekseninde kurulan birliklerdir. Bu noktada sivil toplum bünyesindeki kendi kendini idare eden gönüllü kuruluşlar ikincil örgütler olarak görülmemekte, tersine, birincil nitelikli yapılar olarak değerlendirilmektedir. Birleştiricilik yaklaşımında devlete ikincil, sivil topluma ise birincil rol atfedilmektedir.

Kamusal güce sahip olan devlet ise STK'ların birbiriyle barışık olması, kamu maliyesi yoluyla STK işlevlerinin finanse edilmesi ve bireysel hakların korunması rolünü üstlenmektedir. Devletin rolü, birleştirici yaklaşımda üst dağıtıcılık ve koruyuculukla sınırlanmaktayken, STK'lara ise birincil dağıtıcılık rolü atfedilmiştir. Bundan kasıt, öncesinde devlet sorumluluğunda bulunan bazı sosyal işlerin, yine devlet tarafından finanse edilmesi suretiyle STK'lar tarafından yerine getirilmesidir (Koray, 2008: 28).

Birleştirici demokrasi modelinde, STK'ların kendi içyapılarına karşı sorumluluk taşıdıkları bağımsız ve çoğulcu bünyelerinde, devletin tarafından üstlenilen bir takım hizmetleri daha etkin bir şekilde yerelleştirebilecekleri savunulmaktadır. Bu bakımdan birleştiricilik, merkezi devletten iktisadi, politik ve sosyal iktidarın alınarak, sivil toplumu oluşturan daha etkin gönüllü gruplar arasında pay edilmesini savunan bir doktrindir. Arka planında yer alan liberal sistem ve refah devleti eleştirisiyle çelişse de, bu yaklaşım birincil yönetim yapısı olarak STK'ları birleştirici modelin merkezinde konumlandırmaktadır (Gümüş, 2014: 540).

Tosun (2005: 28)'a göre birleştirici demokrasi modeli, eşitlikçi toplumsal ideal temelinde kurgulanan, ortak fayda ve katılım esasları arasındaki gerginliğin düşürülmesinde, tartışmacı politik temele dayalı olarak uygulanacak bir yönetim stratejisi niteliğindedir. Ortak faydanın tespit edilmesi sürecine piyasanın ve sivil toplumun dâhil edilmesi, iktidarın meşruluğunun kolektif yaklaşım ile sağlanabileceği temel demokratik ilkesine uygun bir kavrayış ortaya koymaktadır. Bu kavrayış, ayrıca toplumun ayrıışmış yapılarının müzakere temelinde bir araya

getirilmesinde bütünleştirici kapasiteyi de sağlamaktadır. STK'lar bu bağlamda siyasal iktidar alanı, ekonomi ve sivil toplum arasında ortak amaçlılığın inşa edileceği merci olarak görülmektedir. Çünkü meşruiyetin temelini oluşturan siyasal iktidarın kararlarının kolektif hale getirilmesi, STK'lar üzerinden gerçekleşecek birleştirici bir katılımla mümkün olmaktadır.

Zihnioğlu (2015: 11), birleştirici demokrasi modelinin refah sistemini iki temel üzerinde tanımlamaktadır. Bunlardan birincisi, kamusal refahın ve diğer hizmetlerin sağlanmasının kendi kendini yöneten STK'lara bırakılması ve ikincisi ise bu kuruluşların bileşenlerine hizmet sunmaları için kamu fonlarından faydalanmalarının mümkün kılınmasıdır. Bu sosyal yönetim mantığı içinde, özel-kamusal alan ayrımı farklılaştırılarak, modern toplumların demokratikleştirilmesi ve yenilenmesi amaçlanmaktadır. Kendi kendini idare edebilen ve gönüllü kuruluşlar olan STK'lar, bir taraftan sosyal iş birliğinin özel alanı, diğer taraftan kolektif yönetişimin araçları olarak işlev görebilmektedir.

Hirst (1994)'e göre birleştirici demokrasi modelinde devlet, sistematik şekilde yerel gruplardan toplanan çözüm önerilerini değerlendiren, farklı çözümleri uygulayan, ortak sorunları onlarla müzakere eden, sivil toplum unsurlarını birlikte faaliyette bulunmaya teşvik eden bir yapı halini almaktadır. Böylelikle STK'ları temele alarak gerçekleştirilecek bir yönetim düzenlemesi, aynı zamanda egemen merkezi devletin demokratikleşmesi ve liberal demokratik kurumların yenilenmesi ihtimalini de içermesi bakımından kayda değerdir. Ancak Hirst, sivil toplum alanındaki gönüllü eylemlerden politik kampanyalara kadar pek çok etkinlik içinde bulunan, en zayıfından en güçlüsüne STK'ların kuruluşunda katıyen doğal etkenlerin rol oynaması, bunların devlet desteğiyle yukarıdan kurulmamasının önemine de işaret etmektedir (akt. Ataay, 2006: 131-132).

Demokrasiyi, bir iletişim biçimi olarak tanımlayan Tosun (2005: 29)'a göre, demokrasinin iki önemli temeli bulunmaktadır. Birincisi, yönetilenlere, yönetenlerden uygun bilgi akışı sağlamaya dayalı efektif yönetim yaklaşımı, ikincisi ise uygulanan politikaların eşgüdümünde, bunlardan etkilenen kesimlerle müzakere süreçlerinin yürütülmesidir. STK'ların modern anlamıyla en etkin bir şekilde konumlandırıldığı birleştirici demokrasi modelinde, sivil toplum ve devlet ile

yerel ve ulusal bileşenler arasındaki bağlantıların daha etkin, bütünleştirici kuram ve uygulamaların ise daha kalıcı şekilde oluşturulması vasıtasıyla hiyerarşik yapılarının dönüştürülebileceği varsayılmaktadır. Böylece, sistem baskısından kurtularak kendi işlevlerine yoğunlaşacak olan temsili demokrasi kurumları daha etkin bir işlerlik kazanabilecektir.

Sivil toplum değerlendirmesi bakımından modelin önemi, ekonomik liberalizmin veya kolektivist devletçi bakışın sivil toplumun önemine yeteri kadar vurgu yapmaması noktasına odaklanmasıdır. Bu doğrultuda ortaya konulan somut kanıt, toplumun yeniden yapılanmasında sivil toplumun temsil ettiği girift yapının dâhil edilmediği durumlarda yaşanabilecek verimsizliktir. Liberal yaklaşıma göre, sivil toplumun piyasa ve devlet arasında konumlanması onun ikincil plana itilerek diğer iki bileşenin de etkinliğinin azaltmasına yol açmaktadır. Ayrıca adı geçen alanların oluşturduğu kurumsal olasılıkların her birisi kendi içlerinde değişik sınırlamalar içermektedir. Bu sebeple günümüzün toplumsal yönetim mekanizmaları bu alanlardan herhangi birisinin aksaklığı durumunda etkin bir işlev görmeye muktedir değildir (Yatkın, 2006: 444).

Tarihsel süreçte içinde toplum yapısının değişmesi neticesinde sivil toplum ile devlet arasındaki ilişkide tarafların rolleri de değişime uğramıştır. Bu doğrultuda Tosun (2005: 30)'un ifadesiyle, birleştirici demokratik modelin temeli altı önemli koşulla biçimlenmektedir. Bunlar, yeterli ekonomik performans, demokratik bilinç, devletin kabiliyeti, dağıtıcı eşitlik, politik eşitlik ve halk egemenliğidir. Bunlar, demokrasi ideali, yurttaşlar arasındaki eşitlik, kamusal müzakere yetisi, toplumsal refah ve toplumsal güvenin gibi unsurlarla ilişkilendirilmektedir.

Yukarıda bahsedilen koşullar birlikte ele alınırsa, karşımıza çıkan bir ölçüde sivil toplum düşüncesinin yeniden idealize edilmiş hali şeklinde yorumlanabilecektir. Bu noktada Zihnioğlu (2015: 11), sivil toplumun, birleştirici demokrasi modelinde hayati bir öneme sahip olduğunu ve modelin temel dayanak olarak kabul ettiği sivil demokrasi idealini hem değerlerinin yeniden üretilmesi hem de eylemsel düzlemde gerçekleştirecek olanın sivil toplum olduğunu ifade eder.

Belirtilen toplumsal çerçevede sivil toplum kuruluşları amaçlarına ulaşmak için gerçekleştirilen rekabet, bilgilendirme ve işbirliği gibi faaliyetlerle farkında olmadan bireylerin doğrudan ya da dolaylı temsilini de sağlamaktadırlar. STK'ların sağladığı belirli bir konu, amaç ya da bölgeye ait temsil, işlevsel temsilin özel bir biçimi olarak değerlendirilmektedir. Bu açıdan birleştirici demokrasi modeli, işlevsel grupların sosyal sorumluluk temelli kendi kendine yönetimleri ile eşdeğer görülmektedir (Tosun, 2005: 33).

1.4.5. STK'lar İçin Çok Kademeli Yönetişim Modeli Önerisi

Yukarıda yönetim kavramının idare ve özellikle yerel yönetim modelleri için artan önemine kısaca değinilmişti. Bu bölümde kamusal alanda çok kademeli bir yönetim mimarisi ya da ontolojisi uygulamasının yönetim ile demokrasi kavramları arasındaki bağı STK'lar açısından ne şekilde kavramsallaştırdığı tartışılmaktadır.

Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından ve devamında uygulanmaya başlayan refah devleti yaklaşımı, 1970'li yıllarda küreselleşme ve neo-liberal reformların da etkisiyle önemli bir değişim sürecine girmiştir. Bu süreç boyunca mevcut yönetim anlayışında önemli değişiklikler ortaya çıkmış ve geleneksel hiyerarşik örgütlenme biçimlerinden farklı olarak, yönetim olarak adlandırılan yeni kurumsal ve siyasal bir yönetim biçiminin oluşum süreci başlamıştır (Saygılıoğlu ve Arı, 2003: 30).

Özellikle 1990'lı yıllarda küreselleşmenin yerleşik bir hal almasıyla birlikte yaygın bir akım olarak yurttaşların ve sivil toplumun yönetim ve karar alma süreçlerine katılımı teorik olarak teşvik edilmektedir. Yönetim alanındaki yaygın yaklaşımın dönüşümüyle birlikte hiyerarşik ve müdahaleci bir devlet anlayışından rekabet eksenli ve eşgüdücü piyasa yaklaşımının birlikteliğinden oluşan yönetim anlayışına doğru bir değişim ortaya çıkmaktadır (Eryılmaz, 2012: 60).

Yönetişim yaklaşımının yaygınlaşmasıyla birlikte, kamu yönetimi süreçlerinde ortaya çıkan değişimler sivil toplum ile devlet arasındaki ilişkilerin katılımcılık düzeyindeki değişimi tetiklemektedir. Bunun yanı sıra, yönetim olgusu egemen ve otoriter bir yönetim yaklaşımından işbirliği temelli ve esnek bir yönetim

tarzına geçilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Tüm bunların bir araya gelmesiyle birlikte, günümüzde yönetim süreci tek taraflı bir anlayışı yerine daha etkili, kapsayıcı, demokratik, etkin ve çok katmanlı bir politika yapım sürecine doğru evirilmektedir (Sözen, 2014: 2).

Yerel yönetimlerde çok kademeli yönetim modeli, L. Hooghe ve G. Marks tarafından ortaya atılmıştır. Bu yönetim modeli, Avrupa Birliği (AB)'nin siyasal bütünleşme sürecinde ortaya çıkan sorunlara pratik bir çözüm olarak önerilmiştir. Yazarlar bu önerilerini mantıksal limitlerine götürmedikleri için çok kademeli yönetimi demokrasi kuramına mekân boyutunu getirmek olarak yorumlamamışlardır (akt. Tekeli, 2012: 181).

Yine Tekeli (2012: 182) tarafından aktarıldığı şekliyle, Hooghe ve Marks, çalışmalarında çok kademeli yönetim sistemlerini iki bölümde incelemektedir. Birinci tür çok kademeli yönetim modelinde, yönetim birimlerinin her kademedeki yetki alanları birbirlerini kısıtlamadan sistemi oluşturan tüm yerküreyi kapsamaktadır. Bu yönetim yaklaşımının ikinci modelinde ise farklı kademedeki yönetim birimlerinin yetki alanlarının birbirini kapsamaması kabul edilmekte, düzenli bir kademelenmenin yapılmamasına da imkân tanınmaktadır. Uygulamada, her iki çok kademeli yönetim türü bir arada bulunmaktadır.

Çok kademeli yönetim anlayışının gelişimi ile birlikte, geleneksel yönetim yaklaşımından hesap verebilir ve daha demokratik bir yönetim anlayışına doğru bir geçiş söz konusu olmaktadır. Yönetimden yönetişime kademeli bir olarak da görülebilecek olan bu süreç içerisinde özellikle siyasal ve ekonomik alanda kendisini gösteren koordinasyon ve işbirliği gibi çok katmanlı bir ilişkiler ağı ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, çok katmanlı yönetişim sadece farklı aktörler ve kurumlar arasındaki pazarlıklı bir ilişkiler yaklaşımı değil aynı zamanda bu farklı düzeylerdeki yönetim faaliyetlerinin dikey bir düzlemde gerçekleşebilmesidir. Hooghe ve Marks'ın da kastettiği bölgesel ve uluslar-üstü ilişkiler bütününde yer alabilen kurumsal ilişkiler ağı, ulusal yönetim boyutunun devreden çıkması ile birlikte çok katmanlı yönetişim örneğini gerçekleştirmektedir. Bunların yanında, sivil toplum oluşumu açısından çok katmanlı yönetişim yaklaşımı, siyasi sistemin farklı

seviyelerindeki kurumlar-aktörler ve arasında ortak kararlar ve işbirliğine dayalı değişimler yaratma özelliğine de sahiptir (Gündoğdu, 2017: 2).

Tosun (2001: 3)'a göre, dünya ölçeğinde bir demokrasinin kuruluşu bu gibi çok katmanlı ve bir yönetim yapısı çerçevesinde gerçekleşecek ve dünyada yaşayan her bir birey çok kimlikli bir çevreye adapte olacaktır. Öngörülen süreçte her birey aynı zamanda hem bir bölgeselliğin, bir yerelliğin, hem bir küresel-bölgeciliğin, hem bir ulus devletin, hem de dünya yurttaşlığının bir parçası olmaktadır. Bu süreçte bireylerin bir ulus devletin vatandaşı olmak dışında da farklı kimliklere sahip olması beklenmektedir. Bireylerin dâhil olduğu veya etkileşime girdiği her bir yönetim kademesi ona farklı bir kimlik vermektedir. İşte bu sebeple sivil toplum çok katmanlı yönetim süreçlerinde bireylerin katılım beklentilerini yükselterek çok kimlikli bir hale dönüşmeleri açısından önemini giderek arttırmaktadır.

Yönetişim anlayışının getirdiği çok aktörlü katılımcılık yaklaşımı, siyasi karar süreçlerinde özellikle özel sektörün ve taraflı STK'ların kendi çıkarları doğrultusunda baskı yapmaları açısından sorun oluşturabilmektedir. Böylesi bir durum, sıklıkla katılımcı aktörlerin çeşitlenmesi sonucunda siyasi ve ahlaki denetimin zorlaşacağı ve dolayısıyla bir meşruiyet sorunu oluşabileceği yönündeki tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Ancak yönetim süreçlerine dâhil olan aktörler, ortak çıkarlara dayalı ve sağlıklı bir şekilde hareket etme potansiyeline sahip olduklarında daha sağlıklı bir süreç gerçekleştirebilmektedir.

Buna ek olarak, yönetişimde, toplumsal ve ortak çıkarlara ters düşmeyen fakat temsil de edilmeyen grupların, temsile ilişkin bir meşruiyet sorunu oluşturduğu düşünülmektedir (Gündoğdu, 2017: 5). Bu noktada yukarıda ifade edildiği gibi, çok katmanlı yönetim STK'lar, özel kesim ve devletin de içinde bulunduğu yerel ve uluslararası aktörlerin karar alma süreçlerine etkin bir şekilde katılımını sağlayan bir mimari kurarak yönetim modellerine getirilen bu eleştiriye yanıt sunmaktadır.

Çok katmanlı yönetim anlayışının temsili demokrasi modeline mekânsal bir boyut eklenmesiyle geliştirilmesi, daha kaliteli bir demokrasi pratiği geliştirilebilmesinde bu kademeler içerisinde yerel demokrasiye özel bir önem atfedildiğinin farkına varılması sonucunu doğurmaktadır. Bahsi geçen özel önem

Yıldırım (2004: 48) tarafından iki değişik sebebe dayandırılmaktadır. Bunlardan birincisi, çok kademeli yönetim yaklaşımının temsili demokrasi bünyesinde gerçekleştirilmesi durumunda bireylerin yaşam kalitesinin yükselmesinde çok büyük rol oynaması sebebi ile dir. İkincisi ise bu yönetim modelinin katılımcı demokrasi ve sivil toplumlar açısından yerel ölçekte daha üst kademelerle daha açık bir iletişime yol açmasıdır.

Yıldırım, yerel ölçekte yönetimi gerçekleştirmenin yeter koşullarının daha uygun olduğunu ve yukarıda bahsedilen bu iki sebepten ötürü oluşan kritik önemi hayata geçirebilmek için yerelin ve sivil toplumun bireysel katılımının teşvik edilmesinin önemini vurgulamaktadır.

2. BÖLÜM: ELAZIĞ İLİNİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI ve STK'LAR

2.1. ELAZIĞ İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Elazığ, Doğu Anadolu Bölgesini batıya bağlayan yolların kavşak noktasında bulunmaktadır. İl Sınırları içindeki en önemli akarsu Fırat ve kollarıdır. 86 Km² yüzölçümü olan Hazar Gölü, İl merkezine 30 Km. mesafededir. İl, Keban, Karakaya, Kralkızı ve Özlüce gibi baraj gölleri ile çevrili olan Elazığ, yapılan ve yapılmakta olan barajların etkisi ile ılıman bir iklime geçiş yapmıştır. Elazığ kent merkezinin geçmişi yeni olmakla birlikte yerleşim olarak bölgenin tarihi oldukça eskidir. Bu nedenle Elazığ'ın tarihinin, devamı durumunda olduğu Harput'un tarihi ile birlikte ele alınması gerekir .(Elazığ Valiliği, 2016).

Elazığ ilinin nüfusu, 2017 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 583.671'dir. Elazığ'da merkez ilçe dâhil 11 ilçe, 20 belediye ve 550 köy bulunmaktadır (TÜİK, 2018).

Harput ve yöresi, Anadolu'nun en eski yerleşim birimlerinden biridir. Nitekim Fırat Irmağı'nın çizdiği büyük yay içinde, sulak ve verimli bir ova üzerinde bulunması, doğal kaya sığınakları, kara ve su hayvanlarının bolluğu nedeniyle yöre, Paleolitik (Yontma Taş Devri M.Ö. 10000) dönemden beri, yerleşme alanıdır. Elazığ ve yöresinin yazılı tarihinin Hitit tabletlerindeki bilgilerle aydınlatıldığı görülmektedir (TGD, 2018)

Medler, Persler, Romalılar, Bizanslılar ve Arapların değişik dönemlerde egemen oldukları bölgede Büyük Selçuklu hâkimiyetinin Anadolu'ya kayması ile Harput'un Türk yurdu olmasında en önemli savaş Malazgirt Meydan Muharebesi'dir. 1085 yılında Çubuk Bey tarafından fethedilen Harput'ta Çubukoğulları Beyliği kurulmuştur. Türkler tarafından alınmasına kadar sadece müstahkem bir kale hüviyetinde kalan Harput, Türklerle beraber büyüyen bir şehir haline gelmiştir.(Elazığ Valiliği, 2016).

2.2. DEMOGRAFİK YAPI

Elazığ ilinin demografik yapısına ait önemli veriler TUIK (2013) raporunda detaylı şekilde incelenmektedir. Bu verilerden bazıları aşağıda sunulmaktadır:

- 2012-2013 net göç hızına bakıldığında Elazığ, binde 0,2 değeri ile göç alan iller arasındadır. En fazla göç alan il binde 39,8 ile Gümüşhane, en fazla göç veren il binde -33,0 ile Tokat'tır.
- 31 Aralık 2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre Elazığ'da nüfusun yüzde 71,5'i il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır. Türkiye için bu oran yüzde 91,3'tür.
- 31 Aralık 2013 tarihli Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre Elazığ ili nüfus yoğunluğu büyüklük olarak 67 değeri ile 100 olan Türkiye değerinin altındadır.
- 31 Aralık 2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 15-64 yaş grubundaki her 100 kişi için Elazığ'da 48,1 kişi vardır. Bu değer ile Elazığ toplam yaş bağımlılık oranı, 47,7 olan Türkiye değerinin üzerindedir.
- 2013-2014 öğretim yılında ilkokulda net okullaşma oranı Elazığ'da yüzde 98,99 olmuştur. Elazığ bu değer ile yüzde 99,57 olan Türkiye değerinin altında değer almıştır. Bu değer yüzde 89,23 ile Çankırı'da en düşüktür.
- Türkiye'de 2013 yılında 15 yaş üstü nüfus için okuma yazma bilmeyenlerin (bilinmeyen hariç) oranı yüzde 4,7, okuma yazma bilenlerin (bilinmeyen hariç) ise yüzde 95,3'tür. Elazığ'da ise bu oranlar sırasıyla, yüzde 6,1 ve yüzde 93,9 'dur.
- 2013 yılında Elazığ'da yüksekokul veya fakülte mezunlarının (bilinmeyen hariç) yine aynı yaş grubu nüfusa oranı ise yüzde 11,3'tür.
- Elazığ'da okuma yazma bilmeyen kadınların oranı yüzde 7,8 (bilinmeyen hariç) iken, bu oran erkekler için yüzde 2,2 (bilinmeyen hariç) olmuştur.

2.3. EKONOMİK YAPI

Elazığ, Kalkınmada 1. Derecede Öncelikli İller arasında yer almaktadır. Ekonomik yapısı, doğal kaynaklara bağlı olarak genelde tarım ve madencilik sektörlerine dayalıdır. Elazığ'da halen 165 adet anonim, 831 adet Limited, 143 adet kolektif şirket ve 280 adet kooperatif faaliyet göstermektedir (Elazığ Belediyesi, 2018).

Elazığ ilinin 2018 yılında işsizlik oranı yüzde 7,8, işgücüne katılma oranı yüzde 53,1 ve istihdam oranı yüzde 48,9'dur (TÜİK, 2018). Yine 2013 yılında Elazığ ilinde istihdam edilenlerin oranı %48,9 olup bu değer ile 29. sıradadır. Ardahan ili %59,1'lik oranla birinci, Batman ise %27,8'lik oranla sonuncu durumdadır (TÜİK (2013).

Elazığ ili çeşitli madenler bakımından Doğu Anadolu Bölgesinin en zengin illerinden birisidir. Özellikle mermercilik alanında Dünya çapında ünlü “Vişne” mermeri sadece Elazığ'da bulunmaktadır. Elazığ ilinin 2013 yılında toplam tarımsal alanı 157.732 hektardır. Bu alanın 133.906 hektarı toplam işlenen tarım alanı, geri kalanı ise uzun ömürlü bitkiler ve yem bitkileri alanıdır (TÜİK, 2013).

Elazığ'da en köklü sanayi örgütleri olarak, 1920'de kurulmuş Elazığ Ticaret ve Sanayi Odası ile 1936'da kurulmuş Ticaret Borsası; Elazığ Esnaf ve Sanatkarları Odaları Birliği (ESOB), Esnaf Sanatkarlar Kefalet Kooperatifi ön plana çıkmaktadır. Elazığ ESOB 911; Karakocan İlçesi ESOB 895; Kovancılar İlçesi ESOB 244 ve Maden İlçesi ESOB 481 üyeye hizmet vermektedir. Odaların dışında, Elazığ Sanayici ve İşadamları Derneği (ELSIAD), Elazığ Genç İşadamları Derneği (ELGIAD) ve Elazığ Müstakil İşadamları Derneği (MÜSİAD) gibi örgütler Elazığ'da faaliyet göstermektedir. Bu kuruluşların, Elazığ'ın sanayileşme hareketlerine karar, finansman ve icra aşamalarında kamuoyu oluşturmak gibi katkıları bulunmaktadır. Elazığ'da halen 165 adet anonim, 831 adet Limited, 143 adet kolektif şirket ve 280 adet kooperatif faaliyet göstermektedir (Elazığ Belediyesi, 2018).

2011 yılında sanayi ve hizmetler sektöründe çalışan sayılarının Türkiye toplamı içindeki payına bakıldığında, Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli bölgesi yüzde 1,41 değeri ile yüzde 30,00 değerini alan İstanbul bölgesinin oldukça altındadır (TÜİK, 2013).

2.4. ELAZIĞ İLİNDEKİ STK'LARIN GENEL YAPISI VE FAALİYETLERİ

T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı (2018) verilerine göre Türkiye'de toplam dernek üyesi sayısı 8.613 bin erkek ve 2.111 bin kadın üye ile toplam 10.724 bin kişiye yani ülke nüfusunun ortalama yüzde 12,5'lik bir kısmına denk gelmektedir. Elazığ'da ise toplam dernek üyesi sayısı 2016 yılı verilerine göre 39.753 erkek ve 8.739 kadın üye ile toplam 48.492 kişidir. Bu rakam toplam nüfusun yaklaşık yüzde 8,3'üne denk gelmekte ve Türkiye ortalamasının altında bir görüntü sergilemektedir.

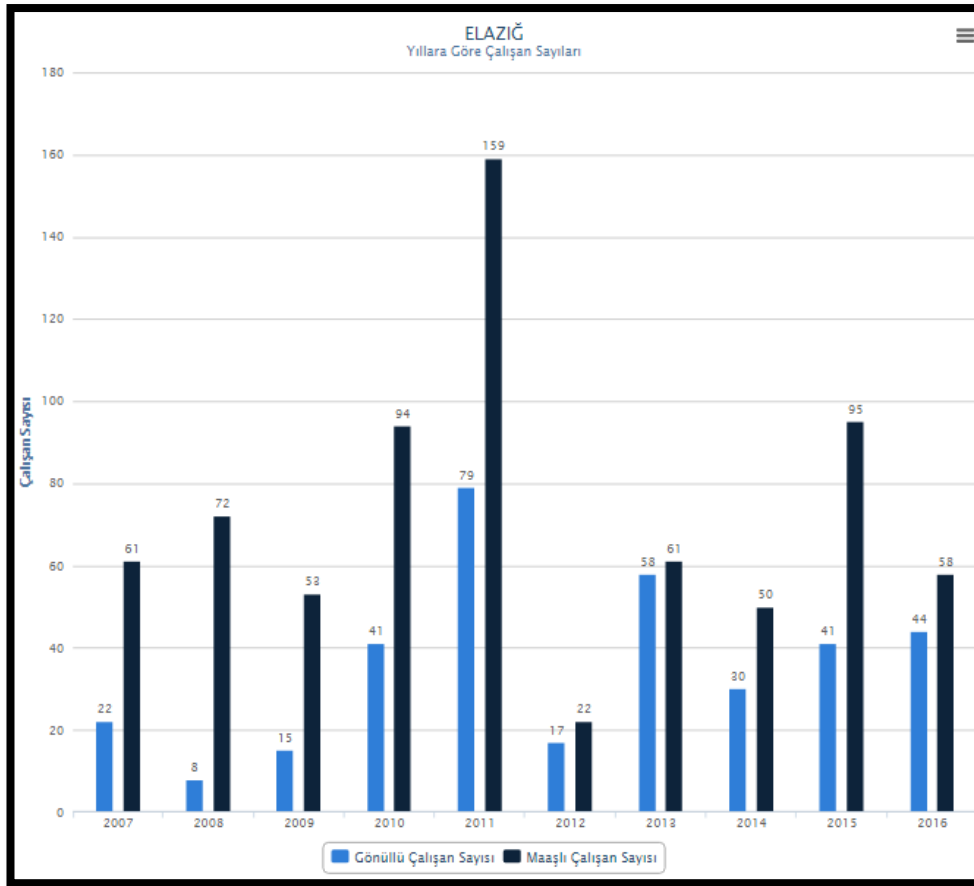
Elazığ'da faaliyet göstermekte olan aktif derneklerin toplam sayısı 2017 yılı itibariyle 754 adet olarak yayınlanmıştır. Bu dernekler çeşitli faaliyet alanlarında etkinliklerini sürdürmektedir fakat bunların tamamının birer STK görevi üstlendiklerini söylemek gerçekçi olmayacaktır. Çalışmanın ilk bölümünde Türkiye'deki derneklere ilişkin yapılan araştırma sonuçlarının da gösterdiği gibi ülkemizde derneklerin önemli bir kısmının aktif bir sosyal çabadan farklı amaçlarla yürütüldüğü bilinmektedir.

Sendikalar açısından değerlendirildiğinde ise genel hizmet prensibi çerçevesinde Türkiye'de faaliyet göstermekte olan İşçi, İşveren ve Kamu Sendikaları merkezi bir idare tarafından yönetilmekte ve yaygın bir şekilde farklı illerde şubeleşmeye gitmektedirler. Bu şartlar altında farklı alanlarda faaliyet gösteren toplam 38 adet ulusal sendikanın da Elazığ'da şubeleri bulunmaktadır. Bu sendikalara örnek olarak Türkiye Büro Çalışanları Sendikası, Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası, Eğitimciler Birliği Sendikası, Tüm Eğitim Çalışanları Sendikası, Türkiye Maden İşçileri Sendikası, Türkiye Yerel Yönetim Hizmetleri

Sendikası, Adil Kamu Sendikası ve Bayındır Memur-Sen Elazığ şubeleri verilebilecektir ¹

Aşağıda yine Elazığ'da faaliyet göstermekte olan derneklerde çalışan gönüllü ve sabit (maaşlı) çalışan sayısına ilişkin yıllara göre gerçekleşen değişim yansıtılmaktadır. Bu tabloya göre dernekler adına çalışan sayısı 2011 yılında en üst düzeye ulaşmış fakat geçtiğimiz yıllar içerisinde bu artış yerini düşüşe bırakmıştır.

Şekil 3. Elazığ İli Dernek Çalışan Sayısında Yıllara Göre Değişim (2007-2016)

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı (2018)

Bu çalışma açısından temel ilgi noktaları arasında yer almakta olan STK'lar ve yerel yönetimlerin işbirliği açısından değerlendirildiğinde özellikle yerel yönetimleri temsil etmekte olan Elazığ Belediyesi ve ilgili birimlerinin STK'lara

¹ Ayrıntılı liste için bkz. <https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/is-veya-hizmet-kollarina-gore-sendika-listesi.aspx> (11.01.2018).

yönelik oldukça yakın bir işbirliği geliştirme amacı taşıdıkları gerek basına yansıyan gerekse uygulamaya konulan bazı projelerden anlaşılabilir. Bu doğrultuda kısa süre aralıklarıyla belediye temsilcileri ve STK temsilcilerinin bir araya gelerek görüş alışverişinde buldukları ve ortak projeleri hayata geçirdikleri platform çalışmaları sürdürülmektedir.

Yine kurumsal STK yapısının geliştirilebilmesi amacıyla Elazığ ili genelinde faaliyet göstermekte olan STK'ların aynı çatı altında toplandığı bir STK platformu fikri ortaya konulmaktadır. Bu bağlamda hali hazırdaki Elazığ Belediye Başkanı M. Yanılmaz tarafından desteklenen projede, bölge genelinde her birisi farklı odak alanlarında aktif olarak çalışmakta olan yaklaşık 750 adet STK konumundaki vakıf, dernek ve sendikanın yer aldığı bir ortak çatı platformu kurulmaktadır (Milliyet, 2018).

Elazığ'da STK'ların ortak faaliyet alanlarını genişletmek için TÜMSİAD önderliğinde uygulamaya başlanılan bir diğer STK platformu olarak Elazığ Sivil Toplum Kuruluşları Platformu da 2017 yılında önemli projelere imza atmıştır. Bu oluşum bünyesinde şehrin belli başlı önemli STK'ları ile proje ölçekli çalışma grupları oluşturulmakta ve faaliyet alanları ile uyumlu olarak bu kuruluşların yürüttükleri gelişim odaklı projelere yapısal ve kaynak desteği arayışına yardımcı olunmaktadır (TÜMSİAD, 2017).

İlgili projelerin kent gelişimi ve STK'ların verimliliklerini artırma odaklı olması, kamu, yerel yönetimler, iş çevreleri ve sivil toplumun bir araya gelerek ortak bir platformda hizmet birliği oluşturması, bu çalışmanın kavramsal çerçevesinde örnek uygulama olarak sunulan çok katmanlı yönetim yaklaşımına önemli benzerlikler içermektedir. Bu alanda iyi uygulamaların artması ve Elazığ ilinde faaliyet gösteren yüzlerce STK'nın güç birliği yoluyla sinerji yaratabilmesi orta ve uzun vadede STK'ların kentin siyasi kültürünü katılımcılık yönünde ve demokratik katılım süreçlerini de tabana yayma yönünde olumlu etkileyebilecektir.

Çok kademeli yönetim modeli özelliği taşıyan Elazığ Sivil Toplum Kuruluşları Platformu tarafından 2017 yılında gerçekleştirilen veya yürütülmeye devam edilen belli başlı projeler ve hangi STK tarafından sürdürüldüğü aşağıda sunulmaktadır (TÜMSİAD, 2017):

ELSAD (Elazığ Stratejik Araştırmalar Derneği): Anadolu Yıldızları Bölge Ticaret Merkezi

HAZARSAM (Hazar Stratejik Araştırmalar Merkezi): Devlet Demiryolları Lojistik Merkezi ve Gençlik Destek Merkezi

EVADER (Enerji Verimliliğini Artırma Derneği): Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi ve Uluova Kuzova'nın Güneş Enerjisi İle Sulanması

Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü ile ASP Gençlik ve Spor Kulübü Derneği ortaklığında: İlçe Spor Okulları Projesi

HARPUDER: Harput'un Yeniden İhyası Projesi

Elazığ Eğitim Bir Sen: Yeni Öğretmenevi Hizmet Binası, Sivrice Milli Eğitim Bakanlığı Hizmetiçi Eğitim Entitüsü

AkDer: Okullarda Ahlaki Eğitimin Güçlendirilmesi

Goncalar Solmasın Derneği: Okul Oyuncak Odaları

Elazığ Birlik Vakfı: Karaçor bölgesinin ulaşımı için köprü yapımı

Palu Gökdere Derneği: Gökdere bölgesinin ulaşımı için yol ve köprü yapımı

Yukarıda listelenen projelerle bağlantılı olarak Elazığ Ticaret ve Sanayi Odası (ETSO) tarafından 2023 Elazığ Manifestosu adıyla yürütülen ve toplam 34 başlıktan oluşan bir gelişim planı da yine yerel STK'lar, kamu kuruluşları, yerel yönetimler ve iş çevrelerini ortak bir aksiyon etrafında bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. ETSO (2014) tarafından yayınlanan mülakatta 2023 Elazığ Manifestosu projesinin temel hedefleri vurgulanmaktadır.

Proje 2011 yılında yürürlüğe alınmış ve temel hedef olarak Elazığ ilinin bir dünya kenti olması, kente ilişkin yapısal sorunların ortak çaba ile en aza indirilmesi belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, siyasi kültürün yerel düzeyde geliştirilmesi, yurttaşların yerel yönetimde daha katılımcı bir konum elde etmesi, dernek ve vakıfların işbirliği geliştirebileceği platformları artırılması gibi temel başlıklar da proje kapsamında yer almaktadır.

Elazığ ilindeki sivil toplumun ortak platform oluşturma çalışmalarına son bir örnek olarak ASKON (Anadolu Aslanları İşadamları) Derneği Elazığ Şubesi tarafından sürdürülen Elazığ Sivil Toplum Kuruluşları Platformu girişimi ön plana çıkan uygulamalar arasında yer almaktadır (Kanal23, 2016).

Elazığ Sivil Toplum Kuruluşları Platformu'nun temel amacı sivil toplumun demokrasiyi ve yurttaşların katılımını güçlendirebilecek anayasal düzenlemeler konusundaki taleplerini yetkili mercilere sunmak ve bunun sağlanması için bölgesel ve yerel toplulukların desteğini ve birliğini sağlamak olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda Türkiye genelinde birçok ilde sürdürülen ortak vizyon ve etkileşim sağlama çalışmalarının bir parçası olarak Doğu Anadolu Bölgesi'nde merkez olarak Elazığ ili tespit edilmiştir.

Özellikle bu çalışmanın kavramsal analiz bölümünde geniş kapsamda değinilen ve temsili demokrasinin artık katılımcı ve aktif yurttaş olgusunun beklentilerini karşılayamadığına yönelik yaklaşım bu noktada etkisini ortaya çıkarmaktadır. Çalışmalarını Türkiye Anayasa Platformu ile eşgüdümlü yürütmekte olan bu platformun Türkiye'de sivil anayasanın çerçevesinin genişletilmesi ve birleştirici demokrasi pratiklerine daha hızlı bir geçiş yapılması yönündeki girişimleri bulunmaktadır. Esasında sivil toplum yerel taban üzerinde yükselse ve farklı dönemlerde cereyan etse de tüm dünya genelinde ortak bir fayda üretmek için benzeri akılcı tartışmaları kullandığını bu örnek de açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

3. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. ARAŞTIRMA MATERYALİ

Bir araştırmanın veri kaynakları, Gürbüz ve Şahin (2015: 170) tarafından birincil ve ikincil kaynaklar olmak üzere iki temel kaynak türü çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda ikincil kaynaklar, bu çalışmanın teorik çerçevesi ile yayınlanmış istatistiklere dayalı verilerinin tedarik edildiği basılı kitaplar, akademik dergi makaleleri, süreli yayınlar, yüksek lisans ve doktora tezleri ile seçilmiş dergi ve gazete makalelerinden oluşmaktadır. Ayrıca ilgili kurumlar tarafından yayınlanmış istatistikler, TÜİK, ilgili bakanlık ve kamu kuruluşlarına ait veri tabanları, OECD ve Dünya Bankası gibi kurumların dönemsel olarak yayınladığı veri setlerinden elde edilmektedir.

Türkiye’de özellikle 2000’li yılların başından itibaren STK’lar alanında yapılan çalışmaların artması ve akademik alanda olduğu kadar güncel yayınlarda da STK’lar ile ilgili gelişmelerin sıklıkla değerlendirilmesi (Üsterci, 2012: 154), ikincil kaynak çeşitliliği ve erişimi ile ilgili önemli bir katkı sağlamakta, güncel veriler ve gelişmeler üzerinden değerlendirme yapılmasına imkân tanımaktadır.

Gürbüz ve Şahin (2015: 171), birincil verileri, araştırmacı tarafından üretilen ve gözlemler, anketler, deneyler, saha çalışmaları, yüz yüze görüşmeler vb. gibi araştırma yöntemleri ile elde edilen ham bilgiler olarak tanımlamaktadır. Bu çalışmanın birincil veri kaynağı ise Elazığ ilinde faaliyet gösteren STK temsilcileriyle yapılan yüz yüze görüşmelerden elde edilen verilerin analiz edilmesi yoluyla oluşturulmaktadır. Çalışmanın birincil veri kaynağı olarak yüz yüze görüşme yönteminin seçilmesindeki temel amaç, farklı koşullar altında ve farklı hedeflerle faaliyet göstermekte olan STK’lar söz konusu iken görüşmeciler ile STK’lara ilişkin güncel, bölge özelinde ve deneyimlere dayalı bir bilgi alışverişinin sağlanabilmesidir. Böylelikle anket veri toplama yöntemine göre daha esnek ve görüşmecinin subjektif gözlemlerine yer veren bir bilgi kümesi araştırmacının analitik filtresi kullanılarak sunulmaktadır.

3.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

Günümüzde gerek uluslararası platformlarda gerekse Türkiye’de STK’ların önemi, etkinliği ve işlevi günden güne artış göstermektedir. Akay ve Kurma (2005: 4) bir toplumda belirli ve tanımlı görevleri yürütmekte olan kamu ve özel kuruluşlarının yanı sıra sivil toplum oluşumlarının da günümüze değin bir nevi görünmez el işlevi yürüterek sosyal, siyasi ve ekonomik dinamikleri şekillendirici rol oynadığını ifade etmektedir.

Günümüzde temelde STK’larda ortaya çıkan değişim, daha fazla kurumsallaşma, daha geniş bir örgütlenme, daha belirgin bir görünürlük ve bunlarla bağlantılı olarak STK’lardan artan beklentilerdir. Bu beklentiler özellikle sivil toplumun ihtiyaç duyduğu kamu ve idari yapıların devasa boyutlara ulaşması ve bununla ilişkili olarak STK’ların dengeleyici ve bağ kurucu rolüne dayanmaktadır (Akdemir vd. 2006: 301).

Gündoğdu (2017: 5-6)’ya göre günümüzün demokratik toplumlarında vatandaşlar, kendilerini doğrudan ilgilendiren konuların kendi katılımları olmadan, sadece tüketici durumuna indirgenerek karara bağlanmasını ve düzenlenmesini kabul etmemektedirler. Diğer taraftan, özellikle küreselleşme sonrası dönemde günümüzün temsili demokrasilerinde vatandaşlar için öngörülen eylem sadece tüketim yapmasıdır.

Oktay ve Pekküçükşen (2009: 178)’e göre demokrasilerin güçlenmesi, ulus devletlerin varlığını sürdürebilmeleri için temel bir şart olarak görülmekteyken, tüketim toplumunun sürdürülmesi de küresel ekonominin ayakta kalabilmesini için gerekli bir şarttır. Bu çerçevede sivil toplumun varlığı ve STK’ların demokratik yapı içerisinde etkin bir şekilde işleyebilmesi geniş bir bakış açısıyla hem ulus devletlerin hem de küresel sistemin sürdürülebilirliğine katkıda bulunmaktadır. Karaçor ve Oltulu (2011: 408), katılımcı demokrasinin, toplumun tüm kesimlerinin siyasi süreçlerin iyileştirilmesine katkıda bulunması ve toplumdaki tüm kesim ve görüşlerin temsil edilmesi açısından önem taşıdığını ifade eder. Bu yönüyle STK’ların varlığı, yaygınlığı, etkinliği ve demokratik bir iklim yaratılmasına katkıları önem taşımaktadır.

Bu çalışma, STK yoğunluğu açısından Türkiye’de gelişime en çok ihtiyaç duyulan bölgelerden birisi olan Doğu Anadolu Bölgesi’nde yer alan Elazığ ilindeki STK’ların siyasi katılım ve demokrasinin gelişimi üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amacı doğrultusunda bölgesel STK yapılanmasındaki güçlü ve zayıf yönlerin belirlenmesi, sivil toplumun siyasi katılım ve demokratikleşme üzerindeki etkilerinin gelişim alanlarının tespit edilmesi ve gelişim süreçlerine yönelik önerilerde bulunulması planlanmaktadır. Böylelikle bu çalışmanın sonuçları, gerek örnek il Elazığ bazında, gerekse bölgesel olarak gelişim ihtiyacı bulunan STK’ların yapılanması ve siyasi katılım ve demokrasi süreçlerine daha etkin şekilde katkı sağlaması için bir bakış açısı oluşturması yönüyle önem arz etmektedir.

3.3. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Şehirlerin gelişimi ve üretkenliği, sadece fiziksel alt ve üst yapıya yapılan yatırımlar, ekonomik faaliyetlerin hızlanması ya da teknik ve teknolojik imkânların artması ile sağlanamamaktadır. Günümüzde kent yaşamının sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesi, gelişimi yürüten eden özel ve kamu kuruluşlarının yanı sıra, çok kademeli yönetim yaklaşımıyla yerel, ulusal ve kapsayıcı bir kültürel yaklaşımla oluşturulan yönetim ağlarının demokratik ve katılımcı bir anlayışla oluşturulmasına bağlıdır (Özcan, 2006: 270).

Bu süreçlere katılımın tabana yayılması ve etkin bir şekilde yürütülmesinde tüm dünyada en önemli rol STK’lar tarafından üstlenilmektedir. Bu doğrultuda araştırmamızın problemi, Elazığ ili örneğinden yola çıkarak, STK’ların demokratikleşme ve katılımcı siyasetin geliştirilmesine katkılarının belirlenerek mevcut eksikliklerin giderilmesi için atılması gereken adımların ve uygulanabilecek stratejilerin tespit edilmesidir.

3.4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Bu araştırma konusunun seçim sürecinde ve araştırmanın hazırlanma aşamasında, STK’lar ve demokratik yaşam için önemleri konusunda yapılan ön çalışmalar göstermektedir ki, sağlıklı ve topluma katkı sağlayabilen bir

demokratikleşme ve siyasi katılım mekanizması ile STK'lar arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır.

Şahin ve Öztürk (2010: 22-23)'ün çalışmalarında vurguladıkları gibi, özellikle dünyada küreselleşmenin etkilerinin hissedildiği 1980'li yıllar sonrasında başlayarak şeffaf ve katılımcı bir siyasi yapı ile kurumsallaşmış bir demokrasi yapılanması, sivil toplumun da dâhil olduğu güçlü bir yönetim ile birlikte kurgulanmaktadır.

Bu araştırmanın varsayımları olarak sıralanan aşağıdaki üç ifade, işte tüm bu mevcut genel koşullar çerçevesinde ortaya çıkmaktadır.

- Katılımcı ve şeffaf bir demokrasinin geliştirilmesi için sivil toplum ve STK'ların güçlendirilmesi önem taşımaktadır.
- Sivil toplum ve STK yapılanmalarında ve aktivitelerinde merkez, büyükşehir ve metropoliten alan yoğunlaşması uzun vadeli etkinliği azaltıcı bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda coğrafik ve demografik yayılımın sağlanması ve aktif hale getirilmesi temel hedef olmalıdır.
- Katılımcı demokrasinin etkin bir şekilde yürütülebilmesi için kurumsallaşmış ve farklı kademelerin tanımlandığı bir yönetim sisteminde STK'lar önemli bir kademe oluşturmaktadır.

3.5. ARAŞTIRMANIN ÇALIŞMA GRUBU

Araştırmanın çalışma grubu olarak Elazığ ilinde faaliyet gösteren başlıca sivil toplum kuruluşları ve bu kuruluşlarda görev yapan temsilciler belirlenmiştir. Elazığ için görüşme yapılan ve STK statüsünde bulunan başlıca dernek ve sendikalar, Memur-Sen (Eğitim-Bir-Sen), Türk Eğitim-Sen, Elazığ İş Kadınları Derneği (ELİKAD), MÜSİAD ve Genç Elazıglılar Derneği'dir.

Bu araştırmanın çalışma grubunun belirlendikten sonra, Elazığ ilindeki seçilmiş STK'ları temsil edebilecek bir örneklem grubu seçilmiştir. Kılıç (2013: 44) bir araştırmada incelenmesi hedeflenen evreni nicelik ve nitelik bakımından temsil eden seçilmiş grubu örneklem, yapılan seçme işlemi ise örnekleme olarak

tanımlamaktadır. Araştırmanın örneklem belirleme sürecinde basit tesadüfi (seçkisiz) örneklendirme tekniği kullanılmıştır.

Bu teknik Özen ve Gül (2007: 399) tarafından, tanımlanmış bir evrendeki tüm örneklere, birbirinden bağımsız ve eşit fırsat tanıyan bir örnekleme yöntemi olarak tanımlanmaktadır. Özen ve Gül, bu tekniğin sahip olduğu güçlü temsil özelliği dolayısıyla nitel araştırmalarda en geçerli örnekleme yöntemi olarak kabul edildiğini ifade etmektedir. Bu doğrultuda, önceden belirlenmiş olan çalışma grubunun güçlü bir şekilde temsil edebilmesi ve bu gruba dâhil her bireyin davranış, tutum ve görüşlerine eşit bir temsil fırsatı verilebilmesi amacıyla basit tesadüfi örnekleme yöntemi seçilmiştir.

Yukarıda belirtilen dernek ve sendikalarda aktif olarak görev alan temsilciler ve dernekte yönetici pozisyonunda bulunan kişiler, bireysel katılım istekliliği ve dâhil oldukları STK'lar ve Elazığ kentinin güncel gelişimine olan ilgili dereceleri dikkate alınarak ana çalışma grubuna dâhil edilmiştir. Oluşturulan ana grupta Elazığ ilinde faaliyet gösteren toplam beş farklı STK'da görev alan toplam 25 görüşmeci adayından 10 kişi yukarıda belirlenen örnekleme tekniği çerçevesinde görüşmeci olarak çalışmaya katılmıştır.

3.6. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Görüşme yöntemi, belirli kişi ya da kişilerle, önceden planlanmış ve amaca yönelik bir şekilde, belirli bir konu ve tarihte yüz yüze veya iletişim araçları kullanılarak uygulanmaktadır. Bu yöntem, Padem (2012: 67) tarafından yapılandırılmamış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmış görüşme yöntemleri olarak üç başlık altında incelenmektedir. Görüşme sorularının koşullar doğrultusunda görüşme sırasında oluşturulduğu yöntem yapılandırılmamış; görüşülen kişinin özgür bırakılarak açık uçlu soruların ağırlıkta olduğu yöntem yarı yapılandırılmış; tüm katılımcılara genellikle önceden belirlenmiş aynı soruların sorulduğu ve belirli cevapların seçilmesinin istendiği görüşme yöntemi ise yapılandırılmış görüşme olarak adlandırılır.

Bu çalışmada uygulanan görüşme metodu olarak yapılandırılmış görüşme yöntemi seçilmiştir. Böylece görüşülen kesimin STK'lar ile ilgili mevcut koşullara ve sorunlara ilişkin daha geniş çaplı bilgi vermesinin sağlanması amaçlanmaktadır. Bu unsurlarıyla ele alındığında, çalışmamız Padem (2012: 69) tarafından da ifade edildiği çalışmada görüşmeler vasıtasıyla toplanan veri nitel özellikler barındırmakta ve böylelikle nitel yöntemli bir çalışma ortaya çıkmaktadır.

Çalışmada görüşmecilere yöneltilen yapılandırılmış özellikteki toplam 8 adet soruya ek olarak görüşmecilerin ilgili konuya ilişkin çalışma başlığına bağ kurabilecek fikirlerini derlemek amacıyla bir adet serbest forum sorusu eklenmiştir. Böylelikle çalışmanın kavramsal bütünlüğü çerçevesinde hazırlanmış sorulara ek olarak görüşme katılımcılarının yerel ölçekte bireysel ve kurumsal tecrübeleri doğrultusunda karşılaştıkları özel durumları da çalışmaya dâhil etme imkânı elde edilmektedir.

Veri toplama sürecinde, İslamoğlu ve Alınacı (2016: 221) tarafından yüz yüze görüşme tekniğinin önemli gereklilikleri arasında gösterildiği gibi, görüşme katılımcıları ile mutabık kalınan yer ve zamanda, uygun fiziksel koşulları sağlayan ofis ve dersliklerde görüşmelerin yapılması sağlanmıştır. Görüşme süreci 15 Aralık 2017 ve 11 Şubat 2018 tarihleri aralığında tamamlanmış, her bir görüşme için katılımcılardan ortalama bir saat katılım süresi talep edilmiştir. Görüşmelerin kayıt edilmesi için görüşmecilerin izni ve onayı alınmıştır.

3.7. ANALİZ TEKNİKLERİ

Araştırmada yapılan yüz yüze görüşmeler neticesinde elde edilen nitel verinin analizi, Özdemir (2010: 323) tarafından da ifade edildiği gibi, verilerin düzenlenmesi, kategorilere ayrılması, temaların keşfedilmesi ve sonuçta tüm bu sürecin rapora aktarılmasıyla şekillenen bir etkinlikler bütünü olarak tasarlanmıştır. Bu yaklaşım doğrultusunda, bu çalışmada derlenen görüşme kayıtları aşağıdaki süreçler takip edilerek nitel analiz süreçlerine tabi tutulmuştur:

Verilerin düzenlenmesi: Çalışma verilerini oluşturan görüşmeler dijital kayıt cihazıyla kaydedilmiş ve aynı zamanda önemli görülen noktaların kayıt altına

alınabilmesi amacıyla ilgili konuşma metinleri görüşme esnasında not alınmıştır. Her bir görüşmecinin ilgili soruya yaklaşımı, temsil edilen STK ve katılımcı görüşleri listesi altında, kısa ifadeler kullanılarak somutlaştırılmaya çalışılmış ve böylelikle temaların keşfedilmesi için bir temel oluşturulması amaçlanmıştır.

Kategorilere ayrılması: Veri analizine konu olan görüşme kayıtları, öncelikle her bir soru için ulaşılması amaçlanan temel bilgilere, sonrasında ise katılımcıların temsil ettikleri STK'lara göre kategorilere ayrılmıştır. Bu çalışmadaki bulguların analizi bölümüne de temel teşkil eden bu gruplandırma modelinde çalışmanın açıklığa kavuşturmayı amaçladığı ana konular, görüşme sorularıyla bağlantılı olarak şu şekilde sıralanmıştır:

- Yerel yönetimlerin karar süreçlerinde STK'lara yaklaşımı
- STK'ların yerel yönetim karar süreçlerine katkısı
- Yerel karar süreçlerinin şeffaflığı ve hesap verilebilirliği
- Temsilcilerin STK politika ve karar süreçlerine katılımı
- Özel sektör işbirliği ve ortak projeler
- Bölgesel ve ulusal düzlemde STK'lar ile işbirliği
- Bireysel katılımcı süreçlerde karşılaşılan zorluklar
- STK'ların yerel siyasete ve demokrasiye katkıları

Özdemir (2010: 323), nitel veri analizinde temel amacın, sosyal gerçeğin içerisinde gizli bir biçimde bekleyen bilginin gün yüzüne çıkartılması olduğunu belirtir. Yine bu süreçte araştırmacı kendi öznelliğini de çıktılara yansıtarak, araştırılmakta olan sosyal gerçeği tümevarım yöntemiyle sunmaktadır.

Bu bağlamda çalışmada elde edilen, düzenlenen ve kategorilere ayrılan verilerin temalarının keşfedilmesi, gerek kavramsal analizde ortaya konulan yaklaşımlar, gerekse araştırmacının gözlemleri ve tecrübeleri doğrultusunda ortaya

ıkan znelliğin yansımı doğrultusunda yapılan nitel analiz süreçlerinin son aşamasını oluşturmaktadır.

3.8. ARAşTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma, STK'ların siyasi yaşam ve demokrasinin gelişimi üzerindeki etkilerini Elazığ ili rneği üzerinden araştırmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın coğrafi alan sınırlılığı bulunmaktadır.

Çalışmada araştırmacının bireysel müracaatları ve ortak ağları kullanarak görüşme talebinde bulunduğu Elazığ merkezde konumlu toplam 8 adet dernek ve sendika içerisinden yukarıda isimleri belirtilen toplam 5 adet kuruluştan belirlenen kriterler çerçevesinde olumlu yanıt alınmış, diğer kuruşlar ile ise zaman, istek, birikim ve personel yetersizliği gibi gerekçelerle görüşme gerçekleştirilmemiştir. Bu koşullar altında araştırmanın sınırlılıkları arasında belirli STK'lardan alınan bilgi ve paylaşımları içermesi de yer almaktadır.

4. BÖLÜM: BULGULARIN SUNUMU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. GÖRÜŞME YAPILAN STK'LARIN ARKA PLANI

Araştırmanın yüz yüze görüşme sürecinde Elazığ ilinde aktif olarak faaliyetlerini sürdürmekte olan beş STK'dan toplam 10 temsilci ile farklı zamanlarda bir araya gelinerek çalışmanın konusu kapsamında görüşmeler yapılmıştır.

Aşağıda, görüşmelerin yapıldığı Memur-Sen (Eğitim-Bir-Sen), Türk Eğitim-Sen, Elazığ İş Kadınları Derneği (ELİKAD), MÜSİAD ve Genç Elazığlılar Derneği ve Elazığ'da sürdürdükleri genel faaliyetleri ile ilgili bilgi sunulmaktadır.

Memur-Sen, 1992 yılında kurulan Eğitimciler Birliği Sendikası'nın kurucu üyelerinin daha geniş kitlelere ulaşmak amacıyla 1995 yılında Memur Sendikaları Konfederasyonu (Memur-Sen)'ni hayata geçirmesiyle kurulmuştur ². Sendikanın bünyesine süreç içerisinde farklı memuriyet iş kollarını temsil eden birçok kamu sendikasının da katılmasıyla kuruluş 2001 yılında konfederasyon statüsüyle faaliyetlerini sürdürmeye başlamıştır.

Konfederasyona bağlı sendikaların tamamı 2014 yılı itibariyle toplu sözleşme yapma yetkisini kazanmış ve böylelikle yurt genelinde temsilcilik ve erişim imkânları arttırılmıştır. Güncel verilere göre yaklaşık 800 bin üye sayısına ulaşan Memur-Sen hali hazırda Türkiye'nin en büyük çatı STK'sı olma özelliğini korumaktadır.

Memur-Sen kurucu kadrosu tarafından 1992 yılında kurulmuş olan ve konfederasyon çatısı altında faaliyetlerini yürütmekte olan Eğitim-Bir Sen ³, 2017 yılı itibariyle toplam 420 binin üzerindeki üyesi ile Türkiye'nin en geniş katılımlı sendikası konumundadır. Elazığ'da faaliyetlerini 2003 yılından itibaren sürdürmekte olan sendikanın toplam iki şubesine kayıtlı yaklaşık 4.000 üyesi bulunmaktadır.

² Konfederasyon ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.memursen.org.tr/tarihce> (07.02.2018).

³ Sendika ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.ebs.org.tr/tarihce> (07.02.2018)

Türk Eğitim-Sen, “18 Haziran 1992'de kurulmuş olan ve Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri iş kolunda faaliyet gösteren bir sendika olup tam adı Türkiye Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri Kolu Kamu Çalışanları Sendikasıdır. Sendikanın temeli 1988 yılında, Türkiye’de memur sendikacılığı hareketinin alt yapısını oluşturmak amacıyla Ankara'da kurulan Türkiye Kamu Çalışanları Vakfı'na dayanır. Her iş kolundan memurların üye olabildiği bu vakıf kurulduktan sonra kısa sürede bütün Türkiye'de örgütlenen bu vakıf üyeleri Türkiye'nin memurlara sendikal hakların verilmesini de içeren İLO sözleşmesini kabul çalışmaları devam ederken kendi hizmet kollarında sendikalar kurmuştur. Zaten önceden vakıf çatısı altında örgütlü olmaları sendikaların kısa sürede kurulmasını sağlamıştır. Bu kurulan sendikalardan biri de eğitim çalışanlarının kurmuş olduğu Türk Eğitim-Sen'dir”⁴.

Kuruluşundan sonra 20 Haziran 1992'de yaptığı toplantıda ilk memur sendikaları konfederasyonu olan 'Türkiye Kamu-Sen'e bu kapsamda kurulan diğer 13 sendika ile birlikte katılma kararı almıştır. Sendika halen bu konfederasyon çatısı altında faaliyetlerine devam etmektedir. Sendika'nın Elazığ şubesi 1996 yılında faaliyetine başlamış ve yaklaşık 3.250 üyesiyle ilin önemli STK'ları arasında yer almaya devam etmektedir.

Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD), Türkiye genelinde 60 bin işletmeyi temsilen 11 bin üyesi bulunan ve faaliyetlerine 1990 tarihinde İstanbul'da başlamış olan bir “İşadamları Derneği”dir. MÜSİAD üyesi iş yerlerinin yaklaşık olarak 1,6 milyon kişiye istihdam sağlaması sebebiyle Türkiye'nin önde gelen ve etkin STK'ları arasında yer almaktadır. Derneğin yurtiçinde toplam 86 irtibat noktası bulunmakta, yurtdışında ise 68 farklı ülkede toplamda 181 nokta ile hizmet vermektedir. Bu irtibat noktalarından iş dünyası ve toplumsal konularda ilgili toplanan veriler, üyelerinin sorunları, görüş ve önerileri kamu kurum ve kuruluşlarına yerinde iletilmektedir. Ayrıca iş dünyasına olduğu kadar toplumun diğer kesimleri için de örnek bir eğitim, rehberlik, danışmanlık hizmetleri

⁴ Sendika ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz <https://www.turkegitimsen.org.tr/> (07.02.2018)

sunulmakta, uygulama ve çalışmalar, kamu yararı dikkate alınarak profesyonel bir düşünce zemininde hayata geçirilmektedir⁵.

MÜSİAD Elazığ şubesi 2002 yılında faaliyetlerine başlamış ve toplam 346 üyesi ile çalışmalarını yürütmektedir.

Elazığ İş Kadınları Derneği (ELİKAD) Görüşmelerin yapıldığı bir diğer STK olan ELİKAD, yukarıda sunulan diğer üç STK'dan farklı olarak yerel sivil toplum tarafından kurulmuş bir organizasyon özelliği taşımaktadır. Dernek, 2008 yılında kurulmuş, kar amacı gütmeyen bir kadın STK örgütüdür. ELİKAD'ın Elazığ iş dünyasında faaliyet gösteren toplam 385 üyesi, Elazığ'ın bir şehir markası olarak uluslararası platformda temsil edilmesini amaçlamaktadır⁶.

Genç Elazığlılar Derneği (GELDER) 2012 yılında Elazığ'da farklı sivil örgütlenmelerde faaliyet gösteren bir grup tarafından kurulmuş ve özellikle kentsel sorunları gündeme taşıyarak yeni gelişim alanları oluşturmayı hedeflemektedir. Derneğin hali hazırda toplam 275 üyesi bulunmaktadır.

4.2. GÖRÜŞME BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Görüşme bulguları, yukarıda sunulan STK'larda görevli ve yetkili temsilcilerle yapılan görüşmelerden elde edilen çıkarımların değerlendirilmesi sonucu oluşturulmuştur. Bu bölüm için belirlenen başlıklar, görüşmecilere yöneltilen toplam sekiz soruluk yarı yapılandırılmış görüşme sorularının içeriğiyle ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda her bir başlık sırasıyla EK-1'de sunulan görüşme soru formundaki ilgili soruyu temsil etmektedir.

Görüşme bulgularının sunumu ve değerlendirilmesi yapılırken, görüşmecilerin kişisel bilgi gizliliğinin korunması ve çalışma içerisinde anonim kalma talepleri dolayısıyla çalışmada temsil ettikleri STK unvanıyla bağlantılı kısaltmalar eşliğinde atıf yapılmaktadır. Her bir STK'nın belirli alanlarda uzmanlaşmış olması sebebiyle görüşmecilerin çalışmanın temel konusunu teşkil eden

⁵ Dernek ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz <http://www.musiad.org.tr/tr-tr/musiadla-tanisin> (07.02.2018)

⁶ Dernek ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz <http://www.elazigiskadinlari.com/hakkimizda.html> (07.02.2018)

katılımcı demokrasi alanına bakış açıları ve karşılaştıkları zorluklar farklılıklar içermektedir. Böylesi sübjektif bakış açısına dayalı bir görüşme metninin konu çerçevesinde tutulabilmesi için görüşmeler esnasında kullanılan yönlendirici soru ilaveleri aşağıdaki değerlendirmeye yansıtılmamış, araştırmacının çıkarımları sunuma ve yapılan değerlendirmeye esas alınmıştır.

Son olarak, sunum yöntemi olarak her bir soru grubunda verilen yanıtlar için öncelikle bir genel bir değerlendirme yapılmakta, ardından farklılaşan yanıtlara ilişkin betimlemelere yer verilmektedir.

4.2.1. Yerel Yönetimlerin Karar Süreçlerinde STK'lara Yaklaşımı

Kavramsal çerçeveden incelendiğinde yerel yönetimlerin karar süreçlerinde ilgili STK'ları gönüllü ve programlı bir şekilde karar mekanizmalarının bir parçası haline getirmesi ile yerel yönetimler ve STK'lar arasındaki ilişki daha güçlü ve toplumsal faydayı arttıran bir kimlik kazandığı görülmüştü. Görüşmenin ilk sorusu olarak katılımcılara yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde görüş alış verişi amacıyla yer alma konusunda gönüllü ve planlı bir talep gelip gelmediği sorusu yöneltilmiştir.

Yerel yönetimlerde yönetsel uygulamalar kavramsal analiz bölümünde de ifade edildiği gibi genel itibariyle belediye başkanları ve meclis tarafından yerine getirilmekte, kararlar belediye meclisinin ilgili organları tarafından alınmaktadır. İyi uygulama örnekleri göstermektedir ki, yerel yönetimler ve belediye meclis organları özellikle geniş kapsamlı kurulların oluşumu sırasında görüş alışverişinde bulunmak, farklı bakışlara yer vermek ya da dışsal bir uzman görüşünü alarak karar aşamasına varmaktadırlar. Ülkemizde uygulama örnekleri sınırlı olsa da, belediye meclisleri ile STK statüsündeki kent konseylerinin planlı komisyon toplantıları bu işbirliklerine bir örnek teşkil etmektedir.

Bu alanda Elazığ ilinde faaliyet gösteren STK temsilcileriyle yapılan görüşmelerde faaliyet alanları açısından iki farklı yaklaşımın ön plana çıktığı görülmektedir. Bunlardan ilki, yerel yönetimleri temsil eden belediye meclisi ile

teknik komisyon etkileşimine giren MÜSİAD ve ELİKAD temsilcilerinin ifadelerinde ortaya çıkmaktadır:

“Özellikle yatırım ve ekonomik temelli projelerde direkt olarak çağrı yapılıyor ve ilgili projelerin gelişim süreci ile ilgili bilgi alışverişinde bulunmak üzere sıklıkla davet alıyoruz”.

“Kentsel gelişim, yatırım proje değerlendirmesi ve bölgesel kalkınma projelerinin ölçeklendirilmesi gibi konularda yerel yönetimlerin bizimle daha açık bir iletişim yürütüyor”.

Çalışmamızın odak noktası olarak tespit edilen siyasi yaşam ve demokratik katılım açısından değerlendirildiğinde ise, STK temsilcilerinin yerel yönetimler ve belediye meclisleri tarafından teknik ölçekli kararlar dışında kalan karar süreçlerine dâhil etmedikleri ya da bu alanlarda gerçekleştirilen toplantı ve organizasyonlarda düzenli bir etkileşim geliştirilmediği görülmektedir.

Yapılan görüşmelerde Türk Eğitim Sen ve Memur-sen’i temsil eden katılımcıların ortak görüşüne göre,

“Yerel yönetim temsilcileri STK’ları siyasi açıdan bir güç merkezi olarak görmekte ve bu kuruluşların çevresinde toplanan kitlelerin ve üyelerin desteğini almaya önem vermektedir. Ancak bu durum daha çok çıkar birlikteliği izlenimi uyandırmakta ve yetkinin kamusal fayda için paylaşımını ya da yönetim katmanlarını değil çift taraflı güç edinmeyi teşvik eden bir yaklaşım olarak gerçekleşmektedir”.

Bu noktada özellikle Memur-Sen’i temsil eden görüşmecilerden birisinin ifadesine göre,

“STK yöneticileri, ilgili kitleye bir erişim merkezi olarak görülmekte ve kuruluşu temsil eden üyelerin değil STK yöneticilerininin dâhil olduğu bir iletişim ağı kurulmakta”.

Özetle, yapılan görüşmeler neticesinde yerel yönetimler ile STK’lar arasında gerçekleşen katılım pratikleri tabana yayılmayan, teknik görüş alışverişleri ve yöneticiler arasında gerçekleşen göreve odaklı bir iletişim türü görünümü sunmaktadır.

4.2.2. STK'ların Yerel Yönetim Karar Süreçlerine Katkısı

Yukarıdaki bölümde özellikle yerel yönetimlerin STK'lardan fikir alma ve karar mekanizmalarına STK'ları dâhil etme konusundaki yaklaşımları konu edilmekteydi. Görüşmenin ikinci sorusu ise ilkinden farklı olarak STK'ların yerel yönetimlerin karar süreçlerine dâhil olmak için uyguladığı stratejiler ve bu yönde geliştirdikleri proje örneklerini tespit etme amacıyla katılımcılara yöneltilmiştir. Ayrıca STK'ların aktif katılım girişimlerine karşı yerel yönetimlerin nasıl bir tepki gösterdiği ve yaklaşımları da bu soru kapsamında yöneltilmektedir.

STK'ların içinde yaşadıkları topluma olumlu bir katkıda bulunmak, gönüllülük esasına göre çalışmak ve sivil toplumun üretken kaynaklarını kullanarak yerel idarelere yeni bakış açıları sunmak gibi amaçları bulunmaktadır. Çalışmamızın kavramsal çerçevesinde de ifade edildiği gibi aktif yurttaşların oluşturduğu sivil toplum, temsili demokrasinin oluşturduğu demokrasi ve temsil hiyerarşisinin toplum yararına dönük bir şekilde yönlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Türkiye'deki mevcut koşullar açısından yaklaşıldığında, temsili demokrasinin bürokrasi çarkları arasında yapısal bir değişime uğradığı ve yerel yönetimlerin süreç içerisinde verimlilikten ve katılımcılıktan uzak, tabiri yerinde ise kapalı devre bir iletişim ağı içerisinde karar süreçlerini yürüttükleri yine bu çalışmanın kavramsal inceleme kısmında dile getirilmektedir. Bu hatırlatmalar doğrultusunda, görüşmecilerin yerel yönetimler ile aktif ve girişimci bir karar paylaşımına yaklaşımları, STK içerisindeki görev dağılımı ve STK'nın kendi misyonu açısından değişkenlik göstermektedir.

Yapılan görüşmelerde katılımcıların paylaşımları aşağıdaki şu ifadeler ile özetlenebilmektedir:

“STK'lar içerisinde hiyerarşik yapılanma olması bireysel öneri ve projelerin ilgili birimlere iletilmesini engellemekte ya da yavaşlatmaktadır”.

“Yerel yönetimler STK'lardan gelen talep ve önerileri memnuniyetle karşılamakta ancak bürokratik süreçleri birincil engel olarak başlangıçta ortaya koymaktadır”.

“STK’lardan gelen ısrarcı öneriler bir süre sonra şüpheyle karşılanmakta, uzun vadeli bir siyasi rekabet potansiyeli yaratabileceği kaygısıyla karşılanmaktadır”.

“Bu konuda basına düşen dikkat çekme ve yerel yönetimlerle STK’lar arasında bağ kurma görevine öncelik verilmemektedir”.

“Sunulan proje, öneri, ortaklık ve katılım teklifleri faydacı bir mantıkla değerlendirilmekte ve yerel yönetimlerin ne kadar fayda sağlayacağı dikkate alınarak olumlu ya da olumsuz şekilde yanıtlanmaktadır”.

STK temsilcilerinin bireysel faaliyetlerinden çok STK bünyesinde gerçekleştirilen projelere dikkat çekilerek yöneltilen bu soru için özetle STK temsilcilerinin çift taraflı bir bürokrasi engeliyle karşılaştıkları, proje tasarımı için harcanan sürenin büyük oranda daha verimli kullanılabileceğine yönelik inançları bulunduğu ve son olarak da tek taraflı siyasi rekabet algısı gereğiyle gerçek potansiyellerini kullanma motivasyonundan yoksun oldukları görülmüştür.

4.2.3. Yerel Karar Süreçlerinin Şeffaflığı ve Hesap Verilebilirliği

Günümüzde benimsenen yerel yönetim anlayışına göre yerel ve merkezi yönetim ve karar süreçlerinde şeffaflık, hesap verebilirlik ve açık iletişim gibi olgular vazgeçilmez nitelikler konumundadır. Aynı zamanda kamu idaresinde kabul görmekte olan etik değerler seti açısından da önem arz etmekte olan şeffaflık konusu kamu hizmetlerini ve sivil toplum ilişkilerini düzenleyen ilgili yönetmelik ve içtihatlarla temel teşkil etmektedir. Şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkesi, yerel yönetimler ile sivil toplum arasındaki mesafeyi azaltarak yapılan çalışmaların izinsiz denetlenmesini, diğer bir ifadeyle toplum için sağlayacağı faydanın tartışmasız bir şekilde artmasını sağlama kabiliyeti barındırmaktadır.

Görüşmenin üçüncü aşaması olarak görüşmecilere yöneltilen soru, yerel politika oluşturma ve karar süreçlerinde Elazığ ilindeki yerel yönetim unsurlarının sağladığı hesap verilebilirlik ve şeffaflık koşullarının STK’ların bakış açısından ne şekilde değerlendirildiğini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Yerel yönetimlerin açık iletişim yoluyla STK’ların gözlemine hazır durumda olmaları, onları bu yolda teşvik etmeleri, kamu kaynaklarının etkin kullanımı, STK’ların katılımcı yönlerinin

güçlendirilmesi ve uzun vadeli ortak faydaya dayalı bir işbirliği geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Yapılan görüşmelerde bu soruya ilişkin görüş birliğini yansıtır nitelikte bir yanıt olarak MÜSİAD temsilcisi aşağıdaki ifadeyi kullanmaktadır:

“Elazığ ilindeki yerel yönetimler, farklı karar mekanizmaları ve politika geliştirme süreçleri boyunca gerek ticari, gerek ekonomik, gerek kentsel projeler, gerekse idari alanlarda STK’ların şeffaflık gereksinimlerini yeterince karşılamamaktadır”.

Bu konuda GELDER temsilcisi görüşmeci:

“STK karar süreçlerine sadece bilgilendirme aşamasında yani kararlar alındıktan sonra dâhil ediliyor”.

Memur-Sen üyesi katılımcı ise:

“Şeffaflık ve hesap verebilirlik alanında yerel yönetimlerin STK’ları teşvik etmesi bir yana, bu durumun tam tersi bir olumsuz tepkiyle karşılanmaktadır. Bir itham veya açık arama benzeri yaklaşımla görevimizi yaptığımız yönünde bir önyargı var”.

İfadesini kullanmıştır. Ancak kişisel iletişimin mevcut olduğu durumlarda STK yönetici ve temsilcilerinin karar süreçlerinin arka planını izleyebilme imkânı bulması ve süreçlerle ilgili hesap alabilir konuma gelmesi söz konusu olabilmektedir. Bu durumda bireysel çabalarıyla ve özellikle yukarıda belirtilen zorlukları göze alarak, aslında şeffaf olmadığı düşünülen bir sistemden bilgi elde etme yolunu kullandığını belirten görüşmeciler ağırlıklı durumdadır.

STK’ların siyasi yaşamda katılımcılığı ve demokrasi kültürünü geliştirme hedefleri açısından bakıldığında, Elazığ örneğinde paylaşılan tecrübeler yerel yönetimlerin şeffaflığı sağlamaması ve denetlenebilir bir yönetim anlayışından uzak olması STK’ların çabalarını teşvik edici bir ortam oluşmamasına yol açmaktadır. Görüşme yapılan STK üyeleri arasında yaygın olan kanı bu durumun Türkiye’nin geneli için geçerli olduğu yönündedir.

STK bünyesinde görev alan bireylerin katılımcı beklentileri ve demokratik sivil toplum anlayışları da bu koşullar altında olumsuz yönde gelişim göstermektedir.

Benzeri bir durum STK'larda görev yapmak isteyen potansiyel aktif yurttaşların sayısının ve niteliğinin artmasının önündeki en önemli engellerden birisi olarak ifade edilebilecektir. Özetle, katılımcıların yerel yönetimlerin politika oluşturma süreçlerinde şeffaflığın bulunmadığı yönünde görüşleri ve bu durumun STK'ların siyasi katılım kültürü üzerinde olumsuz bir etki yarattığı görülmektedir.

4.2.4. Temsilcilerin STK Politika ve Karar Süreçlerine Katılımı

Yukarıdaki bölümlerde ağırlıklı olarak STK temsilcilerinin temsil ettikleri STK adına ve bireysel aktif yurttaşlık bilinçleri doğrultusunda idaresi altında buldukları yerel yönetimlerle ilişkileri, her iki yönlü katılım pratiklerinde yaşanan aksaklıklar, karar süreçlerinde teşvik edilip edilmedikleri ve şeffaf bir idare mekanizmasının bulunup bulunmadığı gibi dışsal etkileşim alanları değerlendirilmiştir.

Görüşmenin dördünü aşamasında ise STK temsilcilerinin üyesi oldukları STK ile iletişimde karşılaştıkları tavır, STK'ların yerel ve ulusal politika geliştirme süreçlerine katılım kolaylıkları ve bireysel proje geliştirme teşviklerinin ne derece sağlandığı sorgulanmaktadır. Diğer bir ifade ile yerel siyasetin dışsal aktörleri ile olan etkileşimlerine karşılaştıkları koşullara ilave olarak, bünyesinde aktif bir şekilde hizmet verdikleri STK'ların yerel politika geliştirme süreçlerine katılım bakımında ne gibi bir yaklaşımla karşılaştıklarının tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Dışsal siyasi aktörlerin STK'lar ve STK temsilcileri ile etkileşimleri açısından görüşme yapılan beş STK temsilcisinin de genel itibariyle ortak bir paydada fikir birliğine vardığı söylenebilecek iken içsel etkileşim ve katılım dinamikleri açısından katılımcı görüşlerinin önemli ölçüde farklılaştığı söylenebilecektir. Bu aşamada ön plana çıkan temel husus olarak yerel ve ulusal STK'ların politika geliştirme süreçlerindeki yapısal farklılıklar ve karmaşıklık düzeyinin aynı olmaması durumu söz konusudur.

Örneğin Türk Eğitim-Sen ve Eğitim-Bir-Sen üyesi olan görüşmeci,

“Elazığ şube içerisinde yetkili konumlarda olmamıza karşın bağlı olduğumuz sendikaların merkeziyetçi yaklaşımı sebebiyle politika yönlendirmesi ve katılım sağlama gibi bir imkânlarımız bulunmuyor ya da çok kısıtlı”.

İfadesini kullanmaktadır. Bunun yanı sıra kurumsallaşmış ve yurt genelinde faaliyet gösteren sendikalar olması ve özellikle bağlı buldukları çatı sendikaların da siyasi yönlendirmeleri dolayısıyla bireysel aktivite alanının kısıtlandığı görüşü kabullenilmiş durumdadır. Bu durum her sendikanın bir siyasi görüşü temsil etmesi ve Türkiye’de geleneksel olarak iktidara yakın sendikaların güç merkezi işlevi görmesiyle sonuçlanmaktadır.

MÜSİAD’ı temsil eden katılımcı bu durumu:

“Bölgesel kalkınma ve işbirliği projelerinde merkeziyetçi bir yapı olmasına karşın etkin ve aktif bir şekilde karar ve politika süreçlerine dâhil olabiliyoruz”.

Şeklinde ifade etmektedir. Bu durum üzerinde ilgili derneğin faaliyet alanının siyasi güç merkezinden göreceli olarak daha uzak bulunması ve iş dünyasının getirdiği girişken ilişki dinamiklerinin de etkisi olabileceği düşünülmektedir.

Ancak yine aynı katılımcı,

“İktisadi amaç taşıyan projeler dışında derneğin siyasi çizgisini aşamayız. Bizim muhafazakâr siyasi görüşümüz, birlikteliğimizin STK kimliğinde belirleyici unsurdur. Sosyal sorumluluk projelerini ikincil amaç olarak yürütmekteyiz”

İfadesiyle, derneğin tam anlamıyla üyelerine politika belirleme süreçlerinde alan yaratmadığı da ayrıca ifade edilmektedir.

Son olarak yerel yapılanmaya dayalı iki STK olan GELDER ve ELİKAD üyelerinin, içsel politika oluşturma süreçlerine katılımının güçlü bir şekilde teşvik edildiği, üyelerin STK’nın yol haritasını belirleyen kararlar ve süreçleri üzerinde oldukça etkin bir şekilde rol aldıkları ve bu süreçlerin tartışmasının açık iletişim yoluyla sürdürülebildiği yönünde cevaplar alınmıştır. Her iki STK’yı temsilen görüşülen birer yönetici ve üye yukarıda belirtilen içsel politika üzerinde söz sahibi olma durumunu yüz yüze iletişim, şeffaflık ve bölgesel konulara olan ortak ilgi ile açıklamaktadır.

Bu durumun etkileri ile ilgili devam sorusunda ise adı geçen yerel STK temsilcilerinin dışsal süreçte yerel birimler ve iş çevresi ile olan etkileşiminde verimlilik artışı sağladıkları, sorunları çözümleri ile birlikte ortak bir dil kullanarak paylaşabildikleri ve olumsuz deneyimler neticesinde ise farklı bir proje veya plan ile aynı iletişim kanallarını kullanabilme motivasyonu geliştirdikleri ifade edilmiştir. Bu durum çalışmamızın sonuçları açısından önemli bir tartışma başlığının ortaya çıkmasına yol açabilecektir.

Buna göre, üyelerin içsel süreçlerde daha aktif ve katılımcı olmasının sağlandığı STK'ların dışsal siyasi aktörlerle olan karşılaşmaları ve etkileşimleri, karar süreçlerinde almak istedikleri roller ve temel hedefleri doğrultusundaki motivasyonları diğerlerinden önemli ölçüde farklılaşabilmektedir. Bu noktada merkezî olmayan bir STK yapısının da üyelerin demokratik katılım kültürlerinin olumlu yönde gelişimine katkı sağladığı ifade edilebilecektir.

4.2.5. Özel Sektör İşbirliği ve Ortak Projeler

Araştırmanın amacı ve kavramsal çerçevesinde ağırlıklı olarak STK'ların ve sivil toplumun siyasi katılım ve demokratik gelişim üzerindeki etkileri incelenmektedir. Son yıllarda STK'ların toplumsal rolleri, bölgesel projelerde sağladıkları etkinlik ve yerel karar mekanizmalarında alacakları görevler daha çok tartışılmaya başlanmış ve bu doğrultuda farklı yönetim stratejileri ortaya konulmuştur.

Çalışmamızda bu stratejiler içerisinde çok katmanlı yönetim stratejisi hedef uygulama modeli olarak belirlenmişti. Bunun altında yatan en önemli sebepler arasında ise siyasete toplumsal katılım ve demokratik gelişim olgularının tarihsel süreçte ekonomik verimlilik ve gelişim ile birlikte ilerlediğinin görülmesi, bu sebeple yönetim modellerinde ekonomik işbirliği süreçlerinin önemli bir konum elde etmiş olması yer almaktadır.

Özel sektör STK işbirliği toplumsal refahın artırılması, uzun vadeli ortak projelerin temelini atılması, toplumsal kabulün sağlanması, daha geniş kitlelerin süreçlere dâhil edilmesi ve sonuç odaklı proje pratiklerinin STK'lar ve üyeleri

açısından geliştirilmesi yönünde büyük önem sağlamaktadır. İyi uygulama örnekleri incelendiğinde dünyanın birçok gelişmiş ülkesinde STK'ların özel sektörle yaptığı işbirliği "kazan-kazan ve kazandır" amacına hizmet etmekte, STK'ların toplumsal kabulünü, demokratik rollerini ve katkılarını güçlendirici etki sağlamaktadır.

Bölgesel sosyoekonomik dinamikler açısından Elazığ son yıllarda nitelikli göç veren ve niteliksiz işgücü göçü alan bir bölge konumundadır. Yine yapılan bölgesel analiz kısmında da değinildiği üzere yeni sanayi yatırımları açısından Elazığ ilinde mevcut bulunan potansiyel değerlendirilememekte, Türkiye ortalamasının altında bir sanayileşme ve makine yatırımı olduğu görülmektedir.

Görüşmelerde STK temsilcileri tarafından ortak bir paydada sunulan gerekçeler yukarıda belirtilen bölgesel şartlarla paralellik arz etmektedir. Bu bağlamda ELİKAD ve MÜSİAD derneklerinin temel kuruluş amaçları ve yapıları itibarıyla özel sektör ile STK işbirliğini bünyesinde barındırdıkları ve ilgili sosyal projelerde daha sıklıkla görev aldıkları görülmektedir.

MÜSİAD temsilcileriyle yapılan görüşmede, sosyal sorumluluk projelerine kurumsal olarak yaklaşan ve bu alanda özel sektör ile yerel STK'lar arasında köprü vazifesi gören bir yaklaşıma sahip bir organizasyon yapısı ile karşılaşılmıştır. MÜSİAD tarafından özel sektör STK işbirliği çerçevesinde 2015 yılından itibaren Türk Eğitim Sen ile ortak yürütülen bir proje kapsamında her yıl Elazığ'daki bir Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'nun (YİBO) fiziksel tadilatı, sarf malzemesi temini ve teknolojik altyapının geliştirilmesi sağlanmaktadır.

ELİKAD, bu alanda aktif girişimleriyle bir adım ön plana çıkmaktadır. Bu alanda son üç yıl içerisinde görev alınan faaliyetlere örnek olarak görüşmeciler iş dünyasının desteğini alarak çok sayıda projede yer aldıklarını belirtmiştir. Bunlar arasında üreten ev kadınlarının mikro krediler yoluyla desteklenmesi, fuar ve kermes gibi etkinliklere alan, stant, reklam ve ek gelir yaratılması, girişimci fikirlere sahip gençlerin TUSİAD ile ortak bir proje kapsamında desteklenmesi gibi projeler halen sürdürülmektedir. Ayrıca birçok ücretli seminer ve konferans için katılım imkânı yaratılması ve farklı eğitim kurumlarına nakdi ve ayni destek sağlanması gibi projeler de dönemsel olarak özel sektörün desteği alınarak gerçekleştirilmektedir.

4.2.6. Bölgesel ve Ulusal Düzlemde STK'lar ile İşbirliği

Elazığ bölgesinde faaliyet göstermekte olan STK'ların incelendiği önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi, ilde aktif olarak faaliyet göstermekte olan STK sayısı 750 adede ulaşmaktadır. Bunların önemli bir bölümü belirgin bir iş kolu, bölgesel dayanışma ve yardımlaşma derneklerinden oluşmaktadır. Bu açıdan bakıldığında bölgesel STK temsilcilerinin de görüşmelerde verdikleri bilgi doğrultusunda, ilde nitelikli ve geniş çaplı bir toplumsal etkinliği sağlayabilecek STK'ların sayısı oldukça düşük bir seviyededir.

Mevcut koşullar çerçevesinde ortak çıkarların belirgin ve etkin platformların sınırlı olduğu da dikkate alınır, Elazığ ilinde faaliyet gösteren STK'lar arasında işbirliği ve iletişim kanallarının aktif bir şekilde işlerliğinin sağlanması, ortaya çıkabilecek sinerjinin boyutu açısından büyük önem arz etmektedir. Yapılan görüşmelerde STK üye ve temsilcilerinin üzerinde hemfikir oldukları bir diğer başlık ve sorunsal olarak karşımıza planlı iletişim konusu çıkmaktadır.

Yapılan görüşmelerin sonuçları incelendiğinde, Elazığ sivil toplumunda iş birliği ve planlı iletişim kültürünün oldukça zayıf olduğu, sadece aynı iş-ilgi kolunda faaliyet gösteren STK'ların ya da aynı çatı STK örgütü altında faaliyet gösteren STK gruplarının arasında dönemsel iletişim ağları bulunduğu görülmektedir. Katılımcıların ifadesiyle, birçok STK bir ya da birkaç yani sınırlı adette partner STK ile güç birliği türünde bir ortaklık kurmuş durumda ve bu ortaklıklar kendilerine en çok benzeyen STK'lar ile yapılmakta.

İşbirliği ve planlı iletişim olgularının özünde demokrasi kültürüne katkısı ise ancak farklı çevrelerden, farklı görüşlerden ve farklı ilgi alanlarından STK'ların bir araya gelmesi ve tartışabilmesi ile sağlanabilecektir. Bu durum Memur-sen temsilcisi katılımcı tarafından,

“Sivil toplum, Elazığ bölgesel koşullar içerisinde bir güç edinme, gücü koruma veya kendini savunma çatısı haline dönüştü”.

şeklinde ifade edilmektedir.

Önceki bölümlerde vurgulanan şeffaflık olgusu sivil toplumu kapsayan tüm alanlarda giderek önemini artırmakta, açık ve müzakereci bir sivil toplum ikliminin kabul gördüğü bir değerler dizisine (paradigma) doğru varılmaktadır. MÜSİAD temsilcisi tarafından bu soruya yönelik cevap,

“MÜSİAD gibi ulusal ve uluslararası ölçekte faaliyet gösteren bir STK’da dahi yerel düzlemde örgütlenmenin ortaya çıkardığı fırsatların görmezden geliniyor”

MÜSİAD bünyesinde birçok ulusal ve uluslararası STK ile organik işbirliği projelerinde yer almalarına karşın yerel STK’ların kendileri ile yeteri kadar işbirliği talebinde bulunmadığını, önemli bir paydaş etkileşimi fırsatının kaçırıldığını ve bu durumun yurttaşların sivil toplum katılımının önündeki uzlaşmacı açılıma ket vurduğunu ifade etmektedir. Benzeri bir yaklaşım GELDER yetkili temsilcisi tarafından da teyit edilmiş fakat işbirliği fırsatlarının benzeri faaliyet alanında aktivite gösteren STK’lar tarafından dikkate alınırken ulusal ve bölgesel olarak farklı alanlarda faaliyet gösteren STK’ların işbirliği taleplerine çoğu zaman olumsuz yaklaştığını belirtmektedir.

ELİKAD temsilcisi, bölgesel ve ulusal STK’lar arası programlı iletişimin dar kapsamlı olmasının temel sebebi olarak;

“Toplumumuz, içe kapalı kimlik örgütlenmeleri ve demokratik kültürün yakın geçmişte ortaya çıkan demokrasi esintileri sonucunda ürkek bir kimlik kazandı. Bu durum zaman içerisinde sivil toplum da dâhil olmak üzere toplumsal grupların sorunlarını ve projelerini birbiri ile paylaşmak yerine idari otoritelere götürmelerini teşvik eden bir kamusal alan ve temsili demokrasi modelinin varlığından kaynaklanıyor”

İfadesini kullanmıştır.

Eğitim-Bir Sen ve Türk Eğitim Sen temsilcileri ise ortak bir bakış açısıyla programlı iletişim aktivitelerinin gerekliliği üzerinde durmakta, bunun sağlanamamasının sebebini ise müzakere kabiliyetleri ve ortak paydalarının bulunmasına karşın STK’ların temsil ettiği farklı sınıf, kimlik ve ideolojilerin yarattığı üstü örtülü kutuplaşmaya bağlamaktadır. Ancak yine de özellikle iki eğitim sendikasının birçok ortak çalışma yaptığı, toplumsal ve eğitim sistemi ile ilgili

sorunlara birlikte tepki gösterdiği ve kurumsal olmasa da bireysel olarak üyeler arasında güçlü bir iletişim ağı bulunduğunu belirtmişlerdir.

Yukarıdaki değerlendirmeler sonucunda elde edilen en önemli çıkarımlar arasında demokratik kültür ve müzakereci kimlik yapısında beliren bazı karakteristik özellikler dolayısıyla bölgedeki ve hatta ülkemizdeki sivil toplumun birbirini güçlendirici ve planlı bir iletişim dinamiğinden uzak olduğudur. Bu durumun geliştirilebilmesi için çatı STK işlevi gören kuruluşların teşvik edici yaklaşımlarının önemli sonuçlar doğurabileceği bazı görüşmeciler tarafından da ifade edilmiştir.

4.2.7. Bireysel Katılımcı Süreçlerde Karşılaşılan Zorluklar

STK'lara bireysel katılımın sağlanması, sürdürülmesi ve bu durumun sadece niceliksel değil niteliksel olarak da bir üst seviyeye çıkarılması, yapılan görüşmelerde ve bölgesel STK verilerinde açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Elazığ ilinde STK'lar bünyesinde aktivitelerini sürdüren kayıtlı yurttaşların nüfusun yüzde 8,3'ünü teşkil etmesi ve bu oranın Türkiye ortalaması olan yüzde 12,5'lik oranın hayli gerisinde yer alması bölgesel olarak atılacak adımların hayatiyetini de artırmaktadır.

Eğitim-Bir Sen ve Türk Eğitim Sen temsilcileri bu konuda farklı yaklaşım benimsemektedirler. Öncelikle her iki STK'nın temsilcileri de üye sayısını arttırmak için gerçekleştirdikleri çabanın karşılığını yeteri kadar alamamaktan yakınmaktadırlar. Eğitim-Bir Sen yetkilisi bu durumu,

“Biz iktidar destekli bir sendika değiliz ve bu sebeple üye sayısını artırma konusunda sistemik sıkıntılarla karşılaşıyoruz. Bu konuda belirgin bir baskı altında faaliyetlerimizi sürdürmek durumunda kalıyoruz”

Şeklinde açıklamaktadır. Mevcut koşullarda bire bir temsilci görüşmeleri her iki teşkilat için de temel üye kazanım yöntemleri olarak ortaya çıkmakta, üyelerin eğitim meslek grubuyla sınırlı olmasından dolayı ise üye kazanımının ancak sendika değişikliği durumunda gerçekleşeceği dile getirilmektedir. Bu durum meslek odaklı sivil toplumların üye rekabeti yaşadıkları örneklerden sadece birisini teşkil etmekte ve görüşme yapılan Türk Eğitim Sen yetkilisinin ifadesiyle daha iyi kazanımlar sunan sendikanın üye sayısını artırdığı bir kamusal alan ortaya çıkmaktadır.

Ticari ve sosyal işbirliği odaklı grubu temsil eden diğer üç STK'nın temsilcileri ise bireysel katılım ve üye kazanımı süreçlerinde bu gibi bir sıkıntıyla karşılaşmadıklarını, üye sayısını artırma amaçlarının ön planda olmadığı ve nitelikli üye yapısının öncelikli hedefleri olduğu konusunda benzeri ifadeler kullanmaktadır. Bu alanlarda nitelikli üye sayısının artırılması ise her üç STK'nın temsilcileri açısından var olan bir sorun olarak ifade edilmektedir. Bu aşamada bu grupta yer alan altı görüşmeciye de yeni üye kazanımında katılımcı davranışlarda bölgesel bir çekingenlik ya da sivil topluma yönelik bir soğukluk gözleyip gözlemedikleri sorulmuş ve genel olarak böyle bir sorunun bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

Görüşmecilerin ifadelerinde sırasıyla nüfus dağılımının kentsel alanda değil kırsal alanda yoğunlaşmış olması, kadın nüfusun eğitim oranlarındaki düşüklük ve niteliksiz göç gibi bölgesel faktörlerin nüfus – dernek üyeliği gibi kriterlerin üzerinden bölgenin sivil toplum etkinliğinin değerlendirilmemesi gerektiği fikri ağırlık kazanmaktadır. Elazığ bölgesinde yetişen göreceli olarak yüksek eğitim sahibi ve nitelikli bireylerin göç etmesi de sivil toplumun ihtiyaç duyduğu insan kaynaklarına erişimini zorlaştıran önemli bir gerekçe olarak dile getirilmiştir.

Bu soruya verilen cevaplar neticesinde, sivil topluma katılım süreçlerinin demokratik bir kültür birikimi üzerinden değil ağırlıklı olarak paydaşlık, faydacılık, ısrarcılık, karşıtlık veya ideolojik yakınlık gibi unsurlar üzerinden gerçekleştiği görülmektedir. Özellikle demokratik katılımılığı ön plana alan, sendikal hakların savunulduğu daha siyasal bir kimlik içeren Eğitim-Bir Sen ve Türk Eğitim Sen gibi STK örneklerinde de görüldüğü üzere kavramsal olarak demokratik gelişime ev sahipliği yapması öngörülen STK'lar tam tersine birer kutuplaşma ve siyasal rekabet alanı haline dönüşebilmektedir.

4.2.8. STK'ların Yerel Siyasete ve Demokrasiye Katkıları

Görüşmelerde yarı yapılandırılmış nitelikte katılımcılara yöneltilen, STK'ların yerel siyasi yaşama ve demokrasinin geliştirilmesine ne gibi katkılarda bulunduğu sorusuna verilen yanıtlar ve değerlendirmesi sunulmaktadır.

Yukarıda yapılan değerlendirmelerin de katkısıyla, STK'ların gerek ulusal gerekse bölgesel düzlemde demokrasinin geliştirilmesi ve yerel siyasete katılımın güçlendirilmesi için önemli bir platform oluşturdukları genel kabul görmektedir. Bununla bağlantılı bir şekilde sivil toplumun farklı kamusal alanları bir araya getirici ve birleştirici etkisi, toplumsal boyutta etkinliği hissedilebilecek yönetim pratiklerini de ortaya çıkarmaktadır. İlgili yönetim pratikleri kamu kuruluşları, yerel yönetimler, iş dünyası ve STK'ların etkileşim içinde bulunduğu çok katmanlı bir düzlemi toplumsal fayda için bir araya getirmeyi amaçlamaktadır.

Kavramsal yönetim stratejileri kamusal alanda bireylerin etkin ve faal bir şekilde süreçlerde rol almaya hazır olduğu, birleştirici demokrasi pratiklerinin yerleşik ve işler halde bulunduğu bir çevreyi yani ideal koşulları öngörerek varsayımlarını sürdürmektedir. Ancak Türkiye gibi özellikle modern sivil toplumun dünya üzerinde gelişimini farklı bir boyuta taşıdığı 1970'lerin sonu ve 1980'li yılların başlangıcında uzun süreli demokrasi kesintileriyle toplumsal hayatın şekillendiği bir coğrafyada aktif yurttaşların sivil toplum bilincinde önemli farklılaşmalar ortaya çıkmıştır. Bu sebeple sivil toplumun gelişim sürecini sağlıklı bir ivme ile hızlandırabilecek yönetim pratiklerinde bireylerin katılımının sürece yayılarak demokratik kültürün bir parçası haline getirebilmek daha önemli bir konum kazanmaktadır.

Elazığ ilinde görüşülen sivil toplum temsilcilerinin de STK'ların demokratik kültüre katkısına bu gerçeklik doğrultusunda yaklaştıkları görülmektedir. Öncelikle MÜSİAD üyesi görüşmecinin fikirleri önem arz etmektedir:

“Demokratik pratiklerin geliştirilebilmesi için Elazığ'da daha fazla gerçek STK oluşumu gerçekleşmemiz şart. Ülkemizde STK tanımı henüz doğru bir şekilde yapılmamış durumda. Örneğin kısa bir süre önce yapılan MÜSİAD toplantısında bu konuya değinilmişti. Orada Türkiye'de var olan toplam STK sayısının resmi kayıtlarda gösterilenin sadece yüzde 15'i kadar olduğu söylenmişti. Elazığ için de bu oranın doğru olabileceğini düşünüyorum”.

MÜSİAD üyesi görüşmeci, STK olarak tanımlanan hobi, hayvanseverlik, himayecilik ve hemşerilik vs. odaklı örgütlerin kendi tanımlarıyla hak sağlama ve toplumsal faydayı gözetme amaçlı gerçek birer STK değil tam anlamıyla dernek işlevi gördüğü ve birçoğunun devlet teşviki alabilmek amacıyla liste isimlerinden

oluştugu gerçeğinin görmezden gelindiğine işaret etmektedir. Bu yaklaşıma göre, ülkemizde sivil topluma katılım oldukça düşük seviyededir ve demokrasinin güçlendirilmesi, siyasi katılımın artırılabilmesi için öncelikle sivil toplum diye bir bilincin oluşturulması, sonrasında siyasi kültüre adapte edilmesi gerekmektedir.

Türk Eğitim Sen üyesi görüşmeci,

“Mevcut temsili demokrasi pratikleri içerisinde STK’ların siyasi unsurlar tarafından birer fayda merkezi olarak görülüyor. Uzun vadede kendilerine siyasi bir ortak olma tehdidi barındırıyoruz ve bu durumun rekabete dönüşeceği algısının yaygın. Elazığ özelinde sendikalar ve sivil toplum gerçek anlamda hak savunuculuğu yerine hangi parti olursa olsun iktidara yakın bulunma ve rant elde etme konumu haline dönüşmüş durumda. Bu şartlar altında demokratik işbirliği ve gelişimden söz etmek ne kadar anlamlı olabilir?”.

görüşünü paylaşmıştır. İkinci olarak ise ilk görüşmeciyle benzer bir şekilde nitelikli STK azlığı dolayısıyla mevcut koşullarda STK’ların demokratik gelişime katkı sağlamayacağı, aksine cepheleşmiş yapısıyla demokratik katılımı zorlaştırıcı etki sağlayacağını belirtmiştir.

Memur-sen üyesi olan katılımcı ise mevcut STK yapılanmasında karşılaşılan en önemli sorunun aktif üye sayısındaki dengesizlik ve aktif üye profilinin niteliksel durumu ile ilgili olduğunu söylemiştir. Görüşmeci,

“Elazığ örneğinden yola çıkarsak, Memur-Sen’de ve iletişim içinde olduğum tüm diğer STK’larda orta yaş ve üzeri erkek üye ağırlıklı küçük grupların güçlü kontrolü bulunduğunu görüyorum. Bu sebeple genel itibariyle buralar yeni fikirlere kapalı yapılar haline dönüştü”.

ifadesiyle bu gibi bir homojen yönetim bakışının işbirliğini dışlayan, kontrolcü, şeffaflıktan uzak ve idari hırslarla şekillenen bir STK profili olarak tanımlanabileceğini belirtmektedir. Genç, idealist, yapıcı ve enerjik bir STK modeli geliştirilmeden demokratik kültürün geliştirilebileceğine inanç duymadığını da dile getirmiştir.

ELİKAD üyesi görüşmeci, kendi hedef kitlelerini oluşturan kadın girişimciler veya girişimci olmak isteyen kadınlar açısından yaptığı değerlendirmesinde,

“Ulaştığımız sonuçlar kesinlikle kadınların katılımcı süreçlerde aldığı rolleri değiştiriyor. Demokratik gelişim ve kadınların toplumsal konumunun güçlendirilmesi bakımından önemli geri bildirimlere erişiyoruz”.

İfadesini kullanmıştır. Özellikle kadınların ve eğitimli gençlerin STK’ların yönetim kademelerinde aldıkları sorumluluk ve rollerin çeşitlenmesinin en azından uzun vadeli sonuçlar açısından önemli bir fark yaratabileceğini düşünmektedir.

Bu noktada STK’ların niteliği ve topluma gerçekten katkı sağlamasının temel vurgu olacağını belirten katılımcı, kendi faaliyet planları çerçevesinde kadınların toplumsal yaşamda daha fazla rol üstlenmelerine ve üretkenliğin desteklenmesine odaklanarak gerçek anlamda sivil toplumun hitap edebildiği ve güven sahibi olan bir kamusal alan yaratma fırsatı bulduklarına işaret etmektedir. Böylelikle, her ne amaç ve hedefle olursa olsun toplumsal katkıyı ön planda sağlayamayan yani katılımcılara ortak bir fayda, kimlik, duygu vs. vaat etmeyen STK’ların ne demokratik e toplumsal bir gelişimi sağlamayacağını belirtmiştir.

Son olarak GELDER yetkili temsilcisi bu konudaki görüşünü,

“Demokratik kurumlar ülkemizde oluşumunu hala sürdürüyor ve mevcut STK’ların fazla politikleşmesi sonucunda zaman zaman amaç dışı faaliyetlerde bulunduğumuza yönelik yaygın bir algı var. Bu sebeple Elazığ özelinde aktif yurttaş da olsa genel algının sivil toplum faaliyetlerine şüpheyile yaklaşma eğilimi taşıyor”.

şeklinde dile getirmiştir.

Bu algıyı kırabilmek ve yurttaşların sivil topluma gönüllü olarak daha sıcak yaklaşabilmeleri için öncelikle demokratik pratiklerin yeniden tanımlanması ve daha sivil bir anayasanın hazırlanmasının gerekliliği son görüşmecinin temel vurgusunu oluşturmaktadır.

5. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada STK'ların siyasi katılım süreçleri ve demokrasinin geliştirilmesi açısından etkileri, Elazığ örneği çerçevesinden incelenmiştir. Yarı yapılandırılmış soru tekniğiyle hazırlanan ve toplam sekiz sorudan oluşan bir soru seti kullanılarak Elazığ ilinde faaliyet gösteren beş ayrı STK'nın temsilcileriyle yapılan yüz yüze görüşmeler bu çalışmanın birincil veri kaynağını ve araştırma yöntemini oluşturmaktadır. Çalışmanın sonuçlarına her bir sorunun kavramsal çerçevede belirlenen teorik yaklaşımlarla uyumluluğu ve Türkiye'nin sivil toplum gelişim sürecindeki yapı taşları dikkate alınarak yorumlanmasıyla ulaşılmakta ve bu bölümde ana başlıklarıyla sunulmaktadır.

Ülkemizde sivil toplum olgusu yüzyıllar öncesinde gelişimine vakıf kavramının yaygınlaşmasıyla başlayan, günümüzde ise modern sivil toplum akımlarından küreselleşme yoluyla tüm dünyayı etkilemesiyle ilerleyen bir çizgidedir. Bu durum oldukça köklü bir geleneğin yanı sıra bölgesel ve ulusa ve kültüre has özelliklerle şekillenen ve küresel gelişmelerden etkilenen çok boyutlu bir sivil toplum karakteri oluşturmaktadır. Özellikle 1960'lı yıllardan başlayarak 1990'lara kadar süregelen periyodik demokrasi kesintileri, Türkiye'de günümüzde ortaya çıkan siyasi kültürün katılımcılıktan ve aktif yurttaşlık kurumundan uzak bir nitelik kazanmasının altında yatan en önemli etkenler arasında yer almaktadır.

Sivil toplumun yurttaşları aktif bir katılıma teşvik etmesi ve demokratik bir kamusal alan yaratılması üzerindeki etkisi bilinmektedir. Özellikle etkin yönetim modelleri ile STK'ların dâhil edildiği çok katmanlı yaklaşımlar yurttaşların devlet, yerel yönetimler ve özel sektör ile işbirliğine dayalı kurumsal bir sivil toplum anlayışının bir parçası olmasını, dolayısıyla karar süreçlerindeki rolünü güçlendirici bir etki oluşturmaktadır.

Çalışma kapsamında yapılan görüşmeler Elazığ örneği için STK'ların genel itibarıyla belirli kısıtlar dolayısıyla yukarıda ifade edilen yönetim sistemlerine etkin bir şekilde adapte olamadıklarını ortaya koymaktadır. Bu kısıtlar ve etkin olmayan

yapıyı belli başlı özellikleriyle tanımlamak bu çalışmanın sonuçları açısından önem taşımaktadır.

Görüşmelerde vurgulanan öncelikli konulardan ilki, Elazığ ilinde yerel yönetimlerin STK'lara yaklaşımında şeffaflıktan uzak, faydacı ve şüpheli bir yaklaşımın hâkim olduğudur. Yerel yönetimler karar süreçlerinde teknik kurullar haricinde herhangi bir danışma kurulunda STK'larla işbirliği yapma pratiğinden uzaktadırlar. Bu durum diğer taraftan STK temsilciliklerinin de yerel yönetimlerin bu pratiğini değiştirmek üzere aktif bir çözüm üzerinde çalışmadığı ve proje odaklı girişimlerin ön plana çıkmadığı iki yönlü olumsuz bir etkileşim çerçevesinde gerçekleşmektedir.

Görüşmelerde varılan ikinci önemli sonuç göstermektedir ki, yerel yönetimlerin karar süreçlerinde söz sahibi olmaktan uzak durumdaki STK'lar, aynı zamanda kendi içsel müzakere ve katılım mekanizmalarını da henüz etkin bir şekilde oluşturmamışlardır. Bu bağlamda STK üyeleri ve temsilcileri, kurumsal yapılar söz konusu olduğunda bölgesel ve ulusal STK politikalarının belirlenmesinde etkisiz bir pozisyondadır. STK'lar arası iletişim ve işbirliği açısından incelendiğinde ise ancak aynı ilgi alanı veya meslek grubu içerisinde yer alan STK'lar proje temelli veya güç birliği amaçlı işbirliği sağlamakta, diğer pek çok durumda ise birbirlerine rakip ya da politik karşıt konumunda yer almaktadır. Yeni üyelerin STK'lara kazandırılması ise ancak kâğıt üzerinde geçişler ile mümkün olabilmektedir.

Yukarıda temel özellikleri verilen STK ilişkiler ağının görünümünü özetlemek gerekirse, yerel yönetimler, diğer STK'lar ile ve üyeleri ile olan ilişkilerinde çift yönlü bir şeffaflık eksikliği bulunmakta, işbirliği yerine rekabet, katılım yerine ise korumacı-dışlayıcı bir yaklaşım söz konusu olmaktadır.

Bu çalışmanın öncelikli ilgi alanı olan demokratik kültürün gelişimi ve katılım alanında STK'ların rolleri yukarıda ortaya çıkan veriler eşliğinde incelendiğinde özellikle ön plana çıkan hususlar Türkiye'de yerleşik siyaset ve temsili demokrasinin getirdiği devlet odaklı girişimcilik pratikleri ile STK'ların niteliksel eksikliklerine odaklanmaktadır. Görüşme sonuçları, Türkiye'de istatistiklerde STK olarak adlandırılan kuruluşların önemli ölçüde toplumsal faydaya

yönelik amaçları bulunmayan, hobi ve güç birliği eksenindeki kuruluşlar olduğu ve görünen sivil toplum katılımının çok daha altında bir kitlenin gerçekte siyasi ve demokratik kaygılarla sivil topluma dâhil olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle yurttaşların katılımcı kimliklerini sergileyebilecekleri yüksek nitelikli bir STK birikiminin oldukça düşük seviyede olması, demokrasi kültürünün gelişiminin önünde önemli bir engel teşkil etmektedir.

Bu doğrultuda STK'ların demokratik gelişim üzerindeki etkilerini güçlendirici pratiklerin gelişimi öncelikle STK olgusunun belirgin bir çerçeve içerisinde yeniden tanımlanması, yurttaşların katılımını teşvik edecek politikaların uygulanması son olarak da genç, yenilikçi ve modern kadroların idari sorumluluk almaya teşvik edilmesinin uzun vadeli gelişim sürecinin en önemli yapı taşları olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Abay, A.R. (2004) Sivil Toplum ve Demokrasi Bağlamında Sivil Dayanışma ve Sivil Toplum Örgütleri, 3.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 24-26 Kasım, Eskişehir, 271-281.

Akay ve Kurma (2005) Sivil Toplum Tartışmaları, Bilgi Üniversitesi Ders Notları Veri Tabanı, https://stk.bilgi.edu.tr/media/cd/01/doc/okuma_01-2.pdf Erişim tarihi: 11.05.2018.

Akçadağ E (2010) Avrupa Birliği Sürecinde Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü, <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/siviltoplumkuruluslari.pdf> Erişim tarihi: 03.01.2018

Akçeşme, F. (2013) Sivil Toplum ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Yeri, Emek ve Toplum Dergisi, Cilt: 2, Yıl: 2, Sayı: 4, 202-225.

Akdemir, A., Marangoz, M., Temel, S. ve Sümer, B. (2006) Türkiye'de Eğitim Alanında Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerinin Sürdürülebilirliğinin Kurumsallaşma Bağlamında Değerlendirilmesi, III. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, 9-10 Aralık 2006, Çanakkale, 331-343.

Aksoy, N. ve Torun, M. (2006) Türkiye'de STK'ların Sivilliği, III. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, 9-10 Aralık 2006, Çanakkale, 49-56.

Akşit. B., Cengiz, K., Küçükural, Ö. ve Tol U. U. (2003) Türkiye ve Ortadoğu'da Sivil Toplum Tartışmaları: Sivil, "Mivil" ya da "Tivil" Toplum, Sivil Toplum 1 (3), 33-59.

Akşit, B., Tabakoğlu, B. ve Serdar, A. (2002) Ulus-Devlet, Küreselleşme ve Cemaatçilik Arasında Sıkışan/Gelişen Sivil Toplum, Dikmen, A. A. (Ed.)

Cumhuriyet Döneminde Siyasal Düşünce ve Modernleşme, , Ankara: Türk Sosyal Bilimler Demeği ve İmaj Yayınları, 401-427.

Alagöz, A. (2011) Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türkiye, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi, Haziran 2014, 1-4.

Arslan, O. (2001) Sivil Toplum ve Türkiye Gerçeği, İstanbul: Bayrak Yayınları.

Aslan, S. (2010) Sivil Toplum ve Demokrasi, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.15, S.2, 357-374.

Aslan, S. (2011) Türkiye’de Sivil Toplum, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, C.9 S.31, 260-283.

Ataay, F. (2006) Türkiye’de Yönetişim ve “Sivil Toplum” Tartışmaları Üzerine Bir Değerlendirme, Memleket Siyaset Yönetim, 2006/1, 121-141.

Ateş, H. ve Nohutçu, A. (2006) Kamu Hizmeti Sunumunda Gönüllü Kuruluşlar ve Devlet, SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 6 (11), 244-276.

Bayhan, V. (2002) Demokrasi ve Sivil Toplum Örgütlerinin Engelleri: Patronaj ve Nepotizm, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 26, No: 1, 1-13.

Becerikli, K. ve Köroğlu, B.A. (2017) STK’ların Yerel Kapasite Geliştirmede ve Yerel Kalkınmada Rolü; Antakya Örneği, Planlama, 27(2), 129-140.

Belek, I. (1997) Postkapitalist paradigmlar, İstanbul: Sorun Yayınları.

Boztepe, M. (2014) Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Yerel Yönetimlerin Meclis Kararları Üzerinde Vesayet Denetimi, Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Yıl: 6, S: 10, 94-110.

Çaha, Ö. (1997) 1980 Sonrası Türkiye’inde Sivil toplum Arayışları, Yeni Türkiye Dergisi, Sivil Toplum Özel Sayısı, Yıl: 3, Sayı:18, 28-39.

Çaha, Ö. (2003) Aşkın Devletten Sivil Topluma, İstanbul: Gendaş Yayınları.

Çiftçi, C. (2012) Sivil Toplum: Kökenler, Örgütlenme ve Çalışma Yaklaşımları, Kadın ve Kadın STK'larının Güçlendirilmesi Projesi, Sonuç Bildirgesi, İstanbul: GFCU-GAP-ECORYS Ortak Yayını.

Demir, Ö. ve Acar, M. (2002) Sosyal Bilimler Sözlüğü, 3. Baskı, Ankara: Vadi Yayınları.

Demir, G. (2013) Post-Politik Dönemde Neoliberal Demokrasi ve Sivil Toplum: Tesev Örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Demircan, E. (2006) Sivil Toplum Kuruluşu Olarak Çıkar ve Baskı Gruplarının Bütçeleme Sürecine Etkileri, III. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, 9-10 Aralık 2006, Çanakkale, 189-197.

Dündar-Sezer, T. (2006) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Örgütlenme Özgürlüğü ve Sivil Toplum Kuruluşları, III. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, 9-10 Aralık 2006, Çanakkale, 37-47.

Elazığ Belediyesi (2018) <https://www.elazig.bel.tr/> (12.01.2018)

Elazığ Valiliği (2016) Elazığ Tarihi, <http://elazig.gov.tr/elazig-tarihi> (15.12.2017).

Embacher, S. (2010) Avrupa'da Sivil Toplum ve Sosyal Demokrasi Güncel Gelişmeler ve Normatif Perspektifler, (Çev: Süheyla Ababay), Friedrich-Ebert-Stiftung Vakfı Dergisi, Mart 2010, 1-9.

Emini, F.T. (2013) Sivil Toplum Kuruluşlarının Politika Belirleme Sürecindeki Rolü: TÜSİAD Örneği, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 36, 43-56.

Ersen, T.B. (2016) Türkiye'de STK'lar ve son 10 yıl, Erişim: <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/turkiyede-stklar-ve-son-10-yil> (11.11.2017).

Eryılmaz, B. (2012) Kamu Yönetimi: Düşünceler-Yapılar-Fonksiyonlar-Politikalar, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Esen, H. (2014) Sivil Toplum Kuruluşlarında İletişim, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi Dergisi, Sayı: 6, 1-8.

ETSO (2014) <http://www.anadoludergisi.com/elazig-ticaret-ve-sanayi-odasi-etso/> (01.01.2018)

Genç, F.N. ve Erdoğan, Ü. (2012) Yerel Demokrasi ve Kalkınma Bağlamında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Aydın Örneği, 7. Kamu Yönetimi Sempozyumu'nda sunulan bildiri, 17-18 Mayıs, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.

Gönenç, A. A. (2001) Sivil Toplum Düşünsel Temelleri ve Türkiye Perspektifi, Ankara: Altkitap Yayınları.

Görün, M. (2006) Demokratik Siyasal Kültürün Gelişiminde Sivil Toplumun Rolü, III. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, 9-10 Aralık 2006, Çanakkale, 431-439.

Gümüş, T.A. (2014) Demokrasilerde Sivil Toplum ve Devlet-Sivil Toplum İlişkisinde Karşılaşılabilecek Sorunlar, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 3-4, 529-572.

Güloğlu, T. ve Es, M. (2006) Sivil Toplum Kuruluşlarının Yerel Yönetimlere Etkisi, III. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, 9-10 Aralık 2006, Çanakkale, 147-154.

Gündoğdu, H. G. (2017) Meşruiyet Sorununun Çözümünde Çok Düzeyli Yönetişim ve Müzakereci Demokrasi, YYÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 37, 1-11.

Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2015) Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Felsefe-Yöntem-Analiz, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Haşlak, İ. ve Güleler, S. (2006) Sosyal ve Siyasal Düşüncede Sivil Toplum Tartışmaları ve Toplulukçu Düşüncede Topluluk, Birey ve Devlet Anlayışı, III. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, 9-10 Aralık 2006, Çanakkale, 3-8.

İslamoğlu, A. H. ve Alnıaçık, Ü. (2016) Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, 5. Baskı, Beta Basım, İstanbul.

Jörke, D. (2012) Sivil Toplum, Siyasi Partiler ve Katılımcılık, (Çev. Ender Türk), 23-24 Haziran Uluslararası Demokrasi ve Siyasal Katılım Konferansı Bildiri Kitabı, İstanbul: Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği, s. 141-146.

Kabasakal, M. (2008) Sivil Toplum ve Demokrasi, T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, Denetçi Yeterlilik Tezi, Ankara.

Kanal 23 (2016) <http://www.kanal23.com/h-33533-b-STKlarin-Yeni-Anayasa-arzusu.html> (05.01.2018)

Karaçor, S. ve Oltulu, A. (2011) Demokrasi, Katılım ve Yurttaşlık Boyutuyla Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı, S.Ü. İ.İ.B.F. Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt:16, Yıl:11 Sayı:22, 405-412.

Karakurt, R. (2006) STK'larla Hükümet Arasındaki Ortaklık Anlaşmaları Toplumsal Akitler, III. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, 9-10 Aralık 2006, Çanakkale, 21-29.

Karpat, K. (1996) Türk Demokrasi Tarihi, İstanbul: Afa Yayınları.

Keyman, F. E. (2002) Kamusal Alan ve Cumhuriyetçi Liberalizm: Türkiye'de Demokrasi Sorunu, Doğu-Batı Dergisi, Sayı:5, 57-73.

Keyman, F. E. (2004) Avrupa'da ve Türkiye'de Sivil Toplum, Erişim: www.stgm.org.tr/docs/1123446441Avrupadaveturkiyedesiviltoplum , (13.11.2017).

Keyman, F. E. (2006) Türkiye'de Sivil Toplumun Serüveni İmkânsızlıklar İçinde bir Vaha, Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Yayınları. Erişim: <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/t/u/turkiye-de-sivil-toplumun-seruveni.pdf> (24.12.2017).

Keyman, F. E. (2008) Türkiye'de Çokkültürlü Anayasal Vatandaşlık ve Demokratikleşme, Vatandaşlığın Dönüşümü. (Ed.) Ayşe Kadioğlu, İstanbul: Metis Yayınları, 218-244.

Keyman, F. E. (2009) Sivil Toplum, Demokratikleşme ve Türkiye-AB İlişkileri. AB, Bütünleşme ve STK'lar, (Ed.) Alper Akyüz, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 13-19.

Keser, H. ve Hışım, S. (2016) Demokrasilerde Sivil Toplumun Rolü, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:7, Sayı:2, 201-224.

Kılıç, S. (2013) Örnekleme Yöntemleri, Journal of Mood Disorders,3(1), 44-46.

Koray, M. (2008) Avrupa'da Sosyal Demokrasi ve Günümüzdeki Tartışmalar, Toplum ve Demokrasi, 2 (2), 15–34.

Mardin, Ş. (1995) Sivil Toplum: Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul: İletişim Yayınları.

Milliyet (2018) Başkan Yanılmaz, “Stk'lar Ülkenin Yapılanmasında Önemli Bir Yer Tutuyor”, Erişim: <http://www.milliyet.com.tr/baskan-yanilmaz-stk-lar-ulkenin-yapilanmasinda-elazig-yerelhaber-2564301/> (08.02.2018)

Oktay, T. (2015) Belediye Meclisi Komisyonlarında Kadın Temsili: Bölgesel Bir Analiz, 11. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirileri, İstanbul, 965-978.

Oktay, E. ve Pekküçükşen, Ş. (2009) Yerel Yönetimlerin Demokratikleşmesinin Bir Aracı Olarak Sivil Toplum Kuruluşları: Türkiye İçin Kısa Bir Değerlendirme, KMU İİBF Dergisi Yıl:11, Sayı:16, 172-186.

Öner, Ş. (2001) Sivil Toplum Kuruluşlarının Yerel Demokrasi ve Katılım Algılamaları, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 2, 51-67.

Özcan, A. (2006) Türkiye'de “Bütüncül Bir Kentsel Dönüşüm” için Sivil Toplum Kuruluşlarına (STK'lara) Düşen Görevler: STK'ların Yüklenebilecekleri “Yeni” İşlevlerin İrdelenmesi, III. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, 9-10 Aralık 2006, Çanakkale, 265-274.

Özdek, Y. (1999) Globalizmin İdeolojik Hegemonyası: Yanılsamalar, Amme İdaresi Dergisi, C.32, S.3, 20-42.

Özdemir, M. (2010) Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1), 323-343.

Özer, H. M. (2008) Günümüz İtibariyle Sivil Toplum Kuruluşlarının İktisadi ve Sosyal Fonksiyonları, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, C.7, S.26, 86-97.

Özen, Y. ve Gül, A. (2007) Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren-Örneklem Sorunu, KKEF Dergisi, Sayı: 15, 394-422.

Padem, H., Göksu, A. ve Z. Konaklı (2012) Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı, International Burch University, Yayın No: 13, Sarajevo.

Resmi Gazete (2005) 5393 Sayılı Belediye Kanunu, Tarih: 13/7/2005, Sayı: 25874 <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>

Sarıbay, A. Y. (1997) Türkiye’de Demokrasi ve Sivil Toplum, Liberal Düşünce Dergisi, Bahar 1997, Cilt: 2, Sayı: 6, 145-156.

Sayan, İ. (2013) Türkiye’de İdari Sistem ve Örgütlenme, Kaysem VIII Sempozyumu: Türkiye’de Merkezîyetçilik Yerellik Tartışmaları Bağlamında Belediyelerde Personel Yönetimi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay, 11-12 Mayıs 2013, 1-18.

Saygılıoğlu, N. ve Arı, S. (2003) Etkin Devlet: Kurumsal Bir Tasarı ve Politika Önerisi, İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.

Sözen, S. (2014) Demokratik Yönetişim ve Hesap Verebilirlik, Ankara: Adalet Yayınevi.

Şahin, L. ve Öztürk, M. (2010) Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye’deki Durumu, Sosyal Siyaset Konferansları, Sayı: 54, 3-29.

Tamer, G. M. (2010) Tarihsel Süreçte Sivil Toplum, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 27, Sayı: 1, 89-105.

T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı (2018) <https://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/calisan-sayisi.aspx> (15.01.2018)

TGD (2018) Tanıtım Gönüllüleri Derneği, Erişim: <http://www.tgdturkey.com/tr/elazig> (10.12.2018).

Tekeli, İ. (2004) Katılımcı Demokrasi, Sivil Ağlar ve Sivil Toplum Kuruluşları, 15. STK Sempozyumu'nda sunulan bildiri, 18-19 Haziran 2004, İTÜ Maçka Kampüsü, İstanbul.

Tekeli, İ. (2006) Katılımcı Demokrasi ve Sivil Toplum Kuruluşları, 3. Baskı, Ankara: Sosyal Demokrasi Derneği Yayınları.

Tekeli, İ. (2012) Türkiye için STK'lar ve katılımcı demokrasi yazıları, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tosun, G. (2001) Türkiye'de Devlet-Sivil Toplum İlişkisi Bağlamında Demokrasinin Pekişmesinin Önündeki Engellere İlişkin Kuramsal ve Pratik Bir Yaklaşım, Ege Akademik Bakış, Cilt: 1, Sayı: 1, 1-11.

Tosun, G. (2005) Birleştirici Demokrasi Devlet-Sivil Toplum İlişkisinin Yeniden Yapılandırılması İçin Bir Analiz Aracı Olabilir mi?, (Ed.) Karadağ, A., Akşit, B. ve Cengiz, K.(İçinde) Sivil Toplum ve Demokrasi, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 23-54.

Tuncel, G. (2014) Ulus Devletin Dönüşümünde Hükümet Dışı Örgütlerin Etkisi, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 28, Sayı: 2, 39-54.

TÜİK (2013) Seçilmiş Göstergelerle Elazığ, Erişim: <http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/ELAZIG.pdf> (15.12.2017)

TÜİK (2018) <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=27587>; <https://www.nufusu.com/> (10.02.2018)

TÜMSİAD (2017) <https://www.elazigsonhaber.com/gundem/toplantiya-ak-parti-elazig-milletvekili-ejder-acikkapi-katildi-h12373.html> (01.01.2018)

Türköne, M. (2003) Siyaset, Ankara: Lotus Yayınları.

Tüsev (2016) Sivil Toplum ile İlgili İstatistikler, Erişim: <http://www.tusev.org.tr/tr/arastirma-ve-yayinlar/tusev-atolye/sivil-toplum-ile-ilgili-istatistikler> (10.11.2017).

Uluç, V.A. (2012) Birey ve Sivil Toplum İlişkisi Çerçevesinde Türkiye’de Demokrasi Sorunu, Mukaddime, Sayı: 6, 1-20.

Üsterci, C. (2012) Türkiye’de Sivil Toplum ve Katılımcılık, (Çev. Ender Türk), 23-24 Haziran Uluslararası Demokrasi ve Siyasal Katılım Konferansı Bildiri Kitabı, İstanbul: Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği, s. 151-158.

YADA Vakıf (2015) Verilerle Sivil Toplum Kuruluşları, İstanbul: Yaşama Dair Vakıf Yayınları, Erişim: <http://en.yada.org.tr/pdf/c9b3f2a6d1595bde1124f6df6e830903.pdf> (12.11.2017).

Yatkın, A. (2006) Toplumsallaşma ve Toplumsal Demokratikleşme Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Önemi, III. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, 9-10 Aralık 2006, Çanakkale, 441-450.

Yıldız Ö. (2004) Sivil toplum, demokrasi ve çoğulculuk, Sivil Toplum, 2 (5), 85-92.

Yıldırım, İ. (2004) Demokrasi, Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim, Ankara: Seçkin Yayınları.

Yıldırım, U., Gül, Z., Akın, S., Şen, C. (2015) Belediye Meclislerinin Temsil Ediciliği, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C:20, S: 2, 29-58.

Yılmaz, K.K. (2013) Devletlerin Dış Politika Oluşturma ve Uygulamalarında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü, Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 36, 1-14.

Zihnioglu, Ö. (2015) Neo-Korporatizmden Birleştirici Demokrasiye: Sivil Toplumun Avrupa Birliği’ndeki Uzun İnce Yolu, Uluslararası İlişkiler, Cilt: 12, Sayı: 45, 5-21.

ÖZGEÇMİŞ

1985 yılında Elazığ'ın Palu ilçesinde doğdum. İlk ve ortaokulu Çakırkaş İlköğretim Okulu'nda liseyi ise Elazığ Korgenaral Hulusi Sayın Lisesinde tamamladım. 2005 yılında Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünden mezun oldum. 2006 yılında yine Fırat Üniversitesi'nde tezsiz yüksek lisansımı tamamladım. 2006 yılından beri Final Eğitim Kurumları'nda çalışmaktayım. Şu anda da Elazığ Final Okulları'nda Müdür Yardımcısı olarak görev yapmaktayım. Evli ve bir çocuk babasıyım.